

KONIEC (3609) *sb m*

koniec (3609), [**końc**].

WN i A -ec (1898), -eć (10); -ec : -eć *RejJóz* (1 : 1), *KromRozm II* (11 : 1), *KrowObr* (62 : 1), (54 : 2), *RejPos* (120 : 1), *SkarŻyw* (101 : 2), *CzechEp* (61 : 1), *Calep* (11 : 1). -ńc- (1598), -nc- (100).

WN i A sg -o- (170), -ó- (67); -o- *OpecŻyw* (6), *MurzHist* (4), *MurzNT* (3), *MurzOrt*, *Mącz* (56), *KochJez*, *KochTr* (2), *KochFr* (12), *KochMuza*, *KochMRot* (2), *KochPhaen*, *KochPam* (4), *KochPieś*, *KochProp* (2), *ZawJeft*, *JanNKar*, *KochFrag* (6), *SarnStat* (20), *SiebRozmyśl* (2), *GosłCast* (2); -ó- *KochZg*, *KochSob*, *KochTarn* (5), *Strum* (4), *Oczko* (2), też *SienLek*; -o- : -ó- *OrzQuin* (3 : 43), *GrzepGeom* (1 : 3), *KochPs* (9 : 2), *PudłFr* (8 : 2), *KochWr* (4 : 1), *GórnTroas* (10 : 2), *OrzJan* (7 : 1). $\diamond$ *W pozostałych przypadkach* -o- (202), -ó- (103); -o- *OpecŻyw* (11), *OpecŻywPrzedm*, *MurzHist* (6), *MurzNT* (4), *MurzOrt* (2), *KochZg*, *KochFr* (5), *KochDz*, *KochMarsz*, *KochPieś*, *PudłFr* (2), *KochProp* (2), *ZawJeft*, *KochCn*, *KochCz*, *OrzJan* (2), *WyprPl*, *JanNKar* (2), *JanNKarGórn* (2), *JanNKarKoch* (3), *SarnStat* (65), *SiebRozmyśl*; -ó- *OrzQuin* (8), *GrzepGeom* (8), *KochJez*, *KochTarn*, *KochFrag*; -o- : -ó- *Mącz* (60 : 4), *BiałKat* (2 : 3), *Strum* (1 : 61), *Oczko* (5 : 1), *KochPs* (13 : 2), *KochPhaen* (1 : 5), *KochWr* (2 : 2), *GórnTroas* (2 : 6). $\diamond$ *e jasne*.

sg N koniec (532). $\diamond$ *G końca* (1076). $\diamond$ *D końcowi* (119), *końcu* (63); -owi *MurzHist*, *GliczKsiqż* (2), *LubPs* (4), *GroicPorz*, *KrowObr* (5), *BibRadz* (6), *Goski*, *Mącz* (6), *SarnUzn*, *LeovPrzep*, *RejAp* (2), *HistLan* (2), *KuczbKat* (3), *RejPosRozpr* (2), *RejPosWstaw* (2), *Strum* (2), *BudNT*, *CzechRozm* (13), *ModrzBaz* (4), *Oczko*, *CzechEp* (15), *CzechEpPORz*, *BielSjem*, *KochProp*, *KochWr*, *GórnTroas* (2), *KochFrag*, *PowodPr*; -u *OpecŻyw* (2), *ForCnR*, *BielŻyw*, *WróbŻółtGlab*, *RejRozm*, *KromRozm III* (2), *LeszczRzecz*, *OrzQuin*, *HistRzym*, *BiałKat*, *HistHel*, *BiałKaz*, *SkarJedn* (4), *SkarŻyw*, *WisznTr*, *GrabowSet*, *LatHar*; -owi : -u *FalZioł* (2 : 1), *RejPs* (1 : 6), *RejWiz* (1 : 2), *Leop* (1 : 1), *BielKron* (2 : 3), *SienLek* (1 : 2), *GórnDworz* (1 : 15), *RejPos* (11 : 3), *RejZwierc* (11 : 1), *WerKaz* (1 : 2), *ArtKanc* (1 : 1), *GórnRozm* (2 : 2), *SarnStat* (1 : 2). $\diamond$ *A koniec* (1376). $\diamond$ *I końcem* (51); -em (10), -(e)m (41). $\diamond$ *L końcu* (286) [*w tym: bez przyimka* (11)]. $\diamond$ *pl N końce* (18). $\diamond$ *G końców* (14); -ów (3), -(o)w (11). $\diamond$ *D końcãm* (1). $\diamond$ *A końce* (31). $\diamond$ *I końcami* *Strum* (2), *końcy* (1) *CiekPotr*. $\diamond$ *L końcach* (15), *końcoch* (7); -ach *GlabGad* (2), *BielKron*, *Mącz* (8), *BudBib*; -och *FalZioł*, *RejPs*, *BibRadz* (4); -ach : -och *Strum* (3 : 1); ~ -ach (11), -ãch (2), -(a)ch (2); -ãch *BudBib*; -ach : -ãch (7 : 1); -och (1), -(o)ch (6). $\diamond$ *du G (cum nm) końcu* (4) *FalZioł I* 38c, *BielKron* 33, 96v, *SienLek* 78. $\diamond$ *A (cum nm) końca* (4) *Mącz* 304b, *BielSpr* 74, *BudBib Ez* 15/4, *KochPhaen* 2. $\diamond$ *I (cum nm) końcoma* (5) *March*¹ A4, *RejWiz* 31, *SienLek* 157v, *BielSpr* 61v, *WerGość* 226. $\diamond$ *L (cum nm) kóńcu* (4) *Strum* B2v, C3, C3v, C4.

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Granica przestrzenna, część dotykająca granicy; calx Mącz, Cn; ora Mącz; colophon, confinium, coronis, exodium, finis, terminatio Cn* (418) :

koniec czego (2): *Ora*, *Kray á koniec wżelákiey rzeczy. Mącz* 267b, 32c.

Szereg: »początek i koniec« (1): *prora et puppis, Przodek/ Początek y koniec. Mącz* 327a.

Wyrażenie przyimkowe: »na końcu« (1): *Subtexo – Na koncu przidluzam. Calep* 1022b.

A. *O przedmiotach pojmovanych jednowymiarowo: zakończenie* (245) :

a. O przedmiotach, w których nie odróżnia się początku od zakończenia; cornu Mącz; caput Cn (122) : tedy przodek okrętu wwiąznowłfy/ łtół nie ruffáiác [!] fie/ ále zádni koniec łamał fie od gwałtowney burzey. *Leop Act* 27/41; á to mowiaçz/ wymie z rękawá łznur/ y da mu koniec ieden trzymáć *GórnDworz* T7; *GrzepGeom* Bv, P3; *BielSat* N3v; *RejZwierc* 107; A włzáków potrzebá tego/ áby waźnik Synwagę obracał/ káždy raz inłszym kóńcem *Strum* B2v, B3, C2v, C3, C4, Gv, G4, H2v; *BielSjem* 40; Pátrzayże [...] / W iáki fie óná kołnierz miáłto krezow łtroi. Do łáwego fie páłá końce mu łpułciły *ZbyłPrzyg* A2.

koniec czego (36): *FalZioł* I [115²]b, V 70 [2 r.]; *Leop Ex* 36/24; Zátym Anioł Páńfki łciágnáł koniec łafki kthorá miáł w ręce łwey/ y dotknáł miéłá *BibRadz Iudic* 6/21, *Ex* 28/25, 39/18, I 98d *marg*; *BielKron* 33, 314v, 329v; Cornua in proelio pro utraque parte exercitus, Końce skrzydłá/ álbo rogi włzikowánego woyská. *Mącz* 65d, 22b, 408b [2 r.]; *SienLek* 171v; *GrzepGeom* P3v [2 r.]; gdy drzewo łpáđło vderzyło ná koniec dełki/ leciáł kámieñ do miáłtá zábíl kilka Ludzi. *BielSpr* 61v, 4v, 61v [2 r.]; *BudBib Ez* 15/4; *Strum* C2, H2v [2 r.], I2, I3v, I4 [2 r.], L2 [3 r.], N3v; *Oczko* 9v; *SarnStat* 1110.

koniec od czego (1): Rostra [...], Plác w Rzymie ták zwány ná którym końce álbo nofy od łodzi nieprzyacielóm woyennym obyczáyem odyęte [!] ná pámiątkę zwycięłtwá zówielzáne y przibiyáne były. *Mącz* 358d.

L sg bez przyimka w funkcji okolicznika miejsca (1): Ale kiedy będzie [upusta] kóńcu Grobléy/ kędywodá cienko leży w Stáwie/ przerwieli fye tedy nie ták wielkiéy łzkody vczyni. *Strum* L2.

W charakterystycznych połączeniach: koniec chudy, inszy, pocziwy, słaby, zadni; koniec cyrkła, dalekości, deski (3), gonta, gor, granic (2), groblej (6), krajki, łaski (2), ołtarza, włosienia, żołędzia; końce fugowania, łáncuszkow (2), przykopu, skrzydłá; u końca uwiázáć; końca podnosić; koniec obracać, trzymáć; końcem obracać (się) (2), połóżyć (3), postawić, wpułcić, [ku czemu] wypułcić; końce zawlec (2).

Fraza: »[gdzie] końce się kończą« (1): Dwa podłtáwki pod iedną tablicá kłádziono/ ná obudwu rogu (iednego Forłtu) ták gdzie końce fugowánia fie z chodzili y kończyły [ubi incastraturae laterum in angulis terminantur]. *Leop Ex* 36/24.

Zwrot: »szukać słabego końca [= jakiegokolwiek słabego miejsca]« (1): Gdy go włowiá wędá tedy iefłli nie może vgrifć wędy / tedy łzuka łlabego kończa, powroza albo łánczucha/ á thako gi vgrizie y vchodzi łmierci. *FalZioł* IV 40d.

Wyrażenia: »cienki koniec« [szyk 7 : 1] (8): *SienLek* 157v; pámiętay/ ábył obracał złób cienkim kóńcem do Stáwu *Strum* H, Gv [2 r.], G4v [2 r.], H, M3.

»miáźszy koniec« [szyk 7 : 1] (8): Tedy tho wiedz/ iż iefłli łpodkiem chcełz złégo pozbyć/ mułłz roždźkę ku miéłłzemu kóńcu łkrobáć *SienLek* 157v; *Strum* G, G4v, H [2 r.], Hv, H2v, M3.

»koniec niebieski« = biegun niebieski (1): Polus, [...] łzpicá álbo koniec niebieski. *Mącz* 308c.

»nie mając końca« = okrągły (1): Też iefłłcze korona złotá iefł okrągłá/ niemaiątz końtza *OpecŻyw* 187.

»oba(dwa) końce« (12): Oto óná [łatorołłka] podána iefł áby byłá łpalona ogniem/ ogieñ ponifłczył obádwá końce [duas summitates] iey/ á łródek iey zgorzał *BibRadz Ez* 15/4; *BielKron* 33; *SienLek*

78; *BielSpr* 61v, 74; *Strum* B2v, C3 [2 r.], C3v, C4; Sáma os/ która prędkie krąg niebiefki toczy/
Z mieyfca fwego by namniéy nigdy nie wykroczy. Ale trwa niezrużzona/ ziemię przenikáiąc/ A w
poły práwie nieba obá kónca máiąc Wíczépioné *KochPhaen* 2; Nie może byđz cnotliwy ten, kogo
od ziemié Podniofá ku niebiofom. bywa to ná trámie Położonym obiemá końcy ná dwu fochách.
CiekPotr 72.

»obiema końcoma« = *ustami i odbytnicą* (4): Ten który rzotkwyę pożywa/ rad obyemá końcomá
rzyga. *March*¹ A4; *RejWiz* 31; *SienLek* 157v; *WerGośc* 226.

Szeregi: »(jeden) koniec, (a) drugi (koniec); drugi koniec, pierwszy« (14; 1): Potym położy kraykę
ieden khoniecz na they wodzie/ á drugi koniecz na to fuche naczynie *FalZioł* II 3a, V 26v, 70; wyrzał
przez fen drábinę ftoiąc iednym końcem ná zyemi/ á drugi fięgał áż do niebá *BielKron* 14v; *SienLek*
171v; *BielSat* Nv; *BielSpr* 4v [2 r.], 61v [2 r.], 63v, 70; *Strum* B2v, L3v; *BielSjem* 37.

»od końca do końca; od końca (jednego) do drugiego (końca)« (2; 2): rozumiey fobie proftá Liniá
od kónca iednégo do drugiégo/ to ieft/ od a. do b. *GrzepGeom* P3; day przebić Przekopę/ od kónca
do kónca Grobléy *Strum* I4, H2v, L3v.

»od końca do końca« = *od stóp do głów* (1): kiedy dziurę dałz vczynic w żłobie/ coby fye nią
chłop ná obie ftrónie od kónca do kónca wyćifnął *Strum* G.

»szpica albo koniec« (1): *Mącz* 308c cf »koniec niebieski«.

Wyrażenia przyimkowe: »(aż) do końca« (5): żebyś kazał żłób robić od cienkiego kónca im dáléy
tym fzerzéy áż do kónca. *Strum* G4v. Cf »od końca do końca«.

»od końca (a. końcow)« (6): żeby czáfu Gościnnéy wody ónego chróftu włożónégo wodá od
cienkich kónców nie podięłá. *Strum* M3. Cf »od końca do końca«.

»od końca« = *na końcu* (1): Lingula seu ligula, Zelázna kopyftká którey Bárwierze y Aptekárze
vżywáją/ y wżeláki ynfyzy Inftrument który od yednego kónca fzeroki á płáski yeft *Mącz* 194b.

»u końca« (5): *BielSpr* 61 v; A v żłobu niechay bęđzie Próg na kóncu nie wybity/ to ieft/ v tego
kónca/ który obróciłz w Báłztę do Stáwu. *Strum* G4v, G4v, H, Hv.

»z końca« (1): Poczníž od fpodku s kónca [groblej] kłáść wárfte miáżfzáz *Strum* H2v.

»z końcow« = *na końcach* (1): á z obu kóncu fkrzynie vczynicie dwá Aniołki Cherubiny ze zlotá
przećiw fobie ftojące *BielKron* 33.

»ku końcowi« (5): *SienLek* 157v [2 r.]; czynić ku miéżfzemu kóncowi dziurę wiétfzáz dla lepfzého
odchodzenia wody. *Strum* G, H.

~ *Wyrażenie*: »ku końcowi kończysty« (1): Ad imum cuneatior, Ku końcowi ciefnieyfzy álbo
konczifftzy. *Mącz* 72b. ~

»w koniec« = *przy końcu* (1): Ieft w kóniec gór Rákułkich ku Gorycyéy mieyfce w okrág głębokie/
y niemálé *Oczko* 9v.

»na końcu (a. końcach)« (14): *FalZioł* I [115²]b; Ty przezwiłká Hemát y Sedádá/ známionuiá
mieyfca zacnieyfze/ ktore fą ná kóncu gránice Gálileyfskiej *BibRadz* I 98d marg; *BielKron* 314v;
BielSpr 61v; niechay wetknie lafkę ná kóncu rofzczépiwłzy *Strum* C4, B2, B2v, B4, C2, C4 (9).

~ *Wyrażenie*: »na samym końcu« (1): iefli Młyn poftawiłz nie ná lámym kóncu Grobléy *Strum*
I3v. ~

»przy końcu« (1): Ale chcézli mieć ná ónym Stáwie Młyn/ zbuduyże go ná końcu Grobléy/ tám kędy iuż wodá miálko leży w Stáwie/ nie tám przy tym końcu/ kędybyś miał Vpuftę budowác *Strum* I2.

»w końcu (a. końcach)« = *na końcu* (6): Kiedy małz Vpuftę zákładác/ nie buduyże iéy nigdy wełrzodku Grobléy/ ále iéy pátrz mieyfćá w końcu Grobléy. *Strum* L2, C2v, C3 [3 r.], C3v.

»w końcu« = *w pobliżu końca* (1): y ftánęli [*panowie*] w końcu ołtarzá wielkiego *BielKron* 329v.

W przeni (5) :

koniec czego (1): A czo mu [*człowiekowi*] może záfzkodzc łákomfthwo? gdy on tho rozważywfy piękny rozumem wzgárdzi/ á fkdá inąd/ á s počciwżego kończá fżuka obefcia fwego. *RejZwierc* 71v.

Zwrot: »od cienkiego, chudego końca począć (a. poczynać)« [*w tym: z elipsą czasownika* (1)] = *rozpoczynać od rzeczy mniejszej wagi, od błahostki; wykonywać coś stopniowo* (3 : 1): *RejPos* 38v; Bo iefli niektóre tylko będziefz miał ná baczeniu/ ábo tyłko drobniefzych/ opuściwfy wiefłze/ poprówuiefz/ od chudego końcá (iáko iefł v náfzych w przypowieści) rzeczy bárzo wielkie poczynałz [*a re admodum ... tenui ... sumis exordium*] *ModrzBaz* 99v; A w nię záfiadáiác/ niechay od końcá cieńfżego pocznie: piérwéy ráno niech godzin półtory siedzi/ w wieczór tákże/ náziutrz trochę wiefcéy *Oczko* 27, A4.

b. *O przedmiotach, w których wyróżnia się początek: punkt najdalej położony lub taki, w którego kierunku odbywa się ruch; u broni i narzędzi: część końcowa najistotniejsza ze względu na funkcję: ostrze, grot, szpic; acumen Mącz, Calag; mucro Mącz, Calep; cuspis Calag, Calep; coronis Mącz; acies, fastigium Calep; extremum Cn* (123) : *FalZioł* III 13b, V 93; Ná chorągwi nadworney był Orzeł [...]/ miecz goły nioł obrociwfy końcem ku łobie ná doł. *BielKron* 425; *Mącz* 3a; *Krwawnice* fą żyły w ogonicy/ máiac końce iáko brodawki. *SienLek* 20v; *Calag* 458a; *Calep* 409b.

koniec czego (64): *MetrKor* 37/4; rozmaczaiác gębkę albo chuftę w onym przikładay ná ftolecż prawie ná koniec ielita tym vleczifz *FalZioł* I 12c, I 3a, 27b [2 r.], 54c, 72b, 84d (16); nie ktore z nich [*dymów*] wftępuią aż w konce palczow, tamże od zimności wiatru okolicznego z fiadaią fie y twardzieią, z tich że fie paznocti mnożą. *GlabGad* D4v, N8v, P2v; *March*² D3v; *RejPs* 174; *MurzNT Luc* 16/24; á co zoftánie oleiu wlewey ręce/ pomáże koniec vchá práwego *Leop Lev* 14/17, *Lev* 8/23, 24, 14/14, 24, 28, *Ios* 18/19, 19/22; *RejZwierz* 140v; *BibRadz* 1.Reg 6/24 [2 r.], *Esth* 5/2; bronili fie dobrze z łukow ftrzeláiác iádem końce ftrzał pomázawfzy *BielKron* 447, 37 [3 r.], 37v, 282v, 307v, 405v; *Mącz* 235b; Theż koniec rogu Bykowego vpalony á ná proch ftarty [...]/ bárzo płucá fkdázone nápráwia. *SienLek* 93v, 35v, 166v; *RejAp* 79; *GórnDworz* M5v; *HistRzym* 103v; *RejPos* 161v; *KwiatOpis* A4; *BielSpr* 5v; *KochPhaen* 3, 17; *BielRozm* 5; *WujNT Luc* 16/24; *SarnStat* 1110 [2 r.]; *CzahTr* L2. Cf *Zwroty*, »koniec gory«.

koniec u czego (4): *Acumen cultri*. Koniec álbó/ fspiczáftość v nozá. *Mącz* 3a, 66b; *Calep* 17b, 281a.

koniec w czym (1): *Mucro* – *Szpica*, koniec voftrzu. *Calep* 676a.

A sg w funkcji okolicznika miejsca (3): (*nagł*) Wielkie páznokty. (–) [...] Bárzos názybit zápuścił/ koniec pálcow rogi. *RejZwierz* 140v [*idem CzahTr*]; Zylá koniec Nofá/ pomaga przeciw ciężkości w głowie *SienLek* 35v; *CzahTr* L2.

L sg bez przyimka w funkcji okolicznika miejsca (2): ziechał [...] do dworu iego/ który ieft przez rzekę od miáftá Grodná końcu móftu *BielKron* 405v; *BielRozm* 5.

W charakterystycznych połączeniach: koniec broniej, członku, drzewcow, igły (u igły) (2), jelita (6), u miecza (2), mostu (2), nici, nogi, nosa (u nosa) (3), u noża, ogona, w ostrzu (2), palca (8), rogu, u rzeczy, rzeki, sceptrum, skrzelow, skrzydła, strzał, ucha (9), wody, żył(ek) (5); dotknąć się końca (4), nie tracić; poczynać się od końca; przywiązać u końca; mający koniec [jaki] (2); omoczyć koniec, otwierać (4), pomaz(ow)ać (6), wetknąć, widać; iść na koniec, kłaść, utykać, wetknąć; uwiązać za koniec; na końcu widać, zawięzować (3), zakrzywiony (skrzywiony) (2); końcu mostu (mosta) (2).

Zwroty: »na końcu języka siedzieć« = być obmawianym (1): Wzgárdę zewfząd odnošim/ fzyderftwá cierpimy/ Práwie wfzyftkim ná końcu ięzyká ſiedzimy. *KochPs* 66.

»siedzieć [komu] na końcu języka« = ktoś chwilowo czegoś zapomniał (1): Versabatur mihi in labris primoribus, Plotło mi fie w vſciech/ ſiedział mi na koncu yęzyká. *Mącz* 322a.

»na końcu mieczow granice mieć« = zbrojnie rozszerzać granice (1): Rozſzerzał z nimi włoſć w fzerz, wzdłuz, fzeroko, Gdzie záyrzeć mogło w ktory kray ich oko. Ná końcu Mieczow gránice fwe máiać, A nieprzyázny m plácu doftawáiać. *KlonKr* A.

Wyrażenia: »koniec gory« = szczyt (1): idź ná koniec gory/ A pátrzay przeciw morzu iákieykolwiek chmury. *HistHel* C2.

»ostry koniec« (1): y około kielców/ okroy mu puſzczádłem/ álbo oſtry m końcem nożowym/ á fołą nátrzy. *SienLek* 167.

»szpiczasty koniec« (4): rostratae naves, Noſáte lodzie/ to yeft ná przedniey ftronie ſzpiczafty koniec máyące. *Mącz* 358c.

»szYROKI koniec« (2): ma być puſzczádło ſzyrokiego kończa *FalZioł* V 60v [*idem*] *Goski* *2.

Wyrażenia przyimkowe: »aż do końca« = usque ad consummationem, ad ortum seu summitatem *JanStat* (3): tąż rzeką nádół wftepuiać aż do końcá iéy gdzie wpada w rzekę Schirowintę *SarnStat* 1110, 1110.

~Wyrażenie: »do samego końca« (1): ochędożayćie przybytek páńlki rozmáytemi przyprawami aż do łámego końcá ołtarzá iego. *RejPs* 174. ~

»u końca« (2): Przecziągną powroz przes wodę [...] Prziwiążą kota v koncza *RejRozm* 398; *BielKron* 282v.

»ku końcowi« = ad imum *Mącz* (3): *FalZioł* I 147d; Cauda in tenuitate desinens, Ogón co dáley ku końcowi tym cieńszy. *Mącz* 449a, 469d.

»na końcu (a. końcach)« = in fine *Vulg* (26): Paiąk ieft h riba morzka rzeczona tako: iż vchem biie/ bo ma na kończu ſkrzelow oſtre kołci *FalZioł* IV 30c, I 3a, 84d, 113d; Nos wielki proſty na konczu zkrzywiony/ iako v Iaſtrżaba, znamio. náfmiewcę *GlabGad* N7v, N8v, Pv, P3v; *Leop Ios* 18/19; *RejFig* Bb3v; *BielKron* 456; Scorpio, [...] oſtrze czerniowe/ ołowem ná końcach obłane *Mącz* 373d; *SienLek* 169v; *RejAp* 79; Nákręć trąbek s pápiero/ formę vdziaławſzy/ Zawięzuy ie nákońcu ná ſtypułek wdziaławſzy. *BielSat* N3; *BielSpr* 61, 63, 69, 74 [2 r.]; *BielSjem* 39.

~ Wyrażenie: »na samym końcu« (2): żyłka ktora ieft ná łámy m kończu w poſrzodku noła: puſzczádłem otworzona/ ciężkość głowy [...] oddala *FalZioł* V 58; *RejFig* Bb8. ~

»w końcu« (3): zlitzył márcholt/ iż tyle ftáwów było wogonie yle wkońcu chrzeptá. *March*² D3v; *BielSpr* 5v; Stimulus – Palczat w koncu maiąci oftre zelazo *Calep* 1006a.

W przen [czego] (2) :

W przeciwstawieniach: »koniec ... początek, przodek« (2): ośleń ná tę Exekucyą idziemy: nákoniec/ mimo przodek iéy godząc y równie ták czynimy/ iákobym ia czynił/ gdybym chciał być w Wárfzawie/ nie ieżdząc z Przemyśla ná Iárofláw *OrzQuin* C; Y powieda thám dáley Socrates/ iż Ezop [...] iáko wiele inych básni złożył/ ták by też był tę iedną nápiiał/ około boleści/ á rofkofzy/ iż kiedy Bog tych dwu między łobą nieprzyiaciół/ zyednać á zyednoczyć nie mógl/ że ye łpiął wirzchy do łiebie tym łpołobem/ iżby tám gdzie ieft koniec iednego/ był ná tymże mieyfcu drugiego początek. *GórnDworz* H8v.

α. *Wystająca, zwykle podłużna (czasem samodzielna) część połączona z całością (19) :* Fuscina, telum tridens piscatorium, Widelki o trzech końcach ribitwskie. *Mącz* 141b; Minae sunt etiam eminentia murorum, Wychodzące końce z murów álbo z płotów. *Mącz* 222a, 75d, 418d, 465a; zawięzać ten gárniec mocno z wierzchu chułtami ómolonemi/ obwiązawłzy w koło około gárnca knoty łuche/ [...] coby wifiało łżeść álbo ósm końców v niego *BielSpr* 74v, 74v.

koniec czego (5): GrzepGeom C4v [2 r.]; Gdy ten gárniec będziefz chciał cińnąć [!] ná idące ku łzturmu/ zápal pierwey ony końce knotów *BielSpr* 74v. *Cf Wyrażenie.*

W charakterystycznych połączeniach: długi koniec, wychodzący; koniec cerkła (2), knota; pomazać koniec, postawić, zapalić; rozdzielić końcem, stać, toczyć; o trzech końcach (5).

Wyrażenie: »nie miejąc końców« = *gładkiej powierzchni (1)*: Czemu łerce ieft tak oble niemaiąc końców ani łtarku żadnego. *GlabGad* E3v.

»koniec morza, wody« = *zalew; cauda maris, finis aquae JanStat* (1 : 1): włyżtká žięmiá Pomorzka [...] z Morzem/ Rżékámi/ Wodámi/ Morzem/ łowieniem Ryb: które łą ná końcu morzá [*ku Królestwu Polskiemu ma należeć*] *SarnStat* 1088, 1089.

Szeregi: »jeden koniec, (a) drugi koniec« (2): połtáwże kóniec ieden Cérklá na a. á drugim kóncem tocząc/ vczyń łztukę kołá z iedną łtronę Liniéy *GrzepGeom* C4v, C4v.

»koniec ani stark« (1): *GlabGad* E3v *cf Zwrot.*

»szpica, (rog), (a) koniec« [*szyk 2 : 1*] (3): Tridens, [...] Herb Neptunufów/ y co tákowego o trzech końcach á łżpicách. *Mącz* 82a, 428b, 464c.

αα. *Członek męski (1) :* á onym łokiem niech tobie koniec pomáže mężczyzná/ á niewiáłtá kráie/ gdy máią dárcie od kámieniá. *SienLek* 106.

B. *O przedmiotach pojmowanych dwuwymiarowo (98) :*

a. *Punkt, miejsce, w którym schodzą się boki: róg (16) :* Spráwili też dwie drugie obrączki złote/ ktore przypráwili do kráiów humerálnych v Efodu przeciwo onemu gdzie łie v dołu końce łchodźliły ná háłftowaniu Efodowem. *BibRadz Ex* 39/20.

koniec czego (12): połtáwiwłzy Cérkiel ná dole ná dłużym kóncu Bláżki/ miérzże wzgóre do obudwu włzek *Strum* B3v, C2; łukná cwykiél/ to ieft płát kliniáłty/ w wodę wetknął/ áby go kóniec dáleko nád łáłzczką zawięłżony/ párá która wzgóre idzie łye nápełniał *Oczko* 11. *Cf* »oba końce«, *Wyrażenia przyimkowe.*

W charakterystycznych połączeniach: długi koniec, zawieszony; koniec blaszki (3), napierśnika (5), płotna; uwięzać u końca; za koniec spuszczone; po końcach (końcoch) przyprawić, zawlec (2); o sześci końcach.

Wyrażenia: »cztery końce« (2): y wyźrzał niebo otworzone/ á sftępujące k niemu naczynie iákies/ iákoby prześcierádło wielkie zá cztery końce [*quattuor initiis*] ípułzczone z niebá ku ziemi *WujNT Act 10/11, Act 11/5.*

»oba(dwa), dwa końce [czego]« = *duae extremitates PolAnt (4 : 1)*: á ony dwie obrączce przypráwili do obu końcow Napierńniká *BibRadz Ex 39/16, Ex 28/23, 26, 39/15, 19.*

Szereg: »rog, koniec« (1): Sexangulus, O ízesći rogách/ Koncách. *Mącz [390]c.*

Wyrażenia przyimkowe: »u końca (a. końcow) [czego]« (2): Poczynili też łáncufzki v obudwu końcow napierńniká [*super pectorale catenas terminationis*] ná wierzchu *BibRadz Ex 39/15*; vwież v końcá płotná powrózek/ ftań z dáleká od koniá *SienLek 181.*

»z końcow [czego]« (1): A nád tem Napierńnikiern wprawifz dwie Obrączki złóte/ z obu końcow [*super duabus extremitatibus*] iego. *BibRadz Ex 28/23.*

»na końcu (a. końcach)« = *super extremitatibus PolAnt (4)*: chufthką od bozego vmáczenyá przed kofzciólem nád grobem ftoyáczego oderznawfchy ná konczu dlya ínadnyeyfchego pyenyedzy wigarnyanya obwyazal yefth *LibMal 1547/124v; BibRadz Ex 28/26; Strum B3v, C2.*

»po końcoch [czego]« = *in a. super extremitatibus PolAnt (3)*: A do onych záwlekli dwa łáncufzki złóte/ pokońcoch napierńniká. *BibRadz Ex 39/17, Ex 28/24, 39/19.*

»w końcu [czego]« (1): tedy íznurek ma być w Rézie/ y ma zákrywác onę džiurkę która będzie w kóncu Bláfzki. *Strum C.*

b. Linia ograniczająca: brzeg, kraj, krawędź; limes, postremitas, regio Cn (38) :

koniec czego (5): Leop Ex 19/12; Mącz 125c; Strum Ov; CzechRozm 114; Woła (ten ślepy) ífz fkoró fię dotknął końcá fukniey / ktorą święte kości odziane były/ wzrok mu fię wrocił. SkarŻyw 567.

W charakterystycznych połączeniach: koniec gory, osierdzia, sukniej; dotykać się (dotknąć się) końca (2); napęlnić do końca.

Wyrażenie: »oba(dwa) końce« (2): *FalZioł I 38c*; Ten też Zydy pińác náuczył od prawey ftrony do lewey/ bo pirwey pińáli od obu końcu/ iáko gdy orzą rolą. *BielKron 96v.*

Szeregi: »od jednego aż do drugiego końca« (1): Kánáffes wylál bárzo wiele krwi niewinney/ ták íż iá nápełnił Ieruzálem/ od iednego áż do drugiego końcá [*de latere ad latus*] *BibRadz 2.Reg 21/16.*

»od wierzchu aż do końca« (2): Ali oto záfłóná kościelna rozdárłá fię ná dwoię/ od wierzchu áż do końcá *LatHar 701, 735.*

Wyrażenia przyimkowe: »z końcow« (2): CZyrwony żywokořth Ieft ziele podobne ku pięćperfthowi/ ábowiem ma fiedmń lífthkow z obudwu kończu kořmathe *FalZioł I 38c; Strum Ov.*

»na końcu« (1): Margineus et Marginalis, Co ná końcu/ brzegu/ krawędzi á kráyu yeft. *Mącz 210a.*

»przy końcu« (1): Tu naprzod przez gorę świętą nie rozumie fámeý oney gory Syońkiey/ przy ktorey/ końcu Ieruzálem y kościół zbudowány był *CzechRozm 114.*

W przeni (4) :

Zwroty: »od końca począc« (1): A tu dopirko oko Páńłkie/ á co wiedzyeć od ktorego końca począc to wfpomináć/ iáko fie brzydzi á iáko fie odwráca od oney márney bełtíey *RejPos* 228.

»przywieść ku końcowi« = *zmieścić w oznaczonych granicach* (1): Abyś przywiodł káżdą rzecz ku końcowi [*ut ducas ... ad terminos*] íwemu *Leop Job* 38/20.

Wyrażenie przyimkowe: »od końca« (3): Y vczyńił fie Pan napirwey przed nim iákoby głódnym á láknącym/ áby fie mu dopuścił napirwey od tego końca pokuścić *RejPos* 71, 71v. *Cf* »od końca począc«.

Przen: *Krańcowa opinia, krańcowy punkt widzenia* (2) :

Szereg: »koniec abo strona« (2): Boć áni Trzech Bogow vczy/ áni też z Bogá Oyca/ y Syná Bożego/ y Duchá S. nie zlewa iednego Bogá/ co Heretykowie wádzác fię miedzy íobą vczynili. Iáko fię tho z tych końcow abo ítron róźnych obaczyc może *GrzegRóżn* M3, M3v.

α. *Granica geograficzna; extremitas, terminus Mącz* (21) : A podle gránice Gad áż na południe: y będzie koniec od Thámár áż do wod odporu *Leop Ez* 48/28.

koniec czego (16): *BibRadz Num* 34/4, I 463v *marg*; á tám iuż koniec Krześcijáńłtwá/ á ínádz wízytkíey Europy. *BielKron* 430v, 278v [2 r.]; Ora et extremitas regionis, Koniec á gránicá kráiyiny. *Mącz* 112c, 168d; *BudBib Ios* 17/9, 18. *Cf* *Zwroty, Wyrażenia przyimkowe*.

koniec czemu (1): Przypłynáwízy Kolumbus pod wysep Ioannę miefiácá Lítópádá chciáł gi oględáć iáki íeft. A gdy baczył iż mu nie mógl końca naleść/ wrocił fie zalię *BielKron* 440v.

W charakterystycznych połączeniach: *koniec Europy* (2), *Finlandyjej, Hiszpanijey* (2), *kráiny, krześcijaństwa, Szwecyjej, ziemie* (4); *rozciągnąć się do końca; koniec naleść*.

Zwroty: »kończyć się końcem [czego]« (1): Kończy fie Gottia od pułnocy końcem Swecyey *BielKron* 293v.

»koniec trzymać [czego]« = *być na granicy* (1): Wiburg koniec trzyma Finłándíey *BielKron* 294.

Szereg: »od końca do końca; od jednego końca aż do drugiego« (1; 1): *BibRadz* I 463c *marg*; Widząc náłzy íwoie ízczęście/ przechodźili Siewierłką ziemię od końca do końca pałac/ biorąc/ zamkow dobywáiąc prześpiecznie. *BielKron* 417.

Wyrażenia przyimkowe: »bez końca« (1): Sine ora et extremitate regio, Kráiyiná bez końcá/ To yełt bárzo wielką. *Mącz* [267]b.

»aż do końca [czego]« (1): A iż Słowíeńłki narod rościágnął fię od południá/ to íeft/ od Włółkíey ziemie y Wenecyey/ áż ná wíchod łóńcá/ ku Grecyey/ y ná pułnocy/ ałz do końca Europy/ do Wolgi rzeki *SkarJedn* 225.

»z końcow [czego]« (1): Przeto oto ia otwarzam bok Moáwow od miałt/ od miałt íego/ z końcow [*in extremo*] íego *BudBib Ez* 25/9.

»na końcu [czego]« (2): Gades na Herkulefowym/ gdzie kámienne łłupy záłóżył ná końcu Híłzpáníey. *BielKron* 461v.

~ *W przeciwstawieniu:* »na przodku a na końcu« (1): gdzie tám [*Herkules*] záłóżył łłupy kámienne w morzu ná przodku Afryki á ná końcu Híłzpáníey *BielKron* 269v. ~

»w końcach [czego]« (1): Y wyciágnęli z Kadefzu/ y položyli fię ná Horu gorze/ (która) wkońcach [*in extremo*] ziemie Edomłkíey. *BudBib Num* 33/37.

c. *Miejsce odległe od punktu odniesienia, znajdujące się w pobliżu przeciwległej krawędzi, granicy; extremitas Cn (43)* : Puścże wodę po łtole/ drugim końcem drugą/ Wnet będą mieć przechadzkę do łiebye nie długą. *RejWiz* 113.

koniec czego (41): *OpecŻyw* 30v; *RejPs* 27v; A gdy náprzod ná koniec obozu przychódzili/ nie znaleźli tam nikogo. *BibRadz* 2.Reg 7/5, 2.Reg 7/8. Cf *Zwrot, Wyrażenia, Wyrażenia przyimkowe*.

[A sg w funkcji okolicznika miejsca: z tyłu, za: koniec tej izby, szopa ku chowaniu cegły *LustrWpol* I 15, 12.]

W charakterystycznych połączeniach: koniec Azyjej, lasow, nieba, obozu (2), poła, pustyniey, puszcze, rolej, skrzynie (2), wody; wszystkie końce (4).

Zwrot: »[czego] końca nie widać« (1): *SarnStat* *7v cf »ani początek, ani koniec«.

Wyrażenia: »ostateczny koniec [czego]« (1): Indyja rzeczóná od rzeki Indus/ leży ku wśchodu Słońca/ ośtáteczny koniec Azyey *BielKron* 268v.

»(wszytek) koniec (wszytkiej a. wszej) ziemie, świata« = *bardzo dalekie kraje; cały świat; extremum terrae Vulg, PolAnt (16 : 9)* : niechayłie go boiá wśzytki kończe ziemie. *TarDuch* D8, A4; *RejPs* 32v, 94, 144; *MurzNT Mar* 13/27; *KromRozm III* E2; *LubPs* P2v; *Leop Iob* 38/13; *RejZwierz* 133; *BibRadz Is* 24/16, *Ier* 25/33; *BielKron* 45 [2 r.]; Oto iuż nie dáleki čás do przyłcia Kriřtułá mego [...]. Ktorego dam ná świaćłóć pogánom/ áby był zbáwicielem [!] moim/ áż do końcow ziemie wśzytkiey. *RejPos* 58, 66v; *BudBib Dan* 4/11, 22; *SkarJedn* 386 [2 r.]; W Portugáliey abo Luzytániey ieřt miáćto práwie ná końcu świaćtá na zachod Lifyboná ábo Vlizboná *SkarŻyw* 542; *LatHar* 461; *WujNT* 324; *SkarKaz* 40b; *SkarKazSej* 672a.

Szeregi: »od końca (aż) do końca; od jednego końca aż na drugi koniec (a. do drugiego)« = *cały; ab extremo (usque) ad extremum PolAnt (2; 2)*: Od iednego końcá niebá áż ná drugi koniec miřternie przesłákuiąc/ á nikt práwie niedořwiadczył goráćłci iego [słońca]. *RejPs* 27v; Y weřzli do Koćciołá Báálowego/ á był ich dom pełen od końcá [!] áż do końcá. *BibRadz* 4.Reg 10/21, *Ier* 25/33; *BielKron* 45.

»koniec abo ośtateczny kraj« (1): i zgromadźi wybrané řwoie/ ze czterzech wiatrow od ořtátku zięmie (*marg*) końcá abo ořtatecznego kraiu (–) ařz do ořtátku nieba. *MurzNT Mar* 13/27.

»ani początek, ani koniec« (1): także w księgách które nie łą działem pewnym obrámwáné, ieřt iákoby w leřie wielkim przebywáć którégo áni początku áni końcá nie widáć. *SarnStat* *7v.

Wyrażenia przyimkowe: »(aż) do końca (a. końcow) [czego]« = *a fine JanStat (12)*: *HistAl* I2; *KromRozm III* E2; *RejPos* 53v, 58, 66v; Wielkie było drzewo y mocne/ á wyłokoć iego sięgáłá do niebá/ widzenie lepak iego (áż) do końcá wřzey ziemie. *BudBib Dan* 4/11, *Dan* 4/22; A kiedy iuż przyydziefz do końcá wody łtáwowéy [...]: thedy vczynń pod Groblá wáłek równy z Groblá. *Strum* I3v, K2v; *WujNT* 324. Cf »od końca do końca«.

»(aż) ku końcu [czego]« (3): *RejPs* 32v; Ku końcu y zachodzie Świáćtá thego/ łtráćileř Słońce Koćciołá Bożego *SkarJedn* 386, 386.

[»w koniec [czego]« = z tyłu: W koniec stajniey izba masztalerska *LustrWpol* I 14.]

»na końcu (a. końcoch) [czego]« = *in extremis finibus Vulg; in fine PolAnt* (8): *RejPs* 144; *Leop Ex* 13/20; *RejZwierz* 133; *BibRadz Gen* 23/9; *Versura etiam*, Obrócenie wołów ná końcu roley w oránium/ wrócenie álbo odwrot. *Mącz* 486c; *Strum* K2v; *SkarŻyw* 542; *SkarKazSej* 672a.

»w końcu [czego]« = *na końcu* (1): *Prziymi nas miły Pánye gdyś náffe zbáwyenyne/ Gdyż inego tákyego y w końcu fwyátá nye. LubPs* P2v.

C. O zbiorach i podziałach klasyfikacyjnych: ostatni element (18) :

koniec czego (2): CZarnogłów ieft ciepły y fzuchoy ná kończu wtorego flopnia *FalZioł* I 123d, [*8].

Wyrażenia przyimkowe: »(aż) do końca« (9): *OrzQuin* O3; Dáléy tákże przybiy fztukę/ á zoftáwuy dżiury między tymi fztukámi/ im dáléy tym wiefzéz/ áż do kónćá. *Strum* K2, K; *Przeto* tym czáfem infzych rzeczy pytay/ A moię xięgi przy fkonánium czytay. A przeczytawfzy oddař ie drugiemu Philozophowi tákże vczonemu. Y ták do kónćá niech fię podarzáią/ A przed fkonánium tylko ie czytáią. *KochFr* 63, 25.

~ *Szeregi*: »z (a. od) początku do końca« (2): *Persequi voce aliquid Nieco* słowy wyliczyć/ to yeft. Z początku do kónćá rófpowiedzić. *Mącz* 386a; *CzechEp* 123.

»od śrózduka aż do końca; od końca do pośrózduka« (1; 1): *Gdyż przedfie koniecznie iáko oni trzye pierwfzy od przodkow páná Chriftoiowych/ ktorým był obiecan/ y z ktorých wedle ciáá wyfzedł iáko Mátheufz y Lukář porządkiem ie wyliczáiąc czynią. Ieden z nich iákoby od śrózduka áż do kónćá. A drugi od kónćá wypełnionych obietnic (to ieft Iezufá Chriftuá) áż do pośrózduka rzecz fwą prowadząc. CzechEp* 306. ~

»aż do końca« = *i tak dalej* (6): kiedy drugi raz będą trąbić/ tedy fie ma ruřzyc drugie wořko ktore będzie leżáło od południá/ ná trzecie trąbienie od północy/ áż do kónćá. *BielKron* 39v, 382; *Strum* D4, N2; *Bo Heli* był fyn Máthátego, á ten fyn Lewiego: y tákże áż do kónćá. *WujNT* 203 marg, 203 marg.

»na końcu« (2): *FalZioł* I 123d; [*Ostatni fragment scen przedstawiających historię Prus*:] Ná końcu Olbrycht kłęczy w książęcym vbierze/ A od królá chorągiew rozpuřczoną bierze. *KochProp* 11.

»przy końcu« (1): Suchoř czwartego ftopnia: nie nayduie fie telko przy kończu trzeciego ftopnia. *FalZioł* [*8].

D. W połączeniach frazeologicznych (najczęściej zadrzeczonych lub o sensie przeczącym) wyrażających nieograniczoność liczby lub nasilenia (53) :

W charakterystycznych połączeniach: *swoj koniec, żaden; koniec dekretom, dobroci, krzywdom, łasce, łupiestwu, mądrości* (2), *miłosierdzia, miłosierdzieństwu, miłości, mocy, nieprawościom, pismom* (2), *proroctwom, przykładom* (3), *pychy, rozmnażaniu, rozmożeniu, rzece, skarbow* (2), *utratom* (2), *wiary, wielkości, wozom, wymysłom, zwirzchności; błędy bez końca, głosy, kommenty, konfesyje, miłosierdzie, wykłady, zbytek*.

Fraza: »końca nie masz, (by) nie było (a. nie będzie), nie(t)« [*w tym: czemu* (30), *czego* (1), *czemu a. czego* (7)] = *non est finis Vulg, PolAnt* [*szyk zmienny*] (24 : 11 : 3): *RejKup* n7v, bb5v; *Bo kónćá niet miłofierdzieństwu iego wiecznemu LubPs* dd5, Y4v, ff2v [2 r.]; *RejWiz* 43; *Leop Ps* 144/3, *Is* 2/7; *A fnađby* tym przykładom y kónćá nie było. *RejPos* 150v, 12v, 39v, 175, 265, 275 (10); *BiałKat* 73v; *RejZwierc* 13v, [78²], 263; *WujJud* Bv; *Aza złoć twoiá nie wielka? (áno) niemář*

końcá niepráwościami twoim. *BudBib Iob* 22/5, *Is* 2/7 [2 r.], 9/7; *CzechRozm* 177; *KochPs* 149, 200; *SkarŻyw* 384; *GrochKal* 17; *PowodPr* 24; O nieokreślona wielkości ktorey końcá nie máłz/ y wziętą fię nád niebá wšytki pokázuiefz. *SkarKaz* 279b, 351b; *CiekPotr* 29; *SkarKazSej* 704b.

Zwroty: »końca nie mieć« [*w tym: czego* (1)] [*szyk zmienny*] (4): *RejPs* 211v; *KochWr* 32; Troiéy obiecáné zlé nie ma kónccá íwégo. *GórnTroas* 33; A ty biaległowy Polłkie końcá fwoiey pychy y nádętości nie máią. *SkarKaz* 580b.

»końca nie naleźć (a. ledwie koniec moc naleźć); ledwie by koniec się nalazł (a. naleźć mógł)« [*w tymi czemu* (2), *czego* (1), *w czym* (1)] (2; 2): Bo końcá miłóšierdzia nie naydzie v bogá. *KochPs* 200; Ale iżby fię wiele tákich y owákich I. M. X. K. niezgod z inšzymi ítárymi mogłó nábierać/ ktorymby fię ledwie koniec nálał *CzechEp* 202, 163, 223.

Szeregi: »od końca do końca« (1): O ktorey mowi Sálomon [iž mądrość od końcá do końcá wšytko mocnie zátrzymawa/ y wšytko wdzięcznie rządži. [...]] *SkarKazSej* 657b.

»koniec, (ani) liczba« [*szyk 1 : 1*] (2): Mądrościami iego liczby niet áni końcá żadnego *LubPs* ff2v; *BiałKat* 73v.

»(ani) miara, (i, ani) koniec« [*szyk 4 : 2*] (6): *WujJud* 75; *KochPs* 149, 200; ále iáko iego chćiwość niéma áni kónccá/ áni miáry/ ták y on ku dobrému miéniu nigdy nie przydzie *KochWr* 32; *WujJud* Bv; *CiekPotr* 29.

Wyrażenie przyimkowe: »bez końca« (5): *SienLek* 243; *BiałKat* 73v; *WujJud* 75; Stąd nieumiejętność y błędy bez końcá powftáią/ gdy flepi flepe wodzą. *SkarJedn* 361. *KochPieś* 50.

2. Granica czasowa; terminus *Mącz*, *Cn*; *catastrophe*, *extremum*, *finis* *Mącz*; *exitus*, *fastigium*, *meta*, *modus*, *termen* *Cn* (1138) :

a. Chwila, kiedy coś przestaje istnieć lub samo zaprzestanie istnienia lub działania (904) : Ci ktorzy niecznie działáią/ W śmierci koniec pokládáią *BierEz* R2v; Y mądry gdy dom buduje Co rychley końcá pilnuie. *RejRozpr* F4v; *Leop Thren* 1/9, 1.*Cor* 15/24; A wten czás będzie koniec/ gdy Kriřtus zwyciężywšy práwie wšytki fwoie nieprzyiációły/ Bogu á Oycu fwoiemu zda kroleřtvo. *BibRadz* *7, 1.*Cor* 15/24; *RejAp* 87v; *RejPos* 259v; *BudBib Dan* 12/4, 9; *CzechEp* 209, 330; Obaczymy iže nie tu koniec/ ále ieden błád drugi wytrącał *NiemObr* 132, 136; *GórnRozm* A2; *LatHar* 121; *WujNT* 1.*Cor* 15/24.

koniec czego (180): *OpecŻyw* 40v; *BielŻyw* 31; *LibLeg* 7/33, 10/70, 11/26; *WróbŻółt* 118/96; *RejPs* 117v; *RejRozpr* F2 [2 r.]; *KromRozm I* F2; Iáko íe Pan ímieie gdy czo złořnik broi/ á iáko íeřt prędkí koniec złořci iego *LubPs* Kv marg, Kv; *RejWiz* 94v, 123v; *Leop* 4.*Esdr* 11/39, 1.*Petr* 4/7; *LeszczRzecz* A6v; Ty słowá mowi ku Bogu ktorego profi áby vmnieyřzył dni iego/ ážby corychley ogládał koniec boleřci fwoich *BibRadz I* 276b marg, *Eccle* 7/9, 4.*Esdr* 6/25, 8/5, *Hebr* 13/7; Koniec Alfyriyřkiey Monárchiey. *BielKron* 10v marg, 82, 89 marg, 91v marg, 107, 157 marg (9); Extremum omnium mors Koniec wřzifřtkich rzeczy ímierć/ álbo ímierć wřzifřtko zámyka. *Mącz* 112c, 41a, 228b, 450b, 451b; *OrzQuin* B2v, Y3, Zv marg; tákžec thež y on wiekuifřty Sábát/ [...] nie od końcá ízofřego tyřięcá/ ále rychley poczác íye ma. *LeovPrzep* [K]; *RejAp* CC3v, 124v, 128, 160v, 174; *GórnDworz* H4v, S3v, Dd4, Hh, Hh5; *RejPos* 192v; *RejZwierc* 168v; *BudBib I* 197a marg, *Ez* 21/30, *Dan* 12/13, II 23c marg, 4.*Esdr* 9/5, 11/39, *Sap* 14/14; *BiałKaz* B4v [2 r.]; *CzechRozm* 34v, 35 [3 r.], 35v, 182;

KochOdpr C4; *KochPs* 183; *SkarŻyw* 234, 349; *CzechEp* 356, 362, 363; *ArtKanc* Kv, R18v; *WisznTr* 34; *GostGosp* 70; *GórnTroas* 14, 55; *GrabowSet* Q3v; *LatHar* 262; *KořakCath* A3v; *WujNT* 460, 629 marg, 1.Petr 4/7; *WysKaz* X2v; *SarnStat* 30, 689; *ták y my idziem do śmierci/ która ieřt końcem drogi nálezey* *SkarKaz* 422b, 423b, 551a marg, 639a [2 r.]; *KlonWor* 30. Cf »końca nie było«, »końca nie będzie«, »koniec uczynić«, »koniec świata«, »koniec żywota«.

koniec komu, czemu (110): A them rzeczam nyethilko yřch bi konyecz bil Alye ym dalyey thim wyeczey řzye mnoza. *LibLeg* 11/153, 11/184 [2 r.]; *RejJóz* B7v marg; *RejKup* n2v; *LubPs* N2, P6v, bb3 marg; *Ząda tedy Krol Polřki/ áby wřdy kiedy był koniec thym rořtyrkom* *BielKron* 231, 124, 198, 230, 254, 320v; *GrzegRóżn* C2; *GórnDworz* D5v; *RejPos* 278; *RejZwierc* 225v; *BielSpr* 75v; *BudBib Dan* 12/6; *HistHel* D2v; *MycPrz* II C3; *BiałKaz* B4v; *CzechRozm* 62; *ModrzBaz* 92; *SkarJedn* 391; *KochPs* 135; *mowę ludziom/ á Bogu zász řłowo/ dla tego iż řobie řyná podobnego rodři (ále niewiem gdzie y kiedy będzie temu rodzeniu koniec) przypifuiąc* *CzechEp* 143, 195, 379; *ActReg* 33; *GrabowSet* K2v, Q3v; *Przeminęło wřzyřtko/ y to ierřliř řię w czym kochał/ y to ierřliř co przeciwnego ćierpiał/ wřzyřtkiemu koniec/ á teraz iuř nie przeyřrzána wieczność nálezęłá.* *WysKaz* 46; *SarnStat* 275, 594, 692, 694, 956; *PowodPr* 48. Cf »końca nie było«, »końca nie będzie«, »koniec uczynić«.

koniec czyj [= przez kogo spowodowany] (1): *Iobowę ćierpliwość řlyřzeliřcie/ y koniec Páńřki widzieliřcie/ iż lutořciwy ieřt Pan* *WujNT Iac* 5/11.

W przeciwstawieniu: »początek ... koniec« (7): *BielŻyw* 31; *KromRozm I* F2; *Lepřzy ieřt koniec káždey rzeczy niřli iey początek* [*Melior est finis rei quam principium eius*] *BibRadz Eccle* 7/9; *KochOdpr* C4; *GórnRozm* A2; *WujNT Hebr* 7/3; *PaxLiz* E2.

W charakterystycznych połączeniach: *koniec bliski* (4), *mamy, naznaczony* (2), *opłakany, pańřski, pewny* (3), *prędko* (3), *rychły* (2), *śnadny, swoj* (14), *wieczny* (2), *zły* (2), *żaden (żadny)* (15); *koniec bezeczeństwa, błędu (błędem)* (3), *boleřci, cesarřstwa, chęci, ćierpienia, czasow* (4), *dni domu* (2), *drogi* (2), *dziwom, egzekucyjej, frasunkom* (2), *gniewu, grze, grzechom, hańbie, herezyjom, kłopotow, kroleřstwa (kroleřtwu)* (25), *krolowania, kwasu, lat, litořci* (2), *mąk (mękam)* (2), *monarchyjej* (2), *mordow, nędzy* (3), *niedostatkow, nieszczęřciu, niezgodzie* (3), *obcowania, obiadu, obrzezaniu, ofiarom, panowania (panowaniu)* (2), *pasterzom, płaczu (płakania)* (3), *pociecham, pokoju* (4), *pokusie, pożytkom, pracej (pracam)* (5), *prawom, prawowaniu* (3), *prořbie, przestřachu, przypadkom, radořci, rodzeniu, rozkoszy, rozmowie (rozmowy)* (3), *rozniaty, roztyrkom, rořnořciam, rzeczy (rzeczam)* (16), *sejmu* (2), *skutkom, řłowom, smutku (smutkowi)* (2), *sporom* (2), *sprawy (sprawom)* (3), *sromocie, strachu, swarow (swarom)* (4), *tańca, trajedyyjej, trapieniu, uspokojenja, wieku, włodarřstwa, wojny (wojnie)* (2), *wřzy(s)tkiemu (wřzy(s)tkiego)* (6), *zaburzeniu, zapisom, złemu, złořci, zuchwalřtwu, zwycięřtwu, żaloby, żęglowaniu, żniwu; końca dojrzyć, nadziewać się* (2), *pilnować; ku końcu (końcowi) przybliřać się, wzdychać; koniec naleřć, odkładać, oględać* (2), *pokładać, przynieřć, sprawić, ukazować, widzieć (widać)* (3); *odłóżyć na koniec, pamiętać.*

Frazy: »(nigdy) końca (by) nie było (a. nie będzie), nie masz, nie dostaje; nigdy końca; nigdy by koniec nie był (a. nie będzie), nie nałażł się« [*w tym: czemu* (14), *czego* (3)] = *nigdy nie ustaje* [*řzyk zmienny*] (13 : 1 : 1; 1; 2 : 1): *Iedna řprawa drugą rodzy. A nigdy koncza na řwieczie Kto řię iuř wiec wnim zapleczie.* *RejKup* Fv; *KromRozm III* N4v; *BielKron* 82, 198, 369; *Praecipitant curae,*

Yedná praca drugą wyćiska/ to yeft pracóm końcá nigdy niemafz. *Mącz* 317a; A iákie przekleťwá á fregości niewiernym/ ták iż iuż tym ftráchom áni kończá/ áni rozumu nie doftáie. *RejPos* 278; *BielSpr* 76; *WujJud* 251 v; *CzechRozm* 138; *SkarJedn* 60, 61; *CzechEp* 326; Ale że końcá ich proźbye nie było/ Odmawiác mu lie dáley nie godziło. *KochSz* A2v; *GrochKal* 8; Kóncá widzę nie będzie twoiégo plákánia *GórnTroas* 55; *WujNT* 460; By iednego Piotrá y iego potomká nie było: nigdyby herezyom y niezgodom nie nálażł lie koniec. *SkarKazSej* 674b; *KlonWor* 30.

»końca nie będzie (a. nie ma być), nie masz; koniec nie będzie (a. nie ma być)« [*w tym: komu, czemu* (19), *czego* (15), *czemu a. czego* (9)] = *jest wieczny; non erit a. non est finis PolAnt, Vulg* [szyk zmienny] (31 : 6; 6); bo poczniefš ij porodziš fyne náwyfšiego boga [...] / a kroleťwa iego niebędzie konietz. *OpecŻyw* 8v, 167; Chwalem tego wišskiego Boga [...]. ktoremv koncza nyemáfšch. *MetrKor* 46/46, 46/175; *MurzHist* N4, R3; *KromRozm III* Ev; *Leop Is* 9/6; *RejPos* 15, 16 [2 r.], 17 [2 r.], 168v, 270 [2 r.] (21); *WujJud* 25v; *BudNT Luc* 1/29[33]; *CzechRozm* 112, 181; *KarnNap* Ev; *KochPs* 199, 200; Ia fię męki y śmierci boię/ ále oney wieczney ktorey końcá niemáfš *SkarŻyw* 126; *CzechEp* 299; *KochPhaen* 1; *WujNT Luc* 1/33; *SiebRozmysł* E3; *SkarKaz* 551a, 639b.

»jeszcze nie (jest), nie już(ci), nie wnet koniec« = *nondum (statim) (est) finis PolAnt, Vulg* (12 : 4 : 1); *RejRozpr* F2; *MurzNT Matth* 24/6; *RejAp* 87v; *GórnDworz* S3v, Hh5; *RejPos* 259v [2 r.]; O iefzczęšcie ftąd niewybrnęli/ nie iużci koniec. *WujJud* 249v; *BudNT Mar* 13/7; *SkarJedn* 391; *SkarŻyw* 349; *CzechEp* 379; Wróćąc fyne y dobre látá/ Iefzczę nie tu kóniec Ńwiátá. *KochSob* 57; *ActReg* 70; Boć fię to muš Ńtác: ále iefzczę nie iefť koniec. *WujNT Matth* 24/6, *Mar* 13/7, *Luc* 21/9.

»przybliża (a. przybliży) się, bliski (jest) koniec; przybliżyć się ku końcowi; bliski końca« = *finis appropinquat Vulg* [szyk zmienny] (6 : 5; 1; 1); A gdi lie koniec żywota iego przybliżał. Wfzitci lie iego wćzniowie [!] kniemu zbieżeli *BielŻyw* 90; *LubPs* Kv, hh6v; *Leop 1.Petr* 4/7; *Terram videre proverbialiter, Długiey á ciężkiey pracey koniec widzieć/ przybliżyć się ku końcowi. Mącz* 451b; *GórnDworz* Dd4; *HistRzym* 124v; *KarnNap* E3v; *SkarŻyw* 15, 511; *WujNT 1.Petr* 4/7; Iáko kto ná drogę wyfzedł/ gdy dzień drogi wfzedł/ iuż bliźly końcá *SkarKaz* 422b, 423b.

»przyjdzie (a. przychodzi) koniec« = (s)kończy się; *veniet finis PolAnt, Vulg; veniet consummatio Vulg* [szyk zmienny] (14); *MurzNT Matth* 24/14; Przyšfedł koniec ná lud moy IŃráelŃki *Leop Am* 8/2, 4.*Esdr* 11/39; *BibRadz 4.Esdr* 12/34; *RejAp* 160v; *RejPos* 192v; *BudBib 4.Esdr* 11/39; *SkarŻyw* 51; *CzechEp* 356, 364, 365; *ArtKanc* Kv; O kiedyż wždy przyidzie koniec wfzytkich prac y fráfunkow? *LatHar* 602; *WujNT Matth* 24/14.

Zwoty: »czekać końca« = *musieć się skończyć* (1); A ielli y tá Ńwiatłość ták pięknešo fłóncá/ Y ten okrág niebieŃki czeka Ńwégo końcá: Za by fyne człowiek mniémał godnieyfzym żywotá *KochTarn* 77.

»końca, do końca czekać (a. doczekać)« (3 : 2); *RejWiz* 123v; *CzechRozm* 185; iŃz bárzo z wielką teŃknošciá końcá obiádu doczekać mógl. *SkarŻyw* 234; ia do końcá Chcę czekać twéy łáŃki Ńwiéty *KochPs* 78; *GórnTroas* 71.

»koniec dać« = *skończyć* (1); Ták Ńmierć temu błażeńŃtwu/ máry koniec dáłá *HistHel* D2v.

»mieć koniec« = *konczyć się, ustawać; finem habere PolAnt, Vulg* [szyk zmienny] (9); *BibRadz Iob* 20/5, 4.*Esdr* 9 arg; *SarnUzn* F5; *BudBib Ez* 21/34; *BudNT Mar* 3/26; *CzechEp* 168; á zaŃz co ná

swiecie ieft/ coby początek máiąc końcá mieć nie musiało? *GórnRozm* A2; *OrzJan* 129; *WujNT* *Mar* 3/26.

»ku końcowi mieć się« = *ad reliqua transire* *Mącz* [szyk zmienny] (2): Moderandum mihi est iam orationi meae, [...] Ale już należy ná mię ku końcowi rzeczy moyey lie mieć *Mącz* 228b, 105d.

»końca nie mieć, nie mający« = *nie ustawać* [szyk zmienny] (2 : 1): *GrzegRóżn* A3; Ale tym plotkam ich/ niech tu iuż koniec będzie/ chociaż końcá nie máią/ gdyby fię nimi kto párać chciał. *CzechEp* 173; *GórnRozm* G.

»końca nie mieć, nie mający« = *być wiecznym* [szyk zmienny] (14 : 6): aletz to mily Iezu rychlo ominie/ a chwálę którą wezmieś za to/ końtza mietz niebędzie. *OpecŻyw* 101; *PatKaz* II 49; *RejWiz* 52v, 110v; *RejAp* 50; *RejPos* 27v; *KochMon* 29; *CzechRozm* 34v, 36, 73v, 181; *CzechEp* 68, 277 [2 r.]; *ArtKanc* A5; *LatHar* 396; *WujNT* 765, Xxxxx2v; Bo ácz Pánná bołtwá nie rodziłá: bo ieft nie poczęte y końcá nie ma bołtwo: ále tego nośi w żywoćie [...] / który ieft práwym Bogiem. *SkarKaz* 579a, 637b.

»końca naleźć nie moc« = *nie móc (się) skończyć; nec finem invenire* *Mącz* [szyk zmienny] (2): Acż ci fłyżę/ ifz/ kiedi wy mowić pocźniećie/ Końcá wfwych oracyach naleść niemożećie. *KochSat* B3; *Mącz* 482d.

»do końca prowadzić, prowadzenie; ku końcu prowadzić« [szyk zmienny] (2 : 1; 1): *Mącz* 447b; *GórnDworz* Eev; ále iuż zá początki témi Prowadźileś do kóncá rzeczy tryby fówemi *KochJez* A4; *WitosłLut* A5v.

»koniec przyjąć« = *skończyć się* (1): a ten Ismayl [prawywfchi fwoy dlug ma ten lyfth wrocycz [...] tedj tą rzecz koniec ma przyacz *LibLeg* 11/108v.

»ku końcowi, do końca przyść (a. przychodzić); dojsć końca« [w tym: *jakiego* (2)] = (s)kończyć (się) (w jakiś sposób); *venire usque ad summitatem* *PolAnt* [szyk zmienny] (5 : 2; 1): *SienLek* 18v; który [Zbawiciel] v Máttھےufzá EwányeliŃty powiedźieć raczył/ żeby te dwa tyśiácá ołtáteczne niemiály do kóncá przyść *LeovPrzep* H3; *RejAp* 189v; *BudBib* *Dan* 11/45; *SkarJedn* 294; *BielSjem* 36; áż oná ták wielką/ y ták zacna rzeczpołpolita ku temu końcowi przyfzłá/ że iéy y cień nie zołtał. *KochWr* 28; *GórnTroas* 18.

»bez końca trwać« [szyk zmiennu] (5): Błogołáwyone ymyę Máyeřtatu yego/ Ktore ták trwa ná wyeki bez kóncá żadnego. *LubPs* Q4v, ee, ee6v; *RejAp* 158v; *LatHar* 561.

»koniec (u)czynić« [w tym *czemu* (37), *czego* (4), *czemu a. czego* (7), *z kim* (2)] = (s)konczyć, zaprzestać, (kazać)przerwać; *finem imponere* *Vulg, Modrz, JanStat*; *cessare facere, consummare, finire* *PolAnt*; *finem statuere, tollere* *Mącz* [szyk zmienny] (50): *OpecŻyw* 190v; *RejPs* 87; gdy z Dáriufem koniec wczynię tedy fówami będę rozmawiał. *HistAl* D2; Francifzek gdy Biřkup rzeczy fwyi koniec wczynił/ ták powiedźiał. *MurzHist* I3v, O; *LubPs* bb3; *Leop* *Iob* 18/2, *Sap* 18/21; *BibRadz* *Gen* 17/22, *Ex* 34/33, *Ez* 30/10; *BielKron* A5v, 203, 224; *Mącz* 412b, 457c; *LeovPrzep* F2v; *GórnDworz* V3v, Zv; *HistRzym* 12; *KuczbKat* 135; Ja jednak będę swego chciał dochodzić zbrojnie Leżac tu, áż uczynię przedsię koniec wojnie. *KochMon* 29; *WujJud* 150; *BudBib* *Sap* 18/21; *CzechRozm* 80v [2 r.], 124, 256, **3; *ModrzBaz* 92; *MWilkHist* E3v; *CzechEp* 332 [2 r.], 356; *ReszPrz* 96; *ArtKanc* I16v; Koniec

Pentefilea ftráchu vdziááá Grékóm/ kiedy od oycá mégo gárlo dáá. *GórnTroas* 21, 35; *GrabowSet* K4; *OrzJan* 12, 104; *SarnStat* 275, 594, 692, 694, 956; *WitosłLut* A4v; *PowodPr* 75, 86; *GosłCast* 51.

»nie uznać końca« = *nie zaginąć w pamięci* (1): tak iż nigdi potim Imię twoie niezgafnie/ ani uzna końca *KochSat* C2.

»koniec wziąć, brać« [w tym: *jaki* (5)] = (s)konczyć (się), upaść, zginąć, wyczerpać się, zostać unieważnionym, zlikwidowanym, skonfiskowanym (w jakiś sposób) [szyk zmienny] (31 : 3): *RejKup* G; *BielKom* C7; *LubPs* E4v; A to zówždy muśi być márne pogorśzenie/ Poki końcá nie weźmie ludzkie pokolenie. *RejWiz* 124; *BielKron* 244v, 279; *KuczbKat* 60; *RejPosWstaw* [41³]v; gdy to fłowem Bożym okazáno będzie/ iż obrzelká iáko y fzábát/ iuz fwoy koniec w Chrístufie wzięá *CzechRozm* 73v, 71, 72v, 74, 78v, 95v (9); Grá koniec bierze/ kiedy náiechány Krol nie ma nigdzyey wciec pewney fciány. *KochSz* A3v; *KochPieś* 47; *ArtKanc* D18; Zkąd koniec Troiá oplákány wzięá. *GórnTroas* 12, 8, 20, 34, 44, 74, 75; *LatHar* 601; *KolakCath* A3v; *WujNT* 318, 403; ták iż czworgiem dożywocia káżdá fummá ma wziąć koniec y extenuaciá fwoię. *SarnStat* 367, 300; *CzahTr* H3v.

»końca nie wziąć« = *być wiecznym* (1): Y powtore ma przyść z chwałá fądzić żywe y vmárle/ ktorego kroleństwo końcá nie weźmie. *LatHar* 91.

Wyrażenia: »niepodległy końcowi« = *wieczny* (1): fwemu imieniowi Ziednałz cześć niepodleglá żadnému końcowi. *KochProp* 16.

»ostatni (a. ostateczny) koniec« [szyk 3 : 1] (4): *RejWiz* 94v; *Woyćiech* z *Pilzná Káznodzieiá* kóniec *Kroleństwá Polłkiégo* vkázuie ofátáni. *OrzQuin* Y3 marg. Cf »do ostatniego końca«.

»koniec świata« [szyk 30 : 1] (31): *SeklWyzn* e3; *KromRozm II* f2v; Ale chocia zá Károlá Wielkiego toż złączenie Plánetow było/ tedy przedfię tám niemogł być koniec światá. *LeovPrzep* F, a2, F4v, I3, I4v; *KuczbKat* 50; *WujJud* 38v, 239v; *KarnNap* F2v; *SkarJedn* A7v, 78, 163, 167, 204; śmiał fię bárzo z tego/ iż my wierzym koniec światá przyśzły/ y ciał zmártwychwítanie *SkarŻyw* 102, 112, 597, 601 [2 r.]; *KochSob* 57; *BielRozm* 2; *RybGęśli* B3; *WujNT* 717, 836; *SkarKaz* 156b, Ooooc [2 r.], Oooo2c [2 r.].

»koniec (dniow) żywota (a. życia)« = *finis vitae* *Modrz, Vulg, JanPmyw* [szyk 28 : 4] (32): *OpecŻyw* 97; ij chciéy pratzowatz w té nauce/ aż do końtza żywota twégo. *OpecŻywPrzedm* C4v; *PatKaz III* 151; *TarDuch* E4; *BielŻyw* 90; *HistAl* N2; *BielKom* C7; W gorácościm ięzykiem fwym wzywał Páná fwego By mi raczył zyáwić konyec żywotá moyego. *LubPs* K4v, hh6v; *BielKron* 12v; *HistRzym* 108v, 124v; *RejPos* 263v; *KochMon* 30; *RejPosWstaw* [41³]v; *BiałKaz* Cv; *KarnNap* E3v; *ModrzBaz* 25, 105; *SkarJedn* 294; *SkarŻyw* 15, 51, 511; *WerKaz* 291; *GórnTroas* 29; *LatHar* 35, 301, 384, 679; *WujNT Hebr* 7/3; *SarnStat* 11, 941.

Szeregi: »kres a koniec« (1): gdzie zá thákowá odmiána/ blifki kres/ á koniec/ fwoiey przeciwko iemu chęci/ poftáwą opowie *GórnDworz* Dd4.

»miara i koniec« (1): mogłem potym przyść ná one/ miáry y końcá nie máiące/ y doftátkiem wfzelkim opátrzone niebiefskie gody twoie *LatHar* 396.

»((a)ni, i) początek i ((a)ni, tak też) koniec« [szyk 24 : 2] (26): *RejWiz* 52v, 110v; *Wfzytki* rzeczy máią początek y koniec. *BibRadz* 4.*Esdr* 9 arg; *SarnUzn* F5; *RejAp* 50; *KochMon* 29; *Iż* *Melchifedek*

był bez oycá y mátki/ y nie ma początku dni y końca *CzechRozm* 35, 35 [3 r.], 35v, 36, 68, 277 [2 r.]; *KochPhaen* 1; *Phil P*; *WujNT* 765, Xxxxxx2v; *SkarKaz* Ooooc. Cf »bez początku i końca«.

»skaza a koniec« (1): Ikąd mozem obaczyć/ iż nie nie máłz ná świecie thák mocnego/ coby Ikázie á końcowi powinowáto nie było. *BielKron* 268.

»koniec a skończenie« (1): Catastrophe, [...] Obrocenie/ skończenie rzeczy. Metaph. Koniec á skończenie káżdey rzeczy. *Mqcz* 41a.

»śmierc i koniec« (1): Monárchye/ máią początek fwoy/ maią młodość/ máią frzędni wiek/ máia [!] Itárość/ á zá Itárością/ do śmierci y końca przychodzą *GórnRozm* A2.

»koniec a upadek« (1): Wykláda koniec á vpadek Bábilonu *RejAp* CC3v.

»koniec i zaście« (1): Plato wprzod o tym tymi fłowy powiedział [...] / że iáko przyrodzone początki y wefcia fwe máią Rzeczypospolite y Páńftwá káźde/ ták też koniec y zaście vkázuiącz/ że by też nalepiey y nagruntowniey byłá poftánowiona Rzeczpospolita/ iednák czáfu fwego zginie fpráwami y vftáwami fwymi. *Phil P*.

Wyrażenia przyimkowe: »bez(e), przez końca« = *wieczny, wiecznie; nigdy* (64 : 6): Poydzi/ poydzi przeto oblubienitzo moia z gory czyfłosci/ a koronę krolewką wezmi/ abych iá polozył w tobie ftoletz moy/ to ieft chwálę bez końtza. *OpecŻyw* 185v, 187v, 191; *PatKaz I* 18; *PatKaz III* 107; *RejPs* 43v, 94v, 200, 213v, 220; *Pifály y Sybille* chocia y go nie znály [...]. Iáko [Bóg] ieft y był zázwdy/ y bez końca będz y *RejWiz* 113v; *RejAp* 9, 178; *CzechRozm* 142v; *Bálwochwálcom*/ bez końca męki y śmierc bez śmierci zgotowaná ieft. *SkarŻyw* 126, 4 [2 r.], 21, 63, 74, 179, 408, 584; *SkarŻywBog* 357, 358; *WerGość* 213; *Calep* 533b; *GrabowSet* K2v, P2v; *LatHar* 571; *PowodPr* 7; *SkarKaz* 208b, 637b, 639b.

~ *W połączeniach szeregowych* (2): *LubPs* ee; iuz było Inadz lepiey áby był s ciebie iáki kámięń álbo iákie ine źwirzę fthworzono/ ktoreby thu do czáfu odćirpyawfzy śmierc fwoię/ iuzby dáley wiecznie/ á nigdy/ á bez końca ćirpiec nie mogło *RejPos* 293.

W przeciwstawieniu: »do czasu ... bez końca« (2): po trzykroc błogofłáwieni ktorzy będą wezwáni albo pułzczeni ná ty ták wdzyęczne gody/ ktore nie do fłufznego czáfu iáko zyemfkie gody/ ále wiekom wiecznie á bez kończá iuz máią trwáć iemu. *RejAp* 158v; *RejPos* 293.

W charakterystycznych połączeniach: *bez końca swojego, wszego* (5), *żadnego* (5); *bogactwo bez końca, chwála* (3), *cześć, krolestwo, męki (piekielne)* (2), *Pan, utrapienie, wiek* (2), *złe, żywot* (3); *błogosławić bez końca, być* (8), *chwalić* (2), *ćirpieć* (2), *dziwować się, krolować* (6), *nakrywać, obiecować, otworzyć, podległy, pożywać, przemieszkawać, rozkoszować, szerzyć się, śpiewać, ustać, użyczyć* (2), *wielbić, wysławiać, zachowawać, złączony, zostawać, żyć (żywiący)* (3).

Wyrażenie: »bez końca wieczny« [szyk 1 : 1] (2): Co fwiadczy Miefiác/ gwiazdy/ y iáfność fłoneczna/ Iáka ieft twa dziwna moc á bez końca wieczna. *RejWiz* 2v; *SkarŻyw* 245.

Szeregi: »nigdy a bez końca« (1): gdzie by iufz náffe kochanie wtobie panu fwoiem nigdy a beskonca vftac niemogło. *RejPs* 99v. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.].

»bez początku i (bez) końca« (6): *RejPos* 34v; ktory kroluie bez początku/ y będzie bez końca ná wiek wiekow *Arnen RejZwierc* 179v; *CzechRozm* 35v; *SkarJedn* 282; *CzechEp* 313; *GrabowSet* B4v.

»z początku i (aż tak) bez końca« (2): *RejPs* 195; Ktoremu fię dziwuie świat z początku fwego/ Y dziwować fię musi bez końca żadnego. *KołakCath* B3v.

»wieczny a (i) bez końca« [szyk 3 : 2] (5): Ale iż tu Ian święthy wypráwuie widzènie fwe około oney nowej ofiádlóści ktora iuż po ładnym dniu ma być wieczna á bez końca w rádościach niebiefskich *RejAp* 185v, 178; *SkarJedn* 202; *SkarŻyw* 1, 428.

»(ninie i) na wiek(i) (wiekow a. wiekom) bez końca; od wiekow bez końca; bez końca aż do wiekow« [szyk 7 : 5] (10; 1; 1): yfz by ftożą mógł krolowacz mynye [!] y nawyekye [!] przezfkonycza. Amen. *PowUrb* +3, +v, +3v; ktory zywiefz bez konca afz do wiekow. *RejPs* 54, 195; *LubPs* Q4v, ee6v; *RejWiz* 154; *RejAp* 16; *RejPos* 277; *RejŻwierc* 179v; *SkarŻyw* 504.[*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»(ninie i) (wiekom) wiecznie, (a, i) bez końca« (8): *PowUrb* +2; *LubPs* O5, ee6; *RejAp* 158v; A teraz nędznik fám fkacze z diabłem pośpołu gdzyeś ná trzy fkoki/ y będye fkakał wiekom wiecznie á bez końca fwoiego. *RejPos* 321v, 318v, 326v, 329v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*].~

»(aż(e)) do końca« [bez przydawki dopełniaczowej często znaczy '(na) zawsze, nigdy'] = (*usque*) *ad a. in finem* *PolAnt*, *Vulg*, *JanPrzyw* (259): *BierEz* R4v; *OpecŻywPrzedm* C4v; *WróbŻółt* 73/10; to być inaczey niemoże/ że nas do końca pan opuścić nieraczy *RejPs* 133v, 102, 117v, 174v, 209v, 211v; Vkazuie fię nam przodkiem Pazdziernik niepogodny/ Ale ku ořtatniey czwieri/ wyda fię dali Bog na pogodę aże do koncza. *LudWieř* B3, B2, B2v [2 r.]; *SeklWyzn* e3; *KromRozm II* o, y; *KromRozm III* H6v; *BielKom* B2, D3v; Y yużełz ták do końca będye gnyew twoy Pánye *LubPs* S2v, G3v, H2, S5v, T5v, aa3, gg3; *Leop Am* 8/7, *Hebr* 3/6; *RejŻwierc* 33v; *BibRadz Sap* 3/17; przeto pifał do fwych wrzędnikow zá rzekę/ áby nie przekażáli Zydom do końca budować kořciolá y miáltá *BielKron* 116, 90, 143v, 173v, 422v; *Mącz* 207c, 316d, 417d; *OrzQuin* E2v, G3; *LeovPrzep* F4v, H2v [2 r.]; *RejAp* 32, 32v, 128, 192; *HistRzym* 108v; *RejPos* 245, 289v; *BiałKat* 18v; *RejŻwierc* 155; *WujJud* 38v; Zás mąż gdy przeda dom (ábo) miefzkánie/ w murze mieyfckim/ tedy okup iego będye afz do końca roku [*donec compleatur annus*] (od) przedánia iego/ przes cały rok będye (wolny) okup iego. *BudBib Lev* 25/29, 3.Reg 11/5; *MycPrz* I Bv; *Strum* H2v; *CzechRozm* 52v, 102, 145v, 203v, 223v [2 r.], 255; *SkarJedn* 152, 163, 167, 204, 400; *KochPs* 14, 32, 96; *SkarŻyw* 62, 103, 112, 135, 207 (10); *CzechEp* *4v, 7, 85, 138, 252; *NiemObr* 26; *KochFr* 20, 112; *KochDz* 106; *WerKaz* 291; *ArtKanc* G14v; *ActReg* 54, 164; *KochCzJan* A3; *WyprPl* C3v; *LatHar* 40, 571; *RybGęřli* D3; *WujNT Ioann* 13/1, 1.Cor 1/8, *Hebr* 6/11, s. 836, 837; *JanNKarGórn* H; KTo fię náuczy lewą ręką robić/ powiáda Philozoph/ woli iá dokońcá robić póki żyw *SarnStat* 550, 879, 1300, 1306; *PowodPr* 3; *SkarKaz* 154a, 156b, 159a, 207b; *CzahTr* A4, B2, [D]2; Przeto zycze małżeńřtwá/ áby ten ákt święty/ Sam do końca fpráwował Pan Bog niepoięty. *SapEpit* B4, B4v; *SzarzRyt* A4v.

~ *W przeciwstawieniach*: »z przodku (a. naprzod) (4), do (tego) czasu (2), na czas ... do końca; począć ... do końca wytrwać« (8): yakofzmy sprzothkv przirzekly, y tho chcymy do koncza trzymaczy *LibLeg* 7/42; miłóć nye tylko ná czás ále záwřffe áż do końca ma fię okazowác. *GliczKsiąż* Q3v; iż ten ktory ciebie do thego tzału żywił/ pożywi cię do końca *KrowObr* 149; bo nie ten ktoby począł/ ále ktoby do końca ftátecznie wytrwał [...]/ zapłátę weźmie. *CzechRozm* 145v; Y mam pewną nádzieię/

że tenże Bog/ który Vcciął mię naprzod/ będzie y do końca fzcześcił. *KochOdpr* B4; *ActReg* 31; *OrzJan* 93; *WujNT* 208.

W charakterystycznych połączeniach: prawie do końca; do końca łaskawy; do końca [ilu] lat, miesiąca, roku, tajemnic, wybawienia; do końca bluźnić, błogosławić (błogosławieństwo dać) (3), bronić (2), budować, być (12), chwałę oddawać, chodzić (iść) (2), cierpliwy być, czynić (3), dany jest, dobrze czynić, gniewać się, mieć w baczości, naśladować, niepokalany być, objaśniać, odnieść, opisować, opuszczać (opuścić) (2), osiedzieć, panować, pilnować, podawać, poganiać, pokazywać (okazywać się) (2), pomnażać, powinienem jest, (po)żyćwić (2), przeminąć, przestawać (3), przypaść, przyznawać, robić (2), rozpalić się, rządzić, słuchać (słuchany) (2), sprawić, sprawować (odprawować) (4), sprawować się (2), stać, strzec (przystrzegać) (7), szczęścić, śmierdzieć, świadectwo wydawać, ufać, (u)miłować (4), umocnić, (u)służyć (dosługować) (4), utwierdzać, użyczać, używać, wywiadować się, wywyższać, zachować, zakryty być, zapomnieć, (za)trzymać (4), zostać (2), zwątpić, żywot wieść.

Zwroty: »do końca czekać« cf »końca, do końca czekać«

»do końca kończyć (się) (a. konać)« (3): *Abowiem ci Konárłcy táki zwyczaj máią/ Gdy co poczną ftátecznie do końca konáią. PaprPan* Rv; *CzechEp* 168; *OrzJan* 93.

»jako (co) począć (a. zacząć), (tak (i), już) do końca [coś robić]« = *continuare Calep* [szyk zmienny] (8): *KrowObr* A; *BielKron* 244v; *CzechRozm* 224 [2 r.]; *PaprPan* Rv; *KochPs* 142; Ty mnie służyć iákos począł do końca y z domem twym będzieł *SkarŻyw* 269; *Calep* 252b. [*Ponadto w przeciwstawieniu 1 r.*].

»do końca prowadzić, przyść« cf »do końca prowadzić«, »ku końcowi, do końca przyść«

»do końca przywieść« (2): *GroicPorz* v; *tám fye pokaże/ [...] iefli náturze pláguie lékárftwo: tedy od połowice/ bądź to dnia dżiesiątego/ bądź piętnáltego/ po trólze wymuiąc/ zaś tąż miarą aż do końca przywieść Oczko* 27v.

»do końca (wy)trwać (a. dotrwać, a. zetrwać), wytrwanie (a. zetrwanie), trwający« = *perdurare, perseverare ad ultimum Mącz; perseverare a. sustinere (usque) in finem Vulg; permanere in finem a. in perpetuum PolAnt; permanere Calep; ad finem durare a. praeferre JanPrzyw* [szyk zmienny] (62 : 3 : 3): *MurzHist* H, Lv; *MurzNT Matth* 24/13; A to kres porządku ápoftolłkyego/ który po dżiędzyen przez tylo wyekow w kołcyele krzełciyáńłkim trwa/ y do końca trwać będzie. *KromRozm III* H7, D8v; *Dayże mi yuż ták do końca moy wśłechmocny Pánye/ W tey śwýętey náuce twoyey tu mocne wytrwánye. LubPs* E2, C2, E2v, bb6, ee5v; *KrowObr* A, 237v; *BibRadz Sap* 16/6, *Matth* 10/22; *BielKron* 244v, 346; *Mącz* 98b, 390b; *RejAp* 33, 41; *RejPos* 187v, 259v [3 r.], 265, 286, 289; *RejPosWiecz*³ 99; *RejZwierc* 181, 259; *RejPosWstaw* [143³]v; *BudBibKaw* A2v; *CzechRozm* 60v, 145v, 226v [3 r.]; *SkarJedn* A7v, 78; *Zczego Bogu wśłechmocnemu cześć/ [...] zapłátá wieczna trwájącym do końca/ ná wiek wiekom. Amen SkarŻyw* 546, 15, 30, 208, 349, 571, 601; *Aby potym przyštawfzy do niego [...]/ przy nim iuż do końca wytrwáli CzechEp* 427, 358, 360; *WerKaz* 291; *ArtKanc* A13v, A16v, G12v, I20v, K19v, K20v, Q10; *Calep* 784b; *LatHar* 233; *WujNT Matth* 10/22, 24/13, *Mar* 13/13, s. 369, 518, 815; *SarnStat* 11, 941; *Telko mi w tey ftáłości day trwać aż do końca CzahTr* C2v.

»do końca (za)cho(wy)wać (a. dochować), zachowan« = *servare in aeternum PolAnt; (usque) in finem custodire a. retinere a. servare Vulg* [szyk zmienny] (28 : 2) : *KromRozm III* G6v; *Modlitwá áby*

Pan do kończá záchował wiernego w miłofierdzyu twoim. *LubPs* O5 *marg*, H3 *marg*, S6v; *BibRadz Ier* 3/5, 4. *Esdr* 12/21, *Apoc* 2/26; *BielKron* 253v; *RejPos* 239v, 263v; *RejPosWiecz*² 93; *WujJud* A7, 239v; *WujJudConf* 139; *CzechRozm* 66v, 102, 198v; *KarnNap* F2v; Nie vmié/ nie zwykł fye on wiecznie fráfowác/ Ani do kończá fwoiéy frogości chowác *KochPs* 153; *SkarŻyw* 62; *CzechEp* 27, 66; *ActReg* 31; *LatHar* 35; *WujNT* 1. *Tim* 6 *arg*, *Hebr* 3/6, 14, s. 796, *Apoc* 2/26, s. 845.

Wyrażenia: »do ostatniego końca« = *ad ultimum finem* *Modrz*, *JanPrzyw* (2): o což infzego mam Bogá prośić/ iedno ábych to zezwolenie wálze/ do ofátniego żywotá mego kończá mógł znośić? *ModrzBaz* 25; *SarnStat* 941.

»do końca samego« (1): Tákżec co z nim ftworzono/ wiecznie będye trwáło/ Áż do kończá fámeo odmiany nie znáło. *RejWiz* 115v.

Szeregi: »dotychmiast i do końca« (1): Bo nye dla ápoftólow to pan rofkazał/ ále dla zbudowánya kołcyoła fwego/ kthory fye do tych myaft buduye/ y do kończá budowác będye *KromRozm III* N3v.

»od początku do końca« (6): *KromRozm II* f2v; *KromRozm III* D8v; [trzeba spisać] żálobę/ potym odpowiedź [...]. In fummá/ włytkę fprawę od początku áż do kończá. *GroicPorz* e; *BielKron* 79v; *GórnDworz* L1v; *KońakCath* C5.

»od środka do końca« (1): Duciy tych tho tákich wzywáią [...]/ począwłzy od mniéy godżin/ á do więcéy ku środka wzywánia/ poftępując/ tákżec od środka do kończá vmnieyżáiąc. *Oczko* 17.

»teraz i do końca« (1): ktorey Monárchiey czwartey teraz idą y poydą áż do kończá świáthá ofátki *LeovPrzep* I4v.

»(nie) na wieki (a. wiecznie), (ani też, i) (aż) do końca« = *non in sempiternum neque usque ad finem* *Vulg*; *nunquid in saeculum, num in aeternum* *PolAnt* [szyk 4 : 1] (5): Bych do kończá wzywác mógł twych rádości wiecznie. *LubPs* D3; *RejWiz* 115v; *Leop Is* 57/16; *BibRadz Ier* 3/5; *KochPs* 153.

»zawszy (a. zawsze), (i) do końca« (5): *BielKron* 67, 230; *LeovPrzep* a2; Abowiem iuż fie ták závády áż do kończá muśi toczyć ten nędzny á omylny fwiát *RejPos* 323; *KochOdpr* C2.

»z końca« (2): Było po dwu lat (*marg*) Włáfnie/ y było z kończá dwu lat dni. (-)/ że fie fniło Fáráonowi *BudBib Gen* 41/1, I 197a *marg*.

»(aż) na koniec« = *do konca* (2): A ty idzi ná koniec [*ad finem*]/ á odpoczniesz *BudBib Dan* 12/13.

~*Zwrot*: »trwác na koniec« (1): a tak trwájątz áż na konietz/ a tedy doftąpił bych doftoynégo náfwiétfłégo ciała twégo ij krwie przyięciá *OpecŻyw* 91. ~

»na koniec« = *przy końcu* (1): Oczyftz mnie grzełfnégo na konietz dniow żywotá mégo *OpecŻyw* 97.

»na koniec« = *nigdy* (1): niezapamiętay nakoniecz duż vbogich twoich. *WróbŻołt* 73/19.

»(aż) na końcu« = *in fine* *PolAnt* (4): *TarDuch* B8; *BudBib Dan* 12/13; *WujNT* 717; Vmiłowawłzy fwoie ktore ná świécie zoftáwował/ do kończá ie vmiłował/ y ná końcu vmieráiąc nawiętfłą im miłość pokazał. *SkarKaz* 154a.

»przy końcu« (1): Przy końcu niepokalánego żywotá fwego/ ták wiele dobrowolnie dla zbáwienia twego wćierpiál *LatHar* 679.

α. *Naznaczony czas* (4) : táiemnice czáfów ykoniec oznáymilem mu *BudBib* 4. *Esdr* 14/5.

koniec czego (3): *HistRzym* 104v; Kto wsi vtraca/ ordinaryą prozno má poštánowić: wízákož gdyby wiedział koniec śmierci/ mogłby *GostGosp* 154; iáko ie Pan vpomina: iż iuž dobre ich/ y błogofławieństwo/ y koniec odkupienia ich przyštępuie. *SkarKaz* 6a.

β. *Śmierć* (56) : Lecž poštami y przekładánim frogich mąk piekielnych/ y końcem á rośsypanim w proch ciála fwego/ mocnie tákie myfli odganiał *SkarŻyw* 56; *WisznTr* 8; *ArtKanc* R19v; Świętey y pobožney śmierci życž/ życž końcá cočby fię fpodobał: o wieczny obrońcá *GrabowSet* Q2; *LatHar* 668; *KlonKr* A3v; *KlonWor* 20.

koniec czyj [w tym: *pron poss* (12), *G sb, ai i pron* (8)] (20): wiadomy vczin mi panie koniec moy. *TarDuch* E3; *RejPs* 78; *Leop Ps* 38/5, *Sap* 4/17; *BibRadz* I 8a *marg*, *Iob* 6/11, 7/6, *Eccle* 7/3; *HistRzym* 58v [2 r.], 104; *BudBib Iob* 6/11, 7/6; *BudNT 1.Petr* 4/7; A ieden brát z kłařtoru onego/ był wypráwion znim/ od wiernych/ dla iego pořługi: y žeby mógł żywym świádkiem bjc. á im o iego końcu oznaymić. *SkarŻyw* 75, 441, 566; *KochFrag* 54; *GórnTroas* 53; *WysKaz* 12.

W charakterystycznych połączeniach: *koniec ciału (ciała)* (4), *ludzi*; *koniec łaskawy, święty* (2), *wszech, zbawienny*; *sposob końca, rozmyślanie*; *nie wiedzieć końca* (2), *życzyć*; *k(u) końcu gotować się, spieszyć się*; *oznajmić [komu] koniec, uczynić, wiedzieć*; *o końcu oznajmić*.

W przeciwstawieniu: »początek ... koniec« (1): tu mamy rozważyc fkađ fię wziął początek nářz y ku iákiemu końcu przydz mamy/ á od kogočhmy wzięli początek od tego mamy řfukáć wyrozumienia dokończenia nářfego. *RejPs* 180v.

Fraza: »koniec przybliżył się« (1): Wřzech lepak koniec przybliżył fię [*finis appropinquavit*]. *BudNT 1.Petr* 4/7.

Zwroty: »ku końcowi się chylić« = *umierać* (2): Owa widząc že fię iuž ku końcowi chylił/ [...] Chciał áby był Teřtáment s pámięciá řpráwiony. *HistLan* E, Ev.

»czekać końca« (1): Iáko fłomá gdy fię wznieći/ wnet řpłonie nie dłuęo řwieći/ thák nářze dni džiř y wczorá/ czekáć końcá á wieczorá. *ArtKanc* P18v.

»koniec czuć« (1): A czyalo řnac koniec czuie Pod fię na nie wimietuie. *RejKup* m3.

»dobiegać końca« (1): Tul mię tež á wodź řcieřzkámi twoimi/ Ktore řá řcisłe/ ztáđ nie řnádnie nimi Dobiegać końcá *RybGęřli* D3v.

»koniec mieć« [w tym: *jaki* (2)] = *umrzeć (w jakiś sposób)*; *deficere PolAnt* [*szyk zmienny*] (6): Z fkały go na doł zrzuciłi: Ezop tákowy koniec miał *BierEz* H2; *BibRadz Iob* 7/6; *BudBib Iob* 7/6; *SkarŻyw* 115; oto wyrzucam czárty y wykonywam vzdrawiánia džiř y iutro/y trzeciego dnia koniec mieć bęđę [*et tertia die consummor*]. *WujNT Luc* 13/32; *SapEpit* A4v.

»koniec naležc« = *umrzeć* (1): Tákw mowiáć řzyię řciáęnáł y koniec zbáwienny nálał *SkarŻyw* 441.

»ku końcu przyřć (*a. przychodzić, a. iřć*); *końca dořć*; *koniec przyszedł*« [w tym: *jakiemu, jakiego* (5)] = *umrzeć (w jakiś sposób)* [*szyk zmienny*] (5; 1; 3): Gdy pochlebcow řłucháć bęđzieřz/ Dobrego końcá nie doydzieřz. *BierEz* S4; *BielŻyw nlb* 6; *RejPs* 180v; Przyřzedł koniec [*Finis ... venit*] wřzelkiemu ciáłu przedemná *BibRadz Gen* 6/13; *BielKron* 4v, 203; *BudBib Gen* 6/13; *SkarŻyw* 115; *KochFrag* 54.

»przywieřć ku [*jakiemu*] końcu« (1): racž przywieřć nas ku łaskawemu końcu tu znęđzone pielgrzymowanie nářfe nawieki. *RejPs* 48v.

»koniec wziąć« = *umrzeć; finiri Vulg* [szyk zmienny] (2): *BibRadz 4.Esdr 12/21*; iedno [dziecię] śmierć połknęło/ Háftkę lichą połknąwży: tak śwóy koniec wzięło. *KochFr 37*.

Wyrażenia: »dobry (a. niedobry) koniec« [szyk 3 : 2] (5) : *abi my bil lafkaw nad wyelkoścya grzechow moggich dobri ij śwytati konye [!] ij blogoślawyone ij chwalyebne śmartwi wftanye dlya nyewimownego myłośyerdzya twego. raczi my dac BierRaj 22; BierEz S4; BielŻyw nlb 6*; wczynięli to/ tedy moy koniec niedobry będzie/ bo zginę hániebną śmiercią *HistRzym 58v; SkarŻyw 99*.

»męczeński koniec« (1): *y zrozumiał ielzczę łpiąc/ iłz ten napoy y kielich znaczył męczeński koniec SkarŻyw 74*.

»zły koniec« (1) : *Przełożonym dowodzył Hyłtoryámi iáko ząwždy okrutnicy ku złemu końcu przychodzili BielKron 203*.

Szereg : »koniec i (to jest) śmierć (a. dzień śmierci)« [szyk 4 : 1] (5): *Koniec śwoy y dzień śmierci wiedziáá. SkarŻyw 193, 114, 227, 297; WujNT 845*.

Wyrażenie przyimkowe: »k(u) końcowi« (9): *Z ráná zła nádzieiá byłá/ iák Lew we mnie kości krłżyłá/ od záránku k wieczorowi/ im dáley tym mię k końcowi. ArtKanc P18v. Cf »ku końcowi się chylić«, »ku końcu przyść«, »przywieść ku końcu«.*

γ. Nagroda lub kara w życiu przysłym (27) : *CzechRozm 60*; będę czekał śmierci/ á to mi łie krotko zdác będzie: poczym łepłzy koniec náłtápi. *SkarŻyw 196; WujNT Rom 6/22; LatHar 367*.

koniec czego (1): *ráduiecie łię wefelim niewymownym y chwálebnym: odnołząc koniec wiáry wálzey/ zbáwienie dułz WujNT 1.Petr 1/9*.

koniec czyj [*w tym: G sb i pron (15), pron poss (3), ai poss (1)*] (19): *KrowObr 77v, 240*; iáko zgrzebi zwinione ták ielł zgromádzenie grzełłących: á koniec ich ielłh płomień ogniłty. *Leop Eccli 21/10, Eccli 21/11, Philipp 3/19, 1.Petr 4/17; BibRadz I 141b marg, Is 1 arg, Philipp 3/19; RejAp 189v; RejPos 260v, 261; BudNT 2.Cor 11/15*; Ale gdzie przyidzie ná Bogaców/ wczáfu wzywáiącego y przeciw Lázarzowi niemiłóšiernego/ koniec pátrzyć: baczyć to możemy iłz mu y kropie wody/ w ogniu vpálonemu/ ná ięzyk nie dádzá? *CzechEp 63; WujNT Rom 6/21, 2.Cor 11/15, Philipp 3/19, 1.Petr 4/17; SkarKaz 209b*.

W charakterystycznych połączeniach: *lepszy koniec, požądany, srogi*.

Zwroty: »oczekawać końca« (1): *tedy łie będą okázowác dziwne znáki [...] ták iłz ludzie będą drzeć á łchnąc przed łtráchy wielkimi/ oczekawáiąc końcá co łie dáley z nimi w thák wielkich łtráchoch á w tych łrogołciach dziać będzie. RejPos 5v*.

»do końca prowadzić« (1): *Pan Bog włzechmogący[...] W. X. M niech w tym łtanie rządzi/ y do požádanego końcá/ dobr nieprzemiennych ząwłze bez przełtánku niech prowadzić raczy. WysKaz X3v*.

»do końca przychodzić« (1): *Połłáł P. Bog Słowo y mądrość [...] / ná którym práwie bełpiecznie polegác/ y w náuce iego nieomyłney do zbáwienia y końcá łzczęłcia nawyłłzego przychodzić może. SkarKaz 488a*.

Wyrażenie przyimkowe: »na końcu« (1): *Drogá grzełłących ielł vburkowána kámieniem/ á ná końcu [in fine] ich piekło/ łciemnołci/ y męki. Leop Eccli 21/11*.

δ. Rozstrzygnięcie, rozwiązanie, wyrok (43) : *ForCnR* D4v; *abi* to wyachanie spolne prozne niebilo ale yzbi sye koniec nanym taky stal sprawiedlywj *LibLeg* 11/24, 11/33, 47v; *WujJud* 37; *PowodPr* 64.

koniec czego (8): *GroicPorzRej* C3v; *OrzRozm* V; *ModrzBaz* 62; *GórnRozm* H2v [2 r.]; Wfzelkiego fporu koniec iest przysięgá. *WujNT* Bbbbbbb3, *Hebr* 6/16; *PowodPr* 48.

koniec około czego (1): *gdyż wftawy wlfch oycow [...]* záchowály rozfádek bífkupow/ á konyec około nawyfíflych fpraw kofcyelnych/ y wfyftek wyrok o rzeczach bofkich *KromRozm III* P4.

koniec czemu (10): *LibLeg* 10/70v, 11/19, 26v, 138v; *Diar* 75; *OrzRozm* T4; ná ktore [*koncilijum*] máią być wybieráni zewfzego narodu ludzie godni [...]/ ktorzy wedlug fłowá Bożego/ roznyce vznáwác máią/ á koniec im włożyć *BielKron* 213; *SarnStat* 954; *PowodPr* 48; *SkarKazSej* 674b.

koniec w czym [= czego] (7): Czo my czáfczya dla thego czerpymy ze się nadzyevamy koncza wthey rzeczy od Cefarza dobrego *LibLeg* 7/103, 9/51v, 10/68, 11/132v, 133; W grániczeniu poftępek iáki bydz ma y koniec. *SarnStat* 840, 592.

W charakterystycznych połączeniach: koniec dostateczny, krotki, pewny, rzádný, sprawiedliwy (sprawiedliwości) (3); koniec prawa (2), prawujácym się, rozsádkow, sporu (2), sprawy (sprawie, około spraw, w sprawach) (4), w graniczeniu, (w) rzeczy (8); koniec stáć się ma; końca dostápić się, nadziewác się; koniec ułożyć.

Zwroty: »koniec bráć« (2): *DiarDop* 109; Tóz fie y o Tribunale rozumieć ma/ ná którym kauzy koniec bráć máią *SarnStat* 809.

»koniec mieć« = *exitum pendere* *Modrz*; *finem habere* *JanStat* [*szyk zmienny*] (5): iuz dżiad y oćiec dawno onych *Caus* pomárlí/ fynowie iefzcze końcá niemáią/ y mieć podobno nie będą *OrzRozm* T4v; *OrzQuin* C2v; *ModrzBaz* 62; *SarnStat* 592; *PowodPr* 48.

»koniec naleźć« = *finem constituere* *Mącz* (2): *Non possum evolvere exitum rei*. Nie mogę końcá náleść/ álbo nie mogę wywikláć co fie zámotáło. *Mącz* 507a, 412d.

»na dobrym końcu postanowić postanowiony« (1 : 1): *abi* ony [...] polia y zyemie V. C m od pana mego pol y zyem odgranyczyly y na dobrim konczy postanowily *LibLeg* 11/[32²]v; *RejPos* 334.

»do końca przywieść« (1): tákiefmy níżey opifáne Tráktaty y namowy między fobá wczynili: którífmy zá fáfką bożą do tego końcá y do téy konkluziiéy [..]/ przywiedli. *SarnStat* 1019.

»koniec (u)czynić, udziałać, uczynienie« (10 : 1 : 1) *abichmi* syachawfchi sye tani koniec wczinyly flufzni na obyie ftronie *LibLeg* 11/18v, 9/51v [2 r.], 10/68, 70v, 11/19, 26v (10); Oćieć Papieź [...] dáł Komiśsiá na bífkupy Polfkie [...]/ ná wyfłuchánie fprawy o Pomorfká ziemié/ y koniec wedlug práwá á fprawiedliwośći wczynienie *BielKron* 370v; *SarnStat* 954.

Szereg: »koniec i konkluzya« (1): *SarnStat* 1019 *cf* »do końca przywieść«.

ε. Realizacja, wykonanie, spelnienie (57) :

koniec czego (1): Potym krolewná pośfálá/ áby pokoy miedzy fobá mieli [...]. Wfzákże Domárat ná to nie dbál/ pobierał fláchćie imienia [...]. Wzyęto potym Stároftwo wielkie Domáratowi/ ále przedfię nie był koniec pokoia *BielKron* 380v.

W charakterystycznych połączeniach: dostateczny koniec, słuszny (2); koniec pokoja, żádościam.

Zwroty: »koniec bráć, wziáć« (2 : 1): *DiarDop* 109; Po rzeczy ofádzoney wiele przekázy bywa v nas/ áby wykonánie końcá fwego niebráło [*fines imponantur*]. *ModrzBaz* 96v, 96.

»koniec naleźć [czemu]« (1): A thu [w najwyższej piękności] dopiero ofthátni/ y błogofławiony kres/ y koniec naidziem náłżym żądofciam *GórnDworz* Mm6.

»przyść do końca, ku końcowi; dojść końca« (1 : 1; 1): To żeglowanie czwarte Amerykułá było láthá 1503. ále nie dołżło fwego końcá dla niefortuny ktora lie mu przygodziłá ná morzu Atlántyńkim *BielKron* 448, 376v; *WujNT przedm* 5.

»ku końcu przywieść, przywiedziony; do końca przywieść (a. dowieść)« = *ad exitum perducere* *JanStat* (2 : 1; 2): Ale tego iednánia do końcá nie dowiodł *BielKron* 395v; áby tákże gdy wákowác będzie vrząd fádowy iáki Ziemiłki: nietylko Káfztelan Oświęcimłki/ ále téż y Stárofta Oświęcimłki [...] obieránié nowego vrzędniłká/ zá złéceniem tegóz Wielmożného Woiewody Krákwofkiégo fzláchcie złożyć/ y ono do fłułżného końcá przywieźdź mógl *SarnStat* 1217, 55, 1026, 1216.

Szeregi: »kres i koniec« (1): *GórnDworz* Mm6 cf »koniec naleźć«.

»koniec a (i) skutek« (2): jakoby ci, ktorzy są na urzędziech postawieni [...] tego tak pilni byli, jakoby to dostateczny koniec a skutek brało zawždy, co jest w prawie wolności i w inych ustawach napisano a postanowiono. *DiarDop* 109; *SarnStat* 1026.

αα. *Spełnienie proroctw o Bogu* (44) : Przy ktorey Hiłtoryey wykłádaniu/ to naprzod obáczać potrzebá/ że wżyftki infze táiemnice ściągáią sie ku Wniebowftąpieniu iáko ku końcowi *KuczbKat* 55.

koniec czego (17): gdyż koniec zakonu y prorocztwa wżelkiego iefth pan Chrifthus. *WróbZółtGlab* A4; *KromRozm II* k3v; *KromRozm III* B4v; *Leop Rom* 10/4; Niech przyftąpiá á nam oznaymiá co ma być/ powiedayćieź co iuż przefzło/ a będziemy rozbierác ábyfmy wiedzieli co zá koniec ich ma być ábo nam przyfzłe rzeczy powiedzcie. *BibRadz Is* 41/22; *KuczbKat* 55 marg; *CzechRozm* 92, 93v, *v; *WujNT przedm* 31 marg, s. 557, *Rom* 10/4, s. 559 [4 r.], Ccccc4v.

koniec czemu (4): *RejPos* 303; Gdzie Prorok [...] fprawiedliwofci wieczney przywiedźnienie/ y proroctwom onym zakonnym koniec opowieda. *CzechRozm* 169v, 92; *CzechEp* 32.

koniec w czym [= czego] (1): Iużechmy ftyfzeli iáko nam Pan poprzyfiadz raczył y nie długi czas zámierzył/ iż nam ma w pociechach náłżich á w obietnicach fwoioh pewny koniec vczynić. *RejAp* 87v.

koniec w kim, w czym [= w postaci kogo, czego] (7): iefliby mowię w Ezechiafzu [obietnica] koniec fwoy wzięłá? *CzechRozm* 142v, 91v, 143v, 145, 237v; *CzechEp* 307; *LatHar* 258.

W charakterystycznych połączeniach: koniec obietnicam (w obietnicach) (2), *pewny, posyłania prorokow, proroctwa (proroctwom)* (2), *przykazania, tajemnic, wyrokom, zakonu (zakonowi)* (16).

Zwroty: »koniec mieć« = *spełnić się; finem habere Vulg* [szyk zmienny]+ (4): abociém iuż wślytko tzożkoli o mnie piáno/ będzie mietz konietz. *OpecŻyw* 98; *CzechRozm* 236; *LatHar* 718, *WujNT Luc* 22/37.

»koniec (u)czynić« = *spełnić* [szyk zmienny] (5): *RejAp* 87v; GDyż iuż był vmyfłił Pan koniec vczynić onym nieomylnym wyrokom á obietnicam fwoim/ ktore był záflubił fwiętym Prorokom y Pátriárchom fwoim *RejPos* 303, 232; *CzechRozm* 92; *CzechEp* 32.

»koniec wziąć« = *spełnić się* [szyk zmienny] (16): iuż lie proroctwá wypełniły/ zákon koniec fwoy wziął/ á nowe przymierze ná to mieyfce náftąpiło. *CzechRozm* 165, 82, 86, 89, 91v, 92 (12); *CzechEp*

307; Ktore obiáwienie po wypełnieniu siedmidzieiat tegodniow w wieczor te¿ koniec fwoy wziać miało. *LatHar* 12, 258, 522.

Szeregi: »amen, to jest (i, abo) koniec« [szyk 2 : 1] (3): Trzečia iż figury one wzyftkie zakonne nań fie ściągály/ y w nim Amen fwoie/ ábo koniec wzięły *CzechRozm* 143v, 91v; *CzechEp* 307.

»koniec albo skończenie« (1): A gdyż yuż pan Kryftus/ ktory yeft konyec álbo skończenye zakonu [...]/ przyfiedł/ á oni go nyeprzyyęli [...] zárzućil ye te¿ bog *KromRozm II* B4v.

»skutek i koniec« (1): Bo napřednieyfe figury w męce Pánfkiey fkutek y koniec fwoy wzięły. *LatHar* 258.

»koniec, to jest wykonanie« (1): A wedle Chryfoftomá/ Chriftus ieft końcem/ to ieft wykonaniem y wypelnieniem zakonu *WujNT* 559.

»koniec i (abo) wypełnienie« (2): Chriftus ieft końcem y wypełnieniem zakonu *CzechRozm* *v, 91v. [*Ponadto przy innym szeregu 1 r.*].

b. Okres końcowy, ostatnia faza (234) : zaczmí fzye Miefziacz wfiftek/ [...] ktorego Mořkwa fzye dobrze napa[t]rzy/ potim Kiowianie/ Wiłnowczy liedwa nieřzyotku/ A Pořnanczy konczowi fzye przypatrzą. *Goski kt.*

koniec czego (48): *MetrKor* 46/47v; *FalZioł* I 106c; *MiechGlab* *4; Ieft drogá ktora fie zda człowiekowi być fprawiedliwa: á koniec iey wiedzie do řmierci. *Leop Prov* 14/12, *Sap* 11/14; *Goski kt.* 16v; *OrzRozm* Q4; *BielKron* 260, 399v, 408, 413, 463; *Mącz* 112b, 386b, 425a; *LeovPrzep* C2v, D3, E3v, E4 [2 r.], E4v [2 r.], H3v; *GórnDworz* Aa5v; *BudBib* I 271e marg; *CzechRozm* 138; *SkarŻyw* 114, 318, 472; *StryjKron* 737; *KochPhaen* 12; *GórnRozm* E4, H4; *ActReg* 85; *LatHar* +11, 262, 602; á ieft nápiřano dla nápomnienia nářzego/ ná ktore przyřzły końce wiekow. *WujNT* 1.Cor 10/11; *SarnStat* 1282, 1294, 1297. Cf *Wyrażenia*.

W przeciwstawieniu: »przodek ... koniec« (1): Druga drogá ieft niewoley/ Bárzoć łatwi przodék v niey: Ale koniec bárzo trudny *BierEz* F.

W charakterystycznych połączeniach: koniec barzo trudny, dni, męki, miesiáca, obiadu, sejmu, stopnia Kozorozca, Strzelca, wiekow, wyřcia; ku końcu iřć, řciskaç się; koniec przedłużyć; zostawować na koniec.

Zwrot: »na koniec zachować« (1): Nákoniec záchował Pan ten Sákráment. *SkarKaz* 159a marg.

Wyrażenia: »koniec řwiata« (2): Dał Pan Chryftus do kořcioła řwego Apořtoły/ Ewánieliřti/ Doktory/ Pářterze: nie ná czás ieden/ ále ářz do [...] ořtátneho Chřeřciáininá/ ktory fie ná końcu řwiátá vrodzi. *SkarJedn* 79; *PowodPr* 56.

»koniec żywota (a. řycia)« (4): ktorys EzechiařzowiKrołowi řydowřkimu/ ze łzami ciebie prořzácemu koniec řwego żywota przedłužil *TarDuch* E4; *HistRzym* 128; *RejPosWiecz*² 90v; *SkarKaz* 154a.

Szereg: »poczátek, pořtepek i koniec« (1): kiedy fie nabořnie vwařaniem poczátku/ pořtepku y końcá męki Páná nářzego zábáwimy. *LatHar* 262.

Wyrażenia przyimkowe: »ku końcowi« (6): *SkarJedn* 383; ále gdzie nie řadzą/ ářz we dwie lećie/ to tám ku końcu Seymu/ nie ná dwie niedźieli Krol *dilatiq* dawa/ ále ná dwie lećie. *GórnRozm* H4; Iednák lice rumiáné [...]/ Przyiemnię ku kóńcowi wzyřtkim zászwięćilo. *GórnTroas* 73; *PowodPr* 56.

~ Szeregi: »ku końcowi i na początku« (1): ku końcowi Mieŝiącá Czerwcá/ y ná początku Lipcá látófięgo roku zefzli fie málem nie wŝythy Plánetowie w iedno znamię niebiełkie Lwá *LeovPrzep* B3v.

»ku końcowi jako z przodku« (1):y tyléż godzin ku końcowi/ iáko z przodku/ ŝiádác [*w wodzie*] *Oczko* 27v.~

»na koniec« (5): *FalZioł* V 9v; zámilczéc fię niegodzi ięgo Apoftolłkiego fercá y dufz prágnienia/ fktorym fię ięŝczé ná koniec popifał. *SkarŻyw* [236]; Potym nakoniec obiadu, ŝedłem do Pana Hetmana *ActReg* 85; *SkarKaz* 159a. Cf *Zwrot*.

»na końcu« = *exitu, sub finem Mącz; in fine JanStat* (46): Piŝan wConŝtantinopolyw na konczw myeŝŝyanczá Romaŝan. *MetrKor* 46/47v; *FalZioł* I 19c, 106c; *MiechGlab* *4; *Goski* 16v; *OrzRozm* Q4; Ten wŝtáwił we mŝzy Orate pro me fratres et ŝoiores etc. y ná końcu Deo gratias. *BielKron* 161, 260, 399v, 408, 413, 463; Extrema hieme apparuit, Ná końcu žimy fie vkazał. *Mącz* 112b, 386b, 425a [2 r.]; ktorego zácmmienia poczná ŝye ŝkutki Ieŝieni tegoż roku/ y ŝkończá ŝye ná końcu roku ktorego piŝác będá 1569. *LeovPrzep* D3, E4 [2 e.], E4v [2 r.]; *GórnDworz* Aa5v; *HistRzym* 128; *RejPosWiecz*² 90v; *BudBib* I 271 c marg; *CzechRozm* 138 [2 r.]; *SkarJedn* 79; Ták oboiá płéc/ táká wiárą y ŝzczęŝciem wŝwey ŝtároŝci y ná końcu ŝwego wieku obdárzona/ wŝytkim nam pobudką zoŝtáłá/ niewiáłtom y mężom/ ábyŝmy fię tefz do tákiego końcá y tákiey ŝmierci kwápiłi. *SkarŻyw* 114, 318; *StryjKron* 737; *KochPhaen* 12; *GórnRozm* E4; *LatHar* +11; Aczkolwiek ná końcu/ kiedy zupelnoŝ Pogánow do koŝciołá wnidzie/ tedy też wŝytek oŝtátek Zydwow pocznie oczy otwárzác *WujNT* 520; *SarnStat* 799, 1282, 1297.

~ *W przeciwstawieniu*: »na początku ... na końcu« (1): Czemu na początku ŝpania rzadko ŝny bywaią ale więcey na konczu. *GlabGad* L5.

W charakterystycznych połączeniach: na końcu dni, jesieni, lat [ilu], lipca, mieŝiáca (10), nocy, poŝtu, rady, rokow (3), roku (3), Ryb, Skopu, ŝpania, ŝtopnia Kozorożca, ŝynodu, trybunału, wieczerzej, wieku, wiosny, zimy, znamion (3); na końcu kłáŝć, poŝtawić (uŝtawić) (2).

Wyrażenie: »na samym końcu« (1): bowiém niektórzy ku oŝzukániu y ná ŝámym końcu Roków zwykli zdáwác *SarnStat* 1294.

Szereg: »na początku, (w poŝrzodku), (a) na końcu« [*szyk* 3 : 3] (6): Tęgo czaŝu Słóńce przechodzi thrzy znamiona. Na początku przechodzi znamię Skopu. W poŝrzodku Byka. A na końcu Bliznięta. *FalZioł* V 53v, V 53v, 54v; *LeovPrzep* C2v, E3v, H3v. ~

»przy końcu« = *in finem Vulg* (2): *Leop Sap* 11/14; aŝ przy końcu onych dni czterdzieŝci/ ludzie nabożni/ ktorzy go zwykli byli náwiedzác [...]/ tám go náleżli *SkarŻyw* 472.

»w końcu« (2): Dnia 9. księzicza Sticznia zaczm iŝye Mieŝiácz wŝŝŝtek/ w konczu ŝtopnia Kozorożca *Goski kt*.

~ *Szereg*: »przy początku, w poŝrzodku, w końcu« (1): Tęgo czaŝu Słóńce przechodzi troie znamion. Przy początku Wagi. W poŝrzodku Smoka. W końcu Strzelca. *FalZioł* V 54. ~

α. *To, co ŝię ŝtało potem*: ŝkutek, náŝępstwo, wynik, finał, obrót ŝprawy; *exitus Mącz; eventus Cn* (167) : *GliczKŝięż* E4v; *Leop Ier* 29/11; *BielKron* 301 marg; *ModrzBaz* 71; nam nie lza/ ieno być gotowo: Koniec v Bogá w mocy *KochPam* 86; *ActReg* 161; *OrzJan* 43; *LatHar* 694; A Piotr ŝedł zá

nim [...]. A wżedłzy tám/ siedział z łługami: áby widział koniec [ut videret finem], *WujNT Matth* 26/58.

koniec czego (40): *BierEz* D4v, Nv; *PatKaz III* 145v; *RejWiz* 49 marg, Cc6v; Koniec łkromności boiaźń Pánfka/ bogáctwá/ łławá y żywoth. *Leop Prov* 22/4; *BibRadz Is* 26 arg, 2.*Mach* 5/7, 2.*Tim* 3 arg; ktorego Zakonu wálzego koniec/ pewny vpadek Korony Polłkiej ieft/ á nie innego. *OrzRozm* Bv; *BielKron* 112; *Mqcz* 330a; *OrzQuin* Fv; naidzie łie drugi život/ ktory *actiuam vitam* zowá: ále koniec iego/*vita contemplatiua* będzie/ iáko ieft/ koniec woiny/ pokoy: á koniec pracey odpoczywánie. *GórnDworz* Gg8v, Hb, Hh2 [2 r.]; *RejPos* 141v, 142v, 261; *RejPosWiecz*³ 98v; *ModrzBaz* 117v, 121, 130; *SkarŻyw* 27, 59 [2 r.]; *WerGośc* 231; *GórnRozm* K; *LatHar* 111; *WujNT* 263, *Hebr* 6/8, s. 860; To vpátrował, ze nie pewny częłto Ieft koniec Marłá, niofác łtrátę gęłto. *KlonKr* B4; Poydę. lecz co zá koniec tego będzie niewiem. *CiekPotr* 2; *GosłCast* 37; *SkarKazSej* 674b; *SapEpit* [B]2v.

koniec w czym [= w postaci czego] (1): A wżakofz ona niewiałta ieft przytym łiły dobrej/ [...] á ktemu dziecię w żywocie czerłtwo łie rułza/ małz pewną nadzieię dobrego kończa á pociełznego w częłliwym [!] porodzeniu. *FalZioł* V 18d.

koniec w czym [= czego, robiąc co] (7): Cf *koniec w czym k czemu*, *Przysłowia*, »koniec znaleźć«.

koniec w czym k czemu [=jaki] (1): Sam ten Pan wżzechmogący niech to nam łzykuie/ A koniec w tym k dobremu niech nam pokazuie. *MycPrz* I B4.

W przeciwstawieniu: »początek... koniec« (1): *LatHar* 111 cf *Przysłowia*.

W połączeniu szeregowym (1): Onći ieft twoią załługá/ on zapłátą twoią/ on owocem twoim/ on wżywánie/ on końcem. *LatHar* 279.

W charakterystycznych połączeniach: *koniec barzo gorzki, fortunny* (3), (*nie*)*dobry* (36), *nietrefny, pewny, pochwalny, pocieszliwy (pocieszny)* (2), *pożyteczny, przystojny, rządny, słuszny, szczęśliwy* (4), *śmiertelny, zaraźliwy, zły* (5), *żałościwy; koniec biesiady, dostatku, drogi, fałszywych nauczycielow, grzechu* (2), *heretykow, Marsa, miłości, nauki, pociech(y)* (2), *pokoja, postanowienia, pozwow, prac(y) (prace)* (3), *rad, rozkoszy, rzeczy (w rzeczy)* (8), *sądow, skromności, spraw (w sprawie)* (3), *wojny* (4), *wolej, w uczynku, zakonu, zdrady, z oprawcami; nadzieja końca; obawiać się końca, spodziewać się* (2); *kłaść do końca, przyść; ku końcowi pospieszać się, przypaść, zataczać się; koniec dać, gubić, pokazować, przeglądać, przeźrzeć, widzieć* (2), *zdarzyć*.

Przysłowia: W koźdey rzeczy końcá pátrzay. *BierEz* H3; Koniec przeźrzy niź co pocźniełz/ A ták w łzkodę nie vpádniełz. *BierEz* H3v; Gdy co działáłz końcá czekay/ Przewiedziełzli tedy łpieway. *BierEz* Iv; Gdy co działáłz mądrze działáy/ A koniec rzeczy przegláday *BierEz* Nv; *RejJóz* E4v marg; Dobrze mądrzy nauczaly łz koncza patrzyć kazaly. Tu na łwieczie wkazdey łprawie *RejKup* f5v; Cokolwiek czyniłz/ rołtropnie czyni/ á pátrz końcá.*RejWiz* kt; W káźdey łprawie pocźciwość miárę záchowaymy/ A co s końcem przypaść ma/ ná to pogłádaymy. *RejWiz* 17v; Koniec káźdey rzeczy ma być ná pyeczý. *RejWiz* 49 marg, 49v, Cc6v; *HistRzym* 58 [2 r.], 60; Gdy małz co czynić długo łie rozmyłłay/ Prętko rołpráwuy końcá ná wżem pátrzay. *RejZwierc* 214v; COkolwiek czyniłz rozmyłłay łie záwżdy/ A końcá pátrzay/ ná czo ma przyść káźdy. *RejZwiercTrzec* Aaa2v. [Ogółem 16 r.].

Akażda rzecz vkwapna rado tak więcz bywa Nie przychodzi ni kcżemu y zły koniecz miewa *RejJóz* 12; Kážda rzecz ktora bez rozmyśłu bywa/ Nietrefny koniec ząwždy rádą miewa. *RejZwierc* 228v; iżz to nygdi konca dobrego wziac niemialo co fie ípretka zatznie *PaprUp* G.

ktorey rzeczy konyecz dobry wżytka rzecz dobra *PatKaz III* 145v.

y początki iego [*grzechu*] łodkie y miłe/ ále koniec bárzo gorzłki. *LatHar* 111.

Fraza: »jaki koniec czeka« = *co się z czym stanie (1)*: O mury nieśmiertelnych ręku roboto/ Iáki koniec was czeka? *KochOdpr* Dv.

Zwroty: »końca (do)czekać« [*szyk zmienny*] (6): *BierEz* D4v, Iv; Czożkolwie rząd opułci, to koncza dobrego nie doczeka. *BielŻyw* 169; *RejWiz* 28v; *StryjWjaz* C4; *PaprUp* H3.

»[jaki] koniec mie(wa)ć« (6): *FalZioł* V 52v; *RejJóz* 12; *BielKron* 200; *RejZwierc* 228v; Powiedz mi/ co wżdy zá koniec v tych Pánow náłzych zá wysługę mieć możem? *SkarŻyw* 76; *Phil* S4.

»ku końcowi mieć się« (1): boć wśfelka rzecz ku śwemu końcowi pewnemu cyągnye y ma fie. *GliczKsiąż* Ov.

»ku [*jakiemu*] końcowi, na [*jaki*] koniec obrocić (*a. obracać*) się« (7 : 1): *RejPs* 72v, 106; Pátrzayże/ iż Pan częłtokroć y wftawy łwe łamie/ gdj fie ku złemu końcowi obráćaią/ á mocno ie záfię dzierży/ poki ie iemu ludzie ftátiecznie á wedle iego woley dzierżą *RejPos* 56, 56v [2 r.], 279v; *RejZwierc* 144, 162v.

»patrzeć (*a. patrzyć*) końca; koniec upatrować« = *videre finem PolAnt; fines prospicere Modrz* [*szyk zmienny*] (15; 1): *BierEz* H3; *RejJóz* E4v *marg*; *RejKup* f5v; *RejWiz* kt, 49v; A ták chcełzli ty Pośle/ o Exekucyéy mówić/ pátrzayże kóńcá iéy/ ku czemu łye wżyłtká íkláda. *OrzQuin* Fv; *HistRzym* 58 [2 r.], 60 [2 r.]; *RejZwierc* 214; *RejZwiercTrzec* Aaa2v; *MycPrz* II Bv; *BudNT* *Matth* 26/58; *ModrzBaz* 130; Nizacz prawdy nie máiąć/ áni kóńcá pátrząc/ Do ktorego rzeczy przyść zá ich rádą mułżą. *KochOdpr* C3.

»do [*jakiego*] końca prowadzić« (2): Dał też znác on Dyogenes [...] / że ámbicya ieft Szaleńtwo takie/ ktore człowieká do niełpráwiedliwości y do złego kóńcá prowadzi. *Phil* K; *LatHar* 358.

»k(u) końcowi, do końca, na koniec przyść (*a. przychodzić*)« [*w tym: jakiemu, jakiego, jaki (13)*] (11 : 2 : 1): *OpecŻyw* 46; *ForCnR* E2v; i wiełzto Bóg/ ku ktoremu końcowi łynowie moj przyidą/ wierzę iżz się zdomem moiem co dzień to gorzéi dziác będzie *MurzHist* H2; *GliczKsiąż* F2; *KrowObr* 38; *RejWiz* 49, 49v; *OrzQuin* V3v; ktore rzeczy wiele Krolom ná koniec niedobry przydą *LeovPrzep* B4v; *RejPos* 39v; *RejZwierc* 16v, 38, 176v; *WerGość* 222.

»k(u) końcowi (przy)wieść (*a. przywodzić*), przywiedzion(y); do końca przywieść (*a. przywodzić*), przywiedziony; przywiedzenie do końca« [*w tym: jakiemu, jakiego (29)*] = *ad finem ducere Vulg* (16 : 3; 9 : 1; 1): *OpecŻyw* 125; *FalZioł* IV 50b; *RejPs* 95v, 150v; *LubPs* P6v *marg*; náuczże mie tego/ Iákobych ia łwe íprawy do kóńcá tákiego Mogł przywieść/ ktoreby/ fie potym podobály/ Bogu *RejWiz* 49; *Leop Sap* 19/4; *LeszczRzecz* A6v; *OrzRozm* 12; *BielKron* 209v; ítrzeż Pánie Boże/ áżeby tá nowa Ewányelia/ nas ku záłośiwemu kóńcu/ z Królem [...] / ledá kiedy nie przywiodłá *OrzQuin* K4; *RejPos* 26, 27v, 138, 139, 279v; áno táká połtawá y íprawá ni nacż fie dobrego nie przygodzi/ á wżytko rychley zátrudni niżli ku kóńcowi przywiedzie. *RejZwierc* 139v, 78, 101v, 139v, 146, *ReszHoz* 139; *ActReg* 147, 149, 170; *LatHar* 13, 183, 344, 634; *SkarKaz*)(4).

»ku [jakiemu] końcowi ściągać się (a. ciągnąć)« [szyk zmienny] (7): *GliczKsiąż* Ov; *GórnDworz* Ee2v, Hh2v, L13; *RejPos* 138v; *RejZwierc* 146v; Malżeńłtwo poniewolne/ nie ku dobremu fię końcowi ściąga. *WerKaz* 303.

»[jaki] koniec wziąć, brać« = *exitum habere Vulg* (10 : 5): *Diar* 84; yáko łtych łfat á vbyorow żadne łłczęłcye dobrego końca nye byerze *GliczKsiąż* F2; *LubPs* R2; *Leop Ruth* 3/18; trudno mam człowieká ładzić łzczęłliwym zá żywotá iego/ gdyż niewiem íaki ielzche koniec weźmie łwoich rzeczy ná ołtátku *BielKron* 112, 231v; *GórnDworz* Aa5; *RejPos* 218, 218v, 322v; *RejZwierc* 194v; *SkarŻyw* 309; *CzechEpPorz* *4; *Paprup* G; *KmitaSpit* C6v.

»[jaki] koniec [w czym] znaleźć« (1): Bo gdybył przyrodzeniu łwey woley dopułcił/ nigdybył żadnego łłufznego kończá w łwey żadney łpráwie poćiwey nie znalazł *RejZwierc* 151.

Szeregi: »koniec, kres« (1): Co rok fię przeto na łeymy z iezdzáią [...]: wiele czáfu ná biełłádách trawiá: á ná ołtátek na kmiećie y ná miełzczány podatek vłtáwiáią. To koniec/ to kres [*Hic finis, haec meta*] włzytkich rad. *ModrzBaz* 121.

»koniec a (i) zapłata« (3): *RejPos* 261; Y wielce fię rozrádowáli/ íłz nalezli Páná łwego/ koniec y zapłátę ták dlugiey drogi/ y wielkiey prace łwoiey. *SkarŻyw* 27; *WujNT* 263. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

Wyrażenia przyimkowe: »do końca« (18): Pilnie fię trzebá vczyć człowiekowi cnemu. Íako iuż ma do końca przez to morze płynąć/ Aby fię gdzie ná brzegu nie przyłzło ochynąć. *RejZwierc* 120v, 120v, 180. *Cf* »do końca prowadzić«, »do końca przyłć«, »do końca przywiełć«.

»(aż) do końca« = *az do osiągnięcia pożądanego skutku; ad summitatem PolAnt* (6): á takiemże łpołobem na ty rołpadliny przyładay [!], zwłázcza gdi fię pierwłzú máłciú rana wyczyłci/ thedy potym tę kłáć aż do kończá *FalZioł* V 107v; Będzielz ty nań [*na Skanderbega*] miał lepłze łzczeńcie y łpráwiedliwołć niźli ía/ á nieprzełtáy go do końca. *BielKron* 251, 113v, 251; *Paprupan* B2; *KochSz* C3v.

»k(u) końcowi« (48): Ale íako to potym wychodzi á dlugoli to trwa/ á ku ktoremu to końcowi przypada/ tho o tym mamy y przykłádow w píłmie wiele *RejPos* 72v, 352v; *GórnTroas* 9. *Cf* »ku końcowi mieć się«, »ku końcowi obroćić się«, »ku końcowi przyłć«, »ku końcowi przywiełć«, »ku końcowi ściągać się«.

3. Ostatnia część tekstu pisanego lub mówionego; *umbilicus Cn* (520) :

a. *Miejsce, gdzie tekst lub jego określona część przestaje być kontynuowana* (299) : ktory [*Krystus*] tylko łam íełł lekarłłtwem zbawiennym [...]. Nie Ognie/ nie Popioł/ nie Bágnio/ nie Ziele/ nie Owies/ nie Złoto nie Mirrhá/ nie Kádzidło. Aleć íelzche nie koniec/ poydziemy do drugich wálłych Kryłthufow. *KrowObr* 97; *GórnDworz* S3; *GórnRozm* G.

koniec czego (25): *MurzNT* 18v; *Exitus orationis* Koniec rzeczi. *Mącz* 105a; *Prot* E; *SienLek* T2; *RejAp* BB7v; *GórnDworz* Gg8; *CzechRozm* 118; *StryjKron* 380; Doktorowie Kátoliccy/ to co íełł Dán. 11. od tych łłow aż do końca kápituły/ wykłádáli o Antycliriłłcie *CzechEp* 410, 166, 167, 246, 335, 365, 427; ' *Kommá*/ ábo pułkołká ná wierzchu przy końcu łłowá wyrázone/ znáczy koniec roźnego czytánia/ ktore ná kráiu íełł pokazáne. *WujNT przedm* 28, *przedm* 16, 28, s. 124, 187, 298, 418 *marg*, 751. *Cf* »koniec uczynić«.

koniec czemu (21): *KrowObr* 100v; *RejPos* 354; A tuby iuż temu przypifkowi był koniec *BudNT* Ff8v; Lecż tu iuż cudom/ y rozmowie o kroleŧwie Chriřtuiowym niech bęđdzie koniec. *CzechRozm* 191; *ModrzBaz* 30v; *CzechEp* 173, 186, 230; *WerGořc* 222; *WysKaz* 30. Cf »koniec pokładać«, »koniec uczynić«, »zamykać koniec«.

koniec o czym (2): *RejPos* 346; Ale iuż o tym práwie wáłzym niechay koniec bęđdzie *GórnRozm* K2.

W charakterystycznych połączeniach: pewny koniec; koniec cudom, czarom, części (cząstki) (3), czytania, dystynkcyjej, kapituły (2), ksiąg (ksiązek, książkom, książkam, księgam) (9), listu, mowy, pisania (pisaniu, pismu) (3), plotkam, prawie, prorocctwom, przypiskowi, rozdziału, (2), rozmowie, rozprawy, rymow, rzeczy (rzeczam) (5), sentencyjej, słow, wykładu, wywodowi (2), żalom; iść do końca, mowić (wymawiać) (3), (o)pis(yw)ać (4), przebić się, przeczyść (czytać) (7), przyść, śpiewać, trzymać się; przydać na końcu (2).

Fraza: »końca by nie było, nie stało« = *można by długo pisać [szyk zmienny]* (12 : 1): *RejWiz* 113v; *RejPos* 346, 354; Końcáby nie było/ gdybych chćiał inřze tákowe Hiřtorye przywođzić. *WujJud* 61, 52v, 134, 149; *CzechEp* 186, 230; *WerGořc* 222; Tu iá niehcę wřpomináć ŧwiádectw Oycow ř. boby temu końcá nie było. *WysKaz* 30, 36; Abym twoie mogł řpráwy wierřzem wymálowáć [...]. Nigdybymi y końcá/ y czáfu nieřtáło/ Pioro moię tymby řię záwřze zábáwiáło. *SapEpit* [B]2v.

Zwroty: »[czemu] koniec pokładać (a. układać)« = *kończyć* (2): *BielKron* 412v; Iuż ná ten czás tym rzeczám tu koniec pokładam ácz řie było ieřczce więcey mogło co kthemu przypifáć *BielSpr* 75.

»ku końcu przychodzić« (1): Alie wrzeci řie niezawođzác Ku konczu richlo przichozdząc Vprzedzil dworak prořtaka *RejRozm* 402.

»koniec (u)czynić« [*w tym: czemu* (8), *czego* (2), *czemu a. czego* (4)] = (s)*kończyć* [*szyk zmienny*] (15): A ták tą řmierćią koźłowá vczyniemy tym Křyęgam koniec/ pánu Bogu dźiękuiác *SienLek* 163v; *CzechRozm* 212; *CzechEp* 126, 163, 317, 321, 404; *NiemObr* 66, 174; *KlonŻal* D4; *WysKaz* 38, 42; Zořtáwuiác tedy y to/ y wiele inřzych rzeczy tu opuřczonych/ baczeniu luđzi godnych [...]: temu piřmu řwemu koniec czynię. *PowodPr* 84, 54; *KlonWor* 81.

»zamykać koniec [czemu]« = *kończyć* (1): Tu iuż Ian řwięty zámýkáiac koniec tym prorocctwom řwoim/ wiedzy nam tu ná plác ořobę řámeę Páná nářzego. *RejAp* 193.

Szeregi: »miara i koniec« (1): Przeřoż by kto nie rozumiał řec niebá zayřrzemy/ Tu miáre řwym řalom iteż koniec vczyniemy. *KlonŻal* D4.

»początek i koniec« (1): A gđzie řię lepák co ináčzey w Graeckim á niřli w Láćińřkim náydowáło/ tom náznaczył tákim znákem w texćie ” ’ ktory początek y koniec řłow roźnych známionuie *WujNT przedm* 16.

Wyrażenia przyimkowe:»(aź) do końca« = *usque ad coronidem Mącz; usque ad finem JanStat* (60): *MurzNT* 18v, 101; *RejWiz* 38; *RejZwierz* 18v; A gdy rzekł Ambroży Te deum laudamus/ Auguřtyn odpowiędzyáł/ te dominum confitemur/ tákże do końcá tę himnę áłbo to řpiewánie řłożyli. *BielKron* 160v, 329v, 330v; *Translego*, *Przeczitam až do końcá. Mącz* 188b, 438c; *SienLek* T2; *RejAp* BB7v; *Grzegřm* 58; *CzechRozm* 118 [2 r.]; Bo ábyřmy do końcá trzymáli řię przykřádu od pokármow wřiętego [*Ut enim in exemplo a cibis sumpto persistamus*]/ nieiednákie pokármý káždemu ćiáłu řłużą *ModrzBaz* 45; *StryjKron* 380; Potym zacnoř zakonu Bożego opiřuie do końcá v 12. *CzechEp* 167,

166, 246, 314, 335, 365, 424; *KochMarsz* 155; *PudłFr* 68; *Phil* L3; Oycze náfz áz do końca. *LatHar* 58, 178, 506, 516 [2 r.], 524, 526, 533, 542; *WujNT przedm* 41, s. 124, 187 [2 r.], 298, 418 *marg*, 520, 751; *SarnStat* 25, 804, 816.

~*Zwroty*: »do końca prowadzić« = *pergere reliqua Mącz* [szyk zmienny] (4): *Mącz* 350d; A pan Myłzkowłki w tym czelie odpoczynie/ áby zálię/ gdy w.m. rzecz około trefności odpráwifz/ do końca fwoię prowadzić mogł. *GórnDworz* O; Ma y metáphorá dobrze wzięta/ niemałą grácią [...]: zwłáfzczá ná dawánin odpowiedzi/ á iefli ten kto odpowiedz czyni/ prowadzi też metáphorę do końca/ którą go potkano. *GórnDworz* Q5v, li8v.

»przyść do końca« (1): Ná kóniec/ ábys nie piérwéy ofádził przodek tego QVINCVNXA/ áliżbys przyfzedł do kónicá przez iego pośrzodek. *OrzQuin* A2.

»jako zacząć (a. począć) (tak) do końca [robić]; rzecz zaczęta do końca prowadzić« [szyk zmienny] (2; 1): *GórnDworz* li8v; ábyfmy żydowłkie wywody/ ktorými náfzego Iezufá Chrifufá fkálnią y zá Mefyfalfá przyznác niechcą/ do kónicá/ iákořmy zácęli rozebráli *CzechRozm* 82; *KochFr* 116.

Wyrażenie: »do ostatecznego końca« (1): Unde dicimus usque ad coronidem, Afz do ofátiecznego kónicá. *Mącz* 66b.

Szeregi: »od końca do końca« (1): Słuchayże zálię pílmá iego/ á przecęci fobie od kónicá do kónicá obádwa lífty iego *RejPos* 301.

»od początku (przez śrzodek) (aż) do końca« (1): á pytał go iefliby vmiał pácierz: A on mu rzekł: Vmiem. Y kazał mu ij przed fobą mówić od początku áz do kónicá. *HistRzym* 74; *OrzQuin* E4v; *Calep* 784a.

»z przodku aż do końca« (1): kto ié [książki] ma czytać/ potrzebá áby ié porząd czytał/ z przodku poczawłzy áz do kónicá *GrzepGeom* B4. ~

»[który] od końca« (1): Líft 112 b v wtory od kónicá ma w fobie defekt *CzechRozm* **7v.

»ku końcu« (1): abowiem ludzie maiący taką niemocz, mówią wiele: zagęfzczáiąc rzeczami, tak iż żadney rzeczy ku kóniczu nie powiedaią *FalZioł* V 76v.

»na końcu« (2): Bo gđzie co więcey w Graeckim niż w Lácińłkim było/ tom gwiazdká náznáczył w texcie y ná brzegu/ przydawłzy ná końcu literę G. która znaczy że Graeckie księgi Krolewłkie tak máią. *WujNT przedm* 16, *przedm* 16.

α. *Sygnál umowy stawiany po ostatnim słowie tekstu włáściwego (lub w jego poblizu) (186)* : *Koniecz.* *TarDuch* E4; *BielŻyw* 171; *RejRozpr* K4; A to *Konecz RejKup* ee6, ee6v, ee8; *KochSat* C2v; *RejAp* Ff4v; *RejPos* 356v; *BielSpr* 76; *KochMon* 35; *WujJud* 215v, 264v; *HistHel* D3v; *BudNT* h3v; *SkarJedn* [d10]; *CzechEp* 427; *KochJez* B4v; *KochMuza* 28; *KochPhaen* 24; *KochSz* C4; *KochMRot* C2v; *BielSjem* 41; *KochPam* 88; *PudłFr* 76, 79; *BielRozm* 34; *KochProp* 16; *ZawJeft* 48; *WyprPl* C4; *JanNKar* H4v; *CiekPotr* 91; *CzahTr* L4v; *RybWit* C2v.

koniec czego (50): A przytim koniec tey wtorey częłci o rządzeniu człowięczym. *GlabGad* L7; *MiechGlab* *5v, **7v; *RejPs* 188v; *MurzOrt* B3; *RejWiz* Dd5v; *Leop* Aa2, Ff2, Kk5v, L14v, Nn5 (13); *Koniec Hifloriey.* *KochZuz* A5; *RejZwierz* bb4v; *BielKron* 73v, 408; *GórnDworz* H4v, Mm7v; *GrzepGeom* Q3v; *HistRzym* 134v; *Ewánieli.* ś. *Lukałzá koniec.* *BudNT* a4v; *CzechRozm* 268v, **6v; *ModrzBaz* 128, 137, 144v; *KochPs* 216; *KochTr* 25; *KochFr* 134; *Koniec tych žalow.* *KlonŻal* D4v;

KochMRot B4; *PudłFr* 65, 74; *GórnTroas* 75; *LatHar* 751; KONIEC REGESTRV. *WujNT* Ddddddv, 508 marg, 509, 575, 890; *SarnStat* 1305, 1314; *KlonWor* 82.

koniec czemu (2): koniec wodkam. *FalZioł* II 13c; *LudWiś* B3v.

koniec o czym (2): A z tym koniec o Pulfie: na ten czas. *FalZioł* V 12v, IV 16d.

W charakterystycznych połączeniach: koniec części, Dworzanina, Dziejow Apostolskich (2), *epistoły, Ewangeliji, Fraszek, historyjej* (2), *jeometryjej, ksiąg (księgi)* (13), *listu* (3), *Objawienia, Ortografijej, prorocstwa (proroka)* (3), *przydatku, psalmu, Psalterza, rejestru* (8), *roku, Rotuł, Rozmow, Snu, trajedyjej, Trenow, Worka Judaszowego, Żalow; koniec Ludycyjam, wodkam; koniec o pulsie, o zwierzętach.*

Szereg: »początek, (i) koniec« (98): (*marg*) Początek. (-) (*marg*) Koniec. (-) *Leop* YY4v marg, YY4v marg [15 r.], ZZ marg [16 r.], ZZ3v marg [18 r.], AAA2 marg [13 r.], AAA4v marg [16 r.], BBB3 marg [19 r.].

b. *Fragment końcowy; calx, finis Mącz* (221) : *RejZwierz* G8; Była burdą zawnždy o ty łowá [Bóg, Ociec, Syn] iákoś łyżzał/ Y gdy Arriani ciągnęli zá łobą the łowá/ Ieden iefth Bog/ Ociec. Tedy ORTHODOXI drugi koniec zá łobą także bráli *SarnUzn* Gv; *CzechEp* 298, 317; Tragoedia – Tragoedia, w ktorei zacne ósobi mowia, alie koniec miewałmętni *Calep* 1076b.

koniec czego (68): *FalZioł* +2v; Koniec wyrwany Sálomoná/ godny dziewetzkom ku polłftzyznie. *March*³ Xv; *BibRadz* I 453c marg, 546b; *BielKron* 80v; A ieflic fżátan nie zepłował końcá wiáry Apóstołłkiego fkládu *GrzegRóżn* E2v, E [2 r.]; *Mącz* 32c, 111b, 160d, 270a, 460c; *SienLek* 75v, 78v, Sv, T2, X3v; *RejAp* 190v; *GrzegŚm* 14 [2 r.]; *WujJud* 60; *BudBib* c4, I 1 marg, 8d marg, 84d marg, 231c marg; *BudNT kt; CzechEp* 140, 179 [2 r.], 210 [2 r.], 273, 298 marg, 302, 408; *ReszPrz* 26; *LatHar* 184 marg, 370, 664; *WujNT* 193, 298, 557; *SarnStat* *4, *5, *6, 25, 101 (12); *KmitaSpit* Bv; *CiekPotr* 91. Cf L sg w funkcji okolicznika miejsca.

L sg bez przyimka w funkcji okolicznika miejsca [czego] (8): *Blaywais/ fżukay* końcu vkażaczá *SienLek* X, Xv [2 r.], X2 [2 r.], X3 [2 r.], X3v.

W przeciwstawieniach: »koniec ... początek (4), *przodek* (4), *śrzodek«* (9): Lepfzy iefł koniec modlitwy/ niżli przodek (v *Zydow* łtoi potrzeby ółtátnia częśc.) *BielKron* 80v; *GrzegRóżn* E [3 r.]; Tragoedia, Stárołwiecki wymysł fprawowánia gier [...]/ fřzodek gry bywał pyfzny okazály/ ále koniec fmutny. *Mącz* 460c; To też niechayci nie będzie táyno: że wfzytkie te pokntne Pfálmy początek fmutny máią/ koniec zálię wesoły. *LatHar* 158; *SarnStat* 804, 816; *CiekPotr* 91.

W charakterystycznych połączeniach: koniec dobry (2), *godny, smętny (smutny)* (2), *wesoły, wyrwany; koniec Biblijej* (3), *Ewangelijej, kapituly, ksiąg (ksiązek)* (2), *listu, modlitwy, Salomona, sentencyjej, Starego Testamentu, ukazacza* (8), *wiary, wiersza; do końca pojsć, przystąpić; ku końcowi dokładać, zamykać się; na koniec odłożyć, opisywać (przypisać, wypisany)* (3), *opowiedać, przydać, rzec* (2), *zamknąć (zamykać)* (4), *znieść, zawiązać* (4).

Zwrot: »koniec zakładać« (1): Koniec [*Pisma św.*] tedy zakłádam w liścich Apóstołłkich/ ktore powfzechnymi zowę/ także y w Obiáwieniu Ianowym *CzechEp* 317.

Szereg: »początek, śrzodek i koniec« (5): Ani o początku/ śrzodku y końcu Biblijej mowić teraz będę *CzechEp* 179, 210, 273, 302; *GórnRozm* E2.

Wyrażenia przyimkowe: »od końca« (1): Abowiem ktorzi kxięgi nieporządnie czytaią/ teras od konca czynią počzątek/ zaś pośrzodek czytaią *KwiatKsiąż* L.

»z końca« (1): *Altius ordiri et memoriā repeterē, Z kóncā počząć powiedać. Mącz* [267]d.

»ku końcowi« (9): Też łie w tym Pfallmie ku końcowi zámyka prózbá [...]/ áby zaś Pan Bog raczył go [*wiernego*] przywieść ku znáiomosci pirwey *LubPs* E2v, aa3, dd2; Chcąc też ielczce na oftátek być tym więczłzą ku pilności pobudką Krześciańskiemu czytelnikowi/ łprawilichmy ku końcowi Reieltr/ ku předszemu mieyc potrzebnych znaleźieniu *BibRadz* *6, *Ps* 89 *arg*; *RejAp* 187v; *BiałKat* 271; *BudNT przedm* b6v; *GórnRozm* E4v.

»na koniec« = *do części końcowej* (4): *LatHar* 682; Bo rzeczy té/ które były nie ták potrzebnie w Státut námiészáné vprzátąłem/ y do Metriki ná koniec kśiąg zniółłem *SarnStat* *4; *PowodPr* 54.

~ *Wyrażenia:* »na koniec zachowanie« (1): *Hyperbaton* [...], *Przeftąpienie/ álbo słowá ná koniec fentenciey záchowanie/ które rzecz łpełná czini. Mącz* 160d. ~

»na koniec« = *w części końcowej* (19): *FalZioł* V 85v; *RejPs* 219v; *GroicPorz* hhv; *Utar ea clausula qua soleo, Ná koniec to rzekę á ták rzecz zámknę yákom zwykł. Mącz* 56b; *RejAp* 167, 188v; *RejPos* 130v, 294v; *RejZwierc* 5v; *SkarJedn* 186, 189, 291; *SkarŻyw* A4v, 583; Stára to bayká mnichowłka/ ktorą nákoniec drukuią przy xięgách łwych rozmáitych/ y náłzych Polłkich ktore żywotem Iezufowym zowią *CzechEp* 187; *WujNT przedm* 11, s. 838; *SkarKazSej* 704b.

~ *Szereg:* »naprzod i na koniec« (1): *KTóręgo Bohátérá/ będzie wola twoiá/ Albo królá/ dźiś wlpomniéc/ złota lutni moiá? Bogu cześć ma bydź/ naprzód y nákoniec/ dáná KochFrag* 41. ~

»na końcu« = *in calce Mącz; in fine JanStat* (131): bo łtrałliwé znamiona (iako na kontzu wypowiemy) będą. *OpecŻyw* 190v; Iakofz tho Florian na końcu ninieyłzych kxiąg przełtrono rozważa *FalZioł* +2v, †7f, + + 6e, V 71; *KromRozm II* d2; *KromRozm III* P2v; *Diar* 31, 33; *LubPs kt*, Dv, E3v, F3v, I4 (13); *KrowObr* 63v, 110v, 124; *Leop Gen* 22 *arg*; *OrzList* b4; *BibRadz* I 546b; *Exodium*, [...] pieśń á łpiewanie nieyákie/ które ná końcu gier zwykli v łtarych łpiewác. *Mącz* 111b, 32c, 270a; *SienLek* 75v, 78v, Sv, T2, X3v; iáko to iáłnie poznác może s tablice lat od łtworzenia łwiátá ná końcu nápiłanéy *LeovPrzep* H2v; *RejAp* 53v, 150v, 190v [2 r.]; *GórnDworz* O5, S2; *RejPos* 248; *GrzegŚm* 14 [2 r.]; *WujJud* 60; *BudBib* c4 [2 r.], I 1 *marg*, 8d *marg*, 84d *marg*, 231c *marg*, 445b *marg*; *BudNT kt, przedm* c, c4v, k. A *marg* [2 r.], Ff6; *CzechRozm* 253 *marg*; *SkarJedn* 182; *SkarŻyw* 393; *CzechEp* 140, 197, 298, 408; *ReszPrz* 26; Tákże też y *Hymn Te Deum laudamus*, ná końcu rozdziału ósmego počżony. *LatHar* 370, +9, 8, 137, 184 *marg*, 331 (9); *WujNT kt, przedm* 23, 26, s. 298, 509, 557; *WysKaz* 3; Co łie tycze litery ypłylon, ná końcu mieć będziemy. *JanNKar* F, D4v; *JanNKarKoch* Ev, F4v; *SarnStat* *5, *5v, *6 [3 r.], *6v, (34); *KmitaSpit* Bv.

~ *W przeciwstawieniu:* »na (a. z) przodku ... na końcu« (2): Weźmi thákże s they fentenciey też dwie łłowie/ s przodku *tres* á ná końcu *vnum*. *SarnUzn* B3v; *WujNT przedm* 13.

W charakterystycznych połączeniach: *na końcu Biblije* (4), *gier, kapitulum (kapituły)* (4), *ksiąg (książek)* (12), *lista, metryki, obiecadła, praw, przywileju* (2), *rozdziału (rozdzielenia)* (5), *rzeczy, statutu* (2), *ukazacza, uniwersálu, wykładu; na końcu czytać* (5), *dokładać (kłaść)* (4), *mowić* (3), *(na)piśać (napisany, wypisan)* (8), *napominać (upominać)* (2), *(o)powiedać (powiedzieć)* (4), *położyć (położony,*

złożyć (7), postanowiony, przyda(wa)ć (przydany) (13), przypominać (przypomnieć) (2), przystawić, stać, szukać (2), (w)spominać (2), wyliczać, zamykać, zawięzać (2), (z)należć (najdować się) (17).

Wyrażenie: »na samym końcu« (1): A ia skoro otworzę Biblią/ ali ná początku/ w pośrzodku/ y ná łámyim końcu iey świádectwá dofyć iálne o tym baczę *CzechEp* 210.

Szeregi: »(bądź) na początku (a. początek), ((w) (po)śrzodku) i (bądź, jako i na) końcu« [szyk 4 : 1] (5): Ze tego dowieść chce: iż Bołtwo Páná Chriřtułowe/ ná początku/ śrzodku y końcu Bibliey ieft wyráżone *CzechEp* 179, 158, 210; Wyznánie wiáry y Kredo przyłączamy do tego Zołtarzá/ bądź ná końcu/ bądź ná początku *LatHar* 508; *WujNT* 193.

»tak na przodku jako we śrzodku i na końcu« (1): Gdyż káždéy Iurifdiciiey/ których ieft dwánaście práwo ieft ósobno á ósobno kuńsztownie iáko w łzkátułách łwych závárte: poniewáz od siebie *reali et notabili differentia* rozdzielone ták ná przodku/ iáko we śrzodku/ y ná końcu także. *SarnStat* *4. ~

»przy końcu« (4): PRzy kóncu tych tu Książek/ mam cię vpomiónąć Czytelniku miły/ iż Figury nie wřzędzie ták iákoby miály być/ łą vczynióné *GrzepGeom* Q4; *NiemObr* 76, 143; *WujNT* 299.

α. Ostatnia litera, końcowa sylaba, wygłos, końcówka gramatyczna [w tym: czego (7)] (11) :

W przeciwstawieniu: »koniec ... przodek« (1): A co w dzióráwych łkálách Echo żyie/ Oddáiąc kóncé łów/ á przodki kryie: Tu niechay łáment oddáie zupełny *GórnTroas* 13.

W charakterystycznym połączeniu: koniec słowa (6).

Zwrot: »na końcu schylać; końca nachylać« = *deklinować* (1; 1): wřzytkie á wřzytkie [*hebrajskie imiona własne*] ták iáko náłze Polkie ná końcu łchylam/ to ieft / iáko Grámmátykowie mowią deklinuię ie *BudBib* c, cv.

Wyrażenia przyimkowe: »od końca« (1): Apocope, Odyęcie/ álbo odrzucenie yedney litery od kóncá słowá. *Mqcz* 12c.

»z końca« (1):

~ W przeciwstawieniu: »z przodku... z końca« (1): Weźmi s przodku tę řyllábę trzey/ á s kóncá drugą řyllábę iednego/ złoż to/ ali znaydziefz to łowo *Trinitas*. *SarnUzn* B3v. ~

»na końcu« (4): Takié [w] gdy się trafi na końcu łowa/ iako f wymáwiámy *MurzOrt* B3, B3; *JanNKarKoch* G2. Cf *Zwrot*.

»przy końcu« (3): ' Rożenek zálie znáczy/ że te łowá ktore zá nim idą w texcie aż do pułkołká ná wierzchu przy końcu łowá położonego/ nie náyduią się w tych księgách *WujNT przedm* 29, *przedm* 28, 29.

β. Końcowa część wiersza (kadencja lub rym) (4) :

koniec u czego (1): Iam się też tu práwie werwał z motyką ná łońce/ Tylko rymem zawięzuiąc v wierřzykow kónce *KlonŻal* D4.

Wyrażenie przyimkowe: »na końcu« (3): Choliambus, Versus claudicans, Nie zupełny wierřz/ yákoby chramiący ná końcu. *Mqcz* 52a, 355c.

~ W przeciwstawieniu: »na końcu ... na przodku« (1): Epanalepsis, Repetitio, vel Resumptio, Powtarzánie yednego słowá ná końcu wierřzá/ które ná przodku wierřzá yeft położono. *Mqcz* 106a. ~

γ. Konkluzja, wniosek (5) : *RejPos* 267v; Kóncá tedy wřzyłcy łpołem łłuchaymy: Boy się Páná Bogá/ á przykázánie iego záchoway [*Eccle* 12/13] *WysKaz* 48.

koniec czego (1): *RejPos* 338 *cf Szereg*.

Zwrot: »k [jakiemu] końcu przyść« (1): ale gdy iuż wten cel vgodzili/ á ktemu końcu przyfzli/ iż Kriřtuřá vkaźáli być ołtarz y w řpomożenie y zdrowie náłze [...] / teraz tá náuka iářna obudzona ieřt w vmyřlech ludzkich *BielKron* 200v.

Szereg: »koniec a summa« (1): A to ieřt koniec á řumńá wřzytkiego: Iż kto tey ták iářney á iáwney řwiáćłóći odfćapi [...] / iuż muři chodźić w ciemnořci *RejPos* 338.

Wyrażenie przyimkowe: »do końca« = *wyciągając konieczny wniosek* (1): przydáią teź ktemu/ Bog Ociec/ Bog Syn/ Bog Duch s. Bog/ Bog Bog/ ktemu mowią *tres funt numero*, drudzy mowią *tres spiritus*. [...] co im ieřt ná przekázie/ pytamy ich/ że iuż nie domowią do końcá/ álbo nieřmieią rzec/ trzech Bogow mamy? *SarnUzn* H.

4. *Cel, zamiar, zamysł; sens istnienia; finis, scopus Mącz; consilium, intentio, mens, propositum Cn* (198) : *GliczKsiąż* O2v; *OrzQuin* C; *GórnDworz* I6, Ee2 [2 r.], Hh2; *CzechRozm* 261 v; *WItalis* [...] / wziął to przed řię/ áby ofiárę Pánu Bogu znáwrocenia grzeřlnych czynił: á řam řiebie v ludzi dla tego końcá zelżył. *SkarŻyw* 106, 16; *WerKaz* 285 [2 r.]; *GórnRozm* D2v; *ZawJeřt* 33; TEńże to koniec/ coř przeń wiek moy řpráwił *GrabowSet* T2v; *LatHar* 619; *KořakSzczęřl* A3v; *WysKaz* 11; vpominałem áby obie máćce řwoie kořcioł Boży y oyczyńnę/ w iednym końcu złączone/ wiernie y vprzeymie miłowáli *SkarKaz*)(2v, 637a.

koniec czego [w tym: z orzecznikiem w formie sb N (14), inf (5), zdania zaczętego od „aby” (7)] (51): yřch bog na umyřl patrzy uyączey nyřch nauczynky bo umyřl konyecz nczynku uřtauya *PatKaz III* 145v; *BielŻywGlab* nlb 10; Táć řářká řpráwuye w nas miłóć ku bogu y ku bliźnyemu/ ktora yeřt/ konyecz przykazánya *KromRozm II* n2; *RejWiz* 20v, 49v, 53, 165; *Leop* 1.Tim 1/5; *BibRadz* I 303d marg, 353v, 1.Tim 1/5; *OrzRozm* M [2 r.]; *Mącz* 375c; *OrzQuin* C, N2v; *RejAp* 120v marg, 121, Ee; *GórnDworz* Kk3v, Mm6v; Iż tho ieřt koniec wřzytkiego żywothá wiecznego/ ábyřcie poználi Bogá řwego żywego *RejPos* 326, 143; *RejZwierc* 148; *WujJud* 110v; *WujJudConf* 102v; *RejPosRozpr* c [2 r.]; *RejPosWstaw* [21³]v, [143²]; *BudNT* 1.Tim 1/5; *SkarJedn* 298; *SkarŻyw* 92, 153; *CzechEp* 5, 134; *GórnRozm* D2, Ev marg; *LatHar* 158 marg; *WujNT* 1.Tim 1/5, s. 722; Koniec małżeńřtwá řá dźiateczki *SkarKaz* 421a, 421a [2 r.], 455b, 634b; *SkarKazSej* 684a, 698b, 701b [2 r.]; *SzarzRyt* B4v.

koniec czemu [w tym: z orzecznikiem w formie zdania zaczętego od „aby” (1)] (4): Bo by mowy nie było á rąk ielzcze ktemu/ Iuźby końcá nie było źwirzęciu táktemu *RejWiz* 52v; *RejAp* 177v; Czým rozny rzeźány obraz od malowánego/ niewiem: iáko tu drewno/ ták tám farbá. A obiemá koniec ieřt/ áby znáczęły żywe ořoby. *SkarJedn* 237; *GostGospSieb* +3.

koniec w czym [= czego, uczestnicząc w czym] [w tym: z orzecznikiem w formie sb N (2)] (3): Thoć řobie pořpolicie ludzie zá koniec w miłóći kłádą. *GórnDworz* Bb5. *Cf koniec czyj w czym*.

koniec w czym [=w postaci czego] (1): gdyź y miedzy rodzicy máło řie ich náyduye/ ktorzyby řtátecznie w wychowániu dzyatek práwy cel á koniec v řiebie vwaźáli *RejPosWstaw* [41²].

koniec czyj w czym [= gdy ktoś uczestniczy w czymś] (2) : Abowiem iáko niewolnych a grubych dowćipow/ w wyzwolonych naukach koniec ten ieřt/ zyřk á rořkořz: także teź řwobodnych cznota á chwała konczem ieřt. *KwiatKsiąż* E2.

W połączeniu szeregowym (1): gdzie the łowá nicz inego nie znaczą/ iedno on vrząd/ on cel/ on ofthátni kres/ á koniec ktorego dworzánin doiść ma. *GórnDworz Kk5*.

W charakterystycznych połączeniach: *dobry koniec, jeden(że) (2), naznaczony (2), pewny, rożny, sam, swoj (2), wypisan, zły; koniec budowania, cnot, dobrego, Ewanjelijej (3), małżeństwa (3), (nie)sprawiedliwości (2), ofiary (2), opisania, poddanych, praw, przykazania (5), psalmow, rozkazania (2), rzeczy (rzeczam) (4), skarbow, spraw, skupienia się, starania, uczynku, urzędu (3), usługowania (2), walki, wszy(s)tkiego (3), wychowania, zakonu (2), zborow, zwierzchności, zwirzęciu, żywota; końca dopierać się; koniec brać, ukaz(ow)ać (2), ustawiać, włożyć; kłaść na koniec.*

Zwroty: »koniec (przed sobą), za koniec mieć« [szyk zmienny] (5 : 1): Swawola ieft/ rozkiełznána/ á bez rozumna wola/ máiąc zá koniec íwoy/ rofkołz/ y do tey wśyftkie íwe kieruiąc íprawy. *GórnRozm B3*; iż w tym Páństwie/ w ktorem ieft ieden/ bądź Xiążę/ bądź Krol przełożonem/ nie tęten koniec przed łobą on ma/ ktory poddáni máią/ lecz práwie poddanych końcowi przeciwny *GórnRozm D2, Ev, Gv [2 r.]*; *OrzJan 97*.

»obrać koniec« (1): áby człowiek łobie obrał pewny koniec/ ku ktoremu prowadzić myfli íwe/ y íprawy ma *GórnDworz Ee3v*.

»przyść (a. przychodzić) ku końcowi, do końca; dojść końca« (3 : 1; 1): druga rzecz ieft/ vmieć náleść thákie drogi/ iákiemi byś mógl łatwie przyść/ ku temu náznáczonemu końcu *GórnDworz Ee3v, Ee8, Hh3v, li2*; *SkarJedn 54*.

Szeregi: »koniec, (a, i) cel« [szyk 7 : 2] (9): *RejWiz 49v*; *BibRadz *5v, I 353v*; *Scopus Metaphorice, Koniec á cěl ku któremu íe kto bierze y skłánia/ przedfiewzięcie vmysłu. Mącz 373d, 375c*; *GórnDworz Ee2v*; *RejPosWstaw [41²], [143²]*; *CzechRozm 98v*. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r., przy innym szeregu 1 r.*].

»koniec i (albo) intencja« [szyk 1 : 1] (2): Może wianek tymże końcem y intencją mowić/ ktorym y Zołtarz. *LatHar 509, +10v*.

»kres, koniec« (1): Otoż gdy Dworzánin wżywác w ten ípofob będzie thych rzeczy lubych [...]/ doidzie onego krefu/ onego kończá/ ku ktoremu był myfl íwą obrocił *GórnDworz Ee8*. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»ostatni punkt a koniec« (1): thák y ten Dworzánin/ kthory przy takim pánie miefzkác będzie/ ktory ieft wśzech cnot pełen / (á to ieft wśyftkiego ítáránia Dworzáninowego oftátni punkt/ á koniec/ iáko iefth czel lekárzow wśyftkich/ zdrowie ludzkie) dofyc vcżyni vrzędowi íwemu *GórnDworz Kk3v*.

»(nie) początek i (ani) koniec« (3): *GórnDworz Mm6v*; *KuczbKat 5*; Co náłze ímyfły záczną/ kończ Oycze łáfkáwy/ Niech początek y koniec/ z ciebie biorą/ íprawy *GrabowSet E2*.

bibl. »początek i koniec« = symbol transcendencji Boga względnie Chrystusa jako początku i celu wszechrzeczy (tu też o Matce Boskiej); *principium et finis Vulg, PolAni [szyk 15 : 2] (17)*: *KrowObr 173, 217v*; *RejWiz 165*; Ia ieftem Alfá y Omegá: pierwfśy y oftáteczny: początek y koniec. *Leop Apoc 22/13*; *BibRadz Apoc 22/13*; *RejAp 7v, 177v [2 r.]*, 193, 193v, 197v; *CzechEp 230*; *WujNT Apoc 1/8, 21/6, 22/13, Xxxxx3, Xxxxx4*.

»koniec abo przedsięwzięcie« (1): ktorego [*Pisma św.*] ten iest koniec/ ábo przedsięwzięcie/ áby nie opuścziąc nie potrzebnego [...] prawdy nas vczyło. *CzechEp* 134. [*Ponadto przy innym szeregu 1 r.*].

»przodek i koniec« (1): że then iest Krolewkiego vrzędu przodek y koniec/ áby Krol w Krolefthwie fwym Kościoł Swięthy Krześcijánki/ Mieczem fwym Krolewkim/ w mierze á w pokoju záchował. *OrzRozm* F2v.

»przyczyna i koniec« (1): y tá iest przyczyná Niemieckieý woyny y ten koniec/ do którego [*Turczyn*] mierzył/ y co ieno czynił/ nie áby do Niemiec puścić sie miał/ ále áby Niemce z Węgier wyładził *OrzJan* 83.

»koniec i wypełnienie« (1): Koniec y wypełnienie Zakonu iest Miłość *WujJud* 110v.

Wyrażenia przyimkowe: »do końca« [*w tym: ze zdaniem zaczętym od „aby”*] (2) (7): Do iednegośmy końcá z Anyoły łtworzeni *SkarKaz* 634a.

~ *Zwroty*: »do [*jakiego*] końca ciągnąć« (2): *WysKaz* 11; Przeto żeby ludzie [...] nie turbowali ziednoczenia ludzkiego y ciálá Rzeczypospolitey dla zylku y korzyści swoiey: do tego końcá ciągnie to zwierciádło fortelow ludzkich y ten worek Iudařzow. *KlonWor ded* **3v.

»do [*jakiego*] końca prowadzić, wiodący« (1 : 1): gdy [...] ieden drugiego nie gániać/ łwe prowadzi/ ktoremu łię lepszym być zda [...]: nieieft żadna niezgodá/ ále piękna rozliczność/ y rozmáitość drogi/ do iednegołz końcá wiodącey. *SkarŻyw* 538; *KlonWor ded* **2.

»przyść do końca« *cf* s. 555.

»do [*jakiego*] końca zmierzać« (1): bo do tego końcá czárt zmierza/ y dla tego łzkody czyni/ áby mu łię ludzie pokłonili *SkarŻyw* 36.

Wyrażenie: »do końca ostatecznego« (1): Pan Bog włzechmogący iest tym miáftem/ do ktorego iáko do końcá ołtátecznego/ nędzny człowiek ciągnie *WysKaz* 11. ~

»ku końcowi« [*w tym: ku temu końcowi = w tym celu*] (27); *ze zdaniem zaczętym od „aby, żeby, jakoby”* (28)] = (*quem*) *ad finem* *Modrz* (66): *KromRozm III* A8v; *GroicPorz* gg4; ábowiem oney prawdy [*Antykryst*] niemowi/ iedno tylko ku vpaści/ y ku temu końcowi/ áby zwiodł/ zábił y zátrácił. *KrowObr* 52v, C3v, 81v, 239; *RejWiz* 20v; *BibRadz I* 1c marg; *GórnDworz* X6, Ee8, Gg7v, Hh7v, Ii8; *RejPosRozpr* c [2 r.]; Pirwłzy tedy on Kościoł trwał w łprawówaniu Wiczerzey Pánłkiey/ obchodząc iá thym kłtałtem y ku temu końcowi/ ku ktoremu iá Pan połtánowić raczył. *RejPosWstaw* [143⁴], [143³]v; *BiałKaz* K2; *CzechRozm* A3v, 37v, 220, 233, 244 (10); *ModrzBaz* 59, 86v, 99v; *CzechEp* *3v, 9, 21, 30 [3 r.], 77 (11); *CzechEpPOrz* **4; *WerKaz* 280, 285; iżby to co łię czyni ku dobremu końcowi/ ku złemu obrácáne byđz nie mogło. *GórnRozm* Ev.

~ *W charakterystycznych połączeniach*: *ku dobremu końcowi* (7), *jednemu* (4), *slawnemu* (2), *swemu*, *wyższemu*; *ku końcu (końcowi) mówić* (5), *pisać*, *postanowić (postanowiony)* (4), *przygodzić się*, *sprawiony* (2), *sprawować*, *toczyć się*, (*u*)*czynić* (4), *ustawiony* (5), *uży(wa)ć* (2), *wymysłony*, *zgotowany*.

Zwroty: »ku [*jakiemu*] końcowi biec (*a. zbiegać się*)« (2): Abowiem włzytki łpráwy Boże kthore dla nas vczynil/ ku tym dwiema końcam [*stworzeniu i naprawieniu*] łię zbiegáią *GrzegRóżn* C; *GórnDworz* I5.

»ku [jakiemu] końcowi obracać« (1): á nie możefz rozeznąć vmyśłu fercá cudzego/ co on czyni/ ábo ku ktoremu końcowi obráca myfli swoie. *RejPos* 172v.

»ku [jakiemu] końcowi prowadzić, przywodzić (a. wieść)« [szyk zmienny] (2 : 2): A Ariftoteles mimo to/ że Alexándrá wiodł ku ták fławnemu kończu/ to ieft/ iżby świát wżyték był iáko iedná Pátria/ [...] iefzczé ktemu/ ták go dobrze w przyrodzonych náukach [...] wyćwiczył *GórnDworz* Kk5v, Ee3v, Kk6v; *RejZwierc* A3v.

»przyść ku końcowi« cf s. 555.

»ku [jakiemu] końcowi (się) ściągając« [szyk zmienny] (5): *KromRozm III* F8v; *RejPos* 84, 323; mużá Plebani wykłádác/ że włalność iego [małženstwa] dáleko ieft zacnieyfa/ y ściága się ku wyższemu końcowi. *KuczbKat* 255, 5.

»zacho(wy)wać ku końcowi« = (*con*)*servare in finem* *Vulg* (2): Tenći ieft tego wykłád iż to ci fą kthore záchował Nawyższy ku końcowi fwemu *BibRadz* 4.*Esdr* 12/30, 4.*Esdr* 12/32.

Szeregi: »nacz a ku [jakiemu] końcowi« (2): á vważ fobie zázwždy pirwey kázdą rádę y kázdą próbę v siebie/ nacz á ku iákiemu się końcowi ściága *RejPos* 323, 84.

»[jakim] umysłem i ku [jakiemu] końcowi« [szyk 2 : 1] (3): iuz onego chlebá y winá nie bierzemy tym vmyśłem y ku temu końcowi/ áby się głód y prágnienie od żołádká zágnało *CzechRozm* 261 v; *CzechEp* 27, 55. ~

a. Sens, rozumienie, zasada, główna myśl (14) :

koniec czego (1): Początkiem tedy kázdą naukę obaczić mamy á koniec iey poznać. *BielŻywGlab nlb* 11.

koniec czemu (1): IVż się dofyc mowiło/ o gadkách Zydowfkich/ ktorým oni fámí w Tálmudzie fwym/ y w rozmowách końcá niewiedzá *CzechRozm* 176.

Zwroty: »ku [jakiemu] końcowi obrocić« (1): fwárzá się o wiaré/ á niewiedzá fkád iá począc/ ku ktoremu iá końcowi máią obrocić. *SarnUzn* F5v.

»ku [jakiemu] końcowi prowadzić« (1): pátrząyże ná początek kápituły tey wżytkiey y ná przedfięwzięćie/ to ieft/ fkád rzecz fwá záczyzna/ czym iá y ku ktoremu końcowi prowadzi *CzechRozm* 36v.

»ku końcu przywodzić [jakiemu]« (1): Lecż przedfię krol Iozáphát/ nie dowierzał temu/ Ale wżytko ku końcu/ przywodził pewnemu. *HistHel* D2.

»ku [jakiemu] końcowi się ściągając, ściągający się« (1 : 1): *CzechEp* 30; Lecż do ípráwienia tey rzeczy/ niemoże być żadná fnádnieyfa drogá/ iedno/ iefli práwá ku temu końcowi się będą ściągály [quam si ad regulam illam ... erunt directae]/ ktory rofkázuie to drugim czynić/ cobyfmy rádzi widzieli áby nam czyniono *ModrzBaz* 71.

Wyrażenie: »mający dwa końca« = *dwuznaczny* (1): Perplexum responsum, Odpowiedź máyąca dwa końcá/ niewiedzićé yáko yá rozumiec. *Mącz* 304b.

Szereg: »ani początku ani końca« = *bez sensu, chaotycznie; nec caput nec pes* *Mącz, Modrz; sine principio et fine, praeter praefationem et coronidem* *Mącz* (3): *Mącz* 37c, 66b; Y bywa to/ iż gdy chcą áby się zdáli być mędrfzymi/ okázuią się być głupfzymi/ á iych rzecz áni początku áni końcá niema: fám co mowi/ máło tego rozumie/ á owi co słucháią/ dáleko mniey. *ModrzBaz* 28v.

Wyrażenie przyimkowe: »ku [jakiemu] końcowi« (8): Nie iżby żołnierz nie mógł być wykładan ku infzemu wyrozumieniu/ iako też j prorocztwa infze mogą być ku rozlicznemu kończu wykładane *WróbŻółtGlab A3v; CzechRozm 144; CzechEp 243. Cf Zwroty.*

5. Wyrażenia przyimkowe w funkcji przysłowka, partykuły lub wskaźnika nawiązania (1310) :

»do końca« (284) :

a. Całkiem, zupełnie (250) :

α. W zakresie ilości (lub części jakiejś całości): tak, aby nic nie zostało, wszystko, bez reszty, w całości (47) :

Z czasownikiem i imiesłowem (46): Wezmi prochu tego korzenia s kielko łyżek á warz trochę w winie iż by niedokończa wyrwało *FalZioł I 54b; Ieſtliby* tego wczynić á k temu ſnadnie przydz nie mogła/ tedy iuż tak niechay gidzie [*dziecko przy porodzie*] noſzkami/ rączki przychylaiącz do wdzikow/ iefſtliby też nie mogła rączek nachylić/ tedi iuż thak związawſzy noſzki rowno chuſteczką miękka: pomagać leguchno wyciągaiącz z żywota aże do końca. *FalZioł V 21b, V 16c; KromRozm II h2, v3, v4v; Idz do wſzyſthkich ſtudnic/ y do wſyſthkich padołow/ áwobyſmy wždy mogli kędy náleść trawę/ á záchować konie y muły/ áby tak iuż do końca [penitus] dobytek nie záginął. Leop 3.Reg 18/5; Z winnice twej nie do końca będziefz obrzynał gron/ áni zbierał iągód twych/ ále ich zoſtháwifz nieco dla vbogich *BibRadz Lev 19/10, Lev 19/9, 23/22, 2.Esdr 9/31; BielKron 69, 234v, 336v; co nie było dano onym pierwſzym rycerzom/ áby do końca oczyſcili Koſcioł od Antykryſtyánſkich/ y Sofiſtyckich zgniłych wynalaſkow *GrzegRóżn F4v; Mącz 59d, 377c [2 r.]; RejPos 102; BielSat G2, Hv; RejZwierc 88; WujJud 66 [2 r.], 156v; BudBib 2.Esdr 9/31, 1.Mach 3/22; CzechRozm 118, 169; SkarJedn 383; KochPs 125; Bo iáko nie zarázem Antychryſt wroſł/ y gory wzięł/ ták też zniacká niſzczec ma/ y áz w przyſcie páńkie do końca zniſzczony/ y zgładzony być muſi *NiemObr 165, 152, 162, 166, 171; A kiedy z Oceaná wychodzi Lew frogi/ To co był Rák ná morze wegnał wielonogi: Wſzytko znika do kónca *KochPhaen 21; BielSen 6, 15; GórnRozm N2v; WujNT 103; Bo iáko zegárek gdy go przewrociłz/ ciecze bez przeſtánku/ áz do końca wyćiecie. WysKaz 45; PowodPr 13, 27; SarnStat 1185; SkarKazSej 688a.*****

W charakterystycznych połączeniach: do końca obrzynać (oberznąć, dorzynać, wyrzynać, rozrzeszować) (5), oczyścić (wyczyścić) (2), odbić, odrzucać, podać, podawić, pokazać, popłokać, porazić, poſiąść, rozgraniczony, rozpruć, rozsiekować, skażony (2), splundrować, spustoszyć, starty, ſtłumić, wyciągać, wyciec, wygładzić (wygładzon, z(a)gładzić) (7), wykorzenieć, wylać, wyniszczyć (zniszczyć) (2), wynieść, wyprawić, wysączać, wytracić (4), wyrzucić, (z(a))ginąć (4), zniknąć, zniszczony.

Z rzeczownikiem (1): á Plato do Syciliey przyiechawſzy/ nálażł tego/ iáko fáłſzywie piłaná kfięgę/ kthora/ bárziewy do końca pomázania/ niź popráwy potrzebowała *GórnDworz Kk6.*

β. W zakresie stopnia: zupełnie, bardzo, do reszty, do granic możliwości, w pożądanym i zaplanowanym stopniu; prorsus *Calep (203) : Prorsus – Prawie aż do koncza, do ſzczędu. Calep 863a.*

Z czasownikiem (146): *FalZioł V 39v, 109; RejPs 26, 87, 99, 101, 116 (8); A też ſie tráfi drugiemu Miáłto lekarſtwa chromemu Przetręcić do kończá nogę *RejRozpr E2; LudWieſ A4v; RejJóz D3; Abi S Seymye yego Kro. mczi Pan Woyewoda Waláſky biwacz myal. nyedokonycza ſzye tho ſgadza fthem czofzi na przodkv ymyenyem pana Voyewodzynem powyedzyl. LibLeg 11/170v; MurzHist L2v;**

KromRozm III A7v, B4, I8v, L7; *BielKom* D5v; *LubPs* A5v, B3, C2, D, N4v (14); *Leop* 4.Esdr 12/6, *Ps* 37/7, 51/7, 76/9, *Sap* 19/1, 2.*Mach* 8/29; *BibRadz* *2v, *4, *Gen* 15/16, *Num* 4/15, 4.Esdr 12/6, II 59d marg; Pátrzay że W. M. iákich nam Krolow Philozophow ieft teraz potrzebá/ ktorzy by żywot nálfz z gruntu vpádły/ dźwignęli/ á nas do końcá płowác tym nie dopuřczáli *OrzRozm* A2v, E4v; Iefli Pan Bog ieft prawdziwy Izráelfki/ czemuřz go nie náfláduiecie? A iefli teř Bálím/ czemu go iuř rádniey nie prziiymiecie do końcá iáko ini pogáni? *BielKron* 84v, 30v, 49, 57v, 70, 125 (15); *KochZg* A 2v; *Mącz* 376b; *RejAp* CCv, 35v, 44v, 69v, 106v, 136v; *GórnDworz* E3, G6v, Ff7 [2 r.], Ff7v; *RejPos* 112, 160, 191v, 197v, 223v (8); *BiałKat* 166; *GrzegŚm* 52, 57; *RejZwierc* 127v, 192, [193]; *WujJud* 2, 95, 251; *WujJudConf* 251; Bo iáwno mowi/ iř to tedy miało być/ gdy iuř do końcá moc ludu Izráelfkiego miáká vpářć. *BudBib* I 445a marg, *Num* 14/24, *Iob* 14/20; *HistHel* B2; *MycPrz* I A2; *BiałKaz* K2, L2; tedy fie mnie tá poprawká choć dobrym vmyřłem y od ludzi bogobynych vczynioná niedokońcá podoba *CzechRozm* 138, 184, 255v; *PaprPan* Ee2; Cřego iř w was nie dokońcá widziemy (brácia mila) żáłořć ferce nářze przenika. *KarnNap* A2v; *KochPs* 102, 206; *SkarŻyw* 108, 136, [237], 363, 385, 461, 576; *CzechEp* 293; *NiemObr* 180; *KlonŻal* C; *KochPhaen* 13; *BielSen* 12; *BielSjem* 4, 8; *PudlFr* 15; *ArtKanc* I3v, K3v; *GórnRozm* C2v; powiędzře mi/ iuřli mamy do kóńcá o łobie zwątpić/ czy ieft iefcze iáka náđzieiá? *KochWr* 40, 26; *LatHar* +7v, 162; *WujNT* 237, 555, 2.*Cor* 1/13, 1.*Thess* 2/16; *WysKaz* 47; *JanNKarGórn* G4v; *SarnStat* 1276; *SkarKaz* 458b; lecz iefcze nięmogę obaczyć, Y iefzczem fię do kóńcá nie námyřliř, cobym Z tych dwu rzeczy miał rádniey obráć łobie *CiekPotr* 16, 17; *CzahTr* H3; *KlonWor* 26, 29, 62, 69 [2 r.].

W charakterystycznych połączeniach: do kóńca ciemiężyć, czynić, dognać (2), dojrzeć, dołomić, dořlepić (zaslepić) (5), ganić, gubić, iřć (odejřć, podejřć, przyřć) (4), mieć rozumu, namyřlić się (2), obalać, obracać (obrocić się) wniwecz (2), (ob)umrzeć (obumierać, pomrzeć) (6), odciąć miłosierdzie, odłóżyć na stronę, odmietować, odprowić się, odrzucić, okazać, oszaleć, oszukać, oszwabić, otworzyć wargi, pobić (zbić) (2), pochylić się, podobać się (2), pogrążyć, pojednać się, pomagać, pomierzyć się, pomřcić się, poprawić, porazić (dorażać) (3), posilić, potonąć (zatonąć) (2), pozbawić řwiebudy, poznać, przekąřać (pokąřać) (2), przemoc (2), przestrzegać, przetręcić, przyjąć, przyochędożyć, przypařć, przywalić, psować (2), rozpłoszyć, rozproszyć, rozrzucić, o ziemię rzucić, (s)kazić (się) (4), służyć, spalić, spełnić się, sprawić zbawienie, stać się, stłumić, trapić, ukoić, umocnić, umorzyć (2), upařć (4), uprzeć się, ustać (2), wdawać się, widzieć, wiedzieć, wierzyć (dawać wiarę) (4), wyglądzić (z(a)glądzić) (4), wykorzenić, wykroczyć, wymazać, wymotać się, (wy)nis(z)czyć (zniszczyć) (4), wypełnić, wysperować, wyważyć, wyzwolić (2), zabaczyć, zabi(ja)ć (2), zachować, zaćmić, zagasić, z(a)gasnąć (4), zamarznąć, zaniechać się, zapomnieć (2), zetrzeć, zgadzać się (zgodzić się) (2), zgarbić się, zginąć (4), zmiłować się, zwojować, zwyciężyć się (zwycięřtwo otrzymać) (2).

Z przymiotnikiem, imiesłowem i przysłówkiem (54): A przetořz wielu ludziem lepiej ieft do tego powietrza/ ktore acřkolwiek było zarařone: ale gdy iuř zalię do kóńcza dobrze včyřćione: idz/ bo to pewnieyřza rzecz ieft/ iř to powietrze ktore pierwej było zakařone: nie leda fie iako po wtore řkazi. *FalZioł* V 73v, I 109c; *RejPs* 186; Gdźye zá to prořię/ áby fye řaden tym nye obrażał/ [...] yefli fye komu bęđzye widzyáło iřeby fye gdźye nye dokońcá vtćiwą mową álbo teř dotknyenim yákim wřřczypliwym nyeco wykroczyło *KromRozm I* A2, B; *MurzHist* O4; *KromRozm III* B3, C4, D2, D4,

D4v, Q3v; *LubPs* bb6 marg, ee5 marg; *BibRadz Ps* 6/9, *Eccli* 2/3; *BielKron* 30v; *SarnUzn* E4; *RejAp* 69v, 83; *RejPos* 198v, 294v, 345; *KuczbKat* 225, 375; Y tu nie do końca właśnie Cyprianowe łową przywodźicie *WujJud* 153v, 64v, 202, L18v; *BiałKaz* C4; *BudNT przedm* b; *CzechRozm* 96v, 127v, 260; *PaprPan* Eev; *ModrzBaz* 44; *Oczko* 8v; *SkarŻyw* A4, 80; *CzechEp* 407; *NiemObr* 25; *ArtKanc* D16v; *GórnRozm* Nv; *PaprUp* H; *Calep* 1081a; Ale y wiele przyiaćiół łobie iednać/ nie ielt do końca dobrze *KochCn* B4; *LatHar* +5v, 216; *WujNT* 716; *SkarKaz* 3a; *VotSzl* B2; *KlonFlis* Bv; *KlonWor* 13, 71.

W charakterystycznych połączeniach: do końca chętny, chwalebny, czyst, dobry (dobrze) (4), doskonały, dostateczny (dostatecznie) (2), doślepiiony (zaslepiiony) (4), jaśnie, martwy (2), mądry (2), niesłuszny, otworzony, pewny (2), pilnie, prawdziwy, próżny (2), przystojnie, rozmnożon, rozny, skażon, smaczny, spokojny, szczerze, uczciwy (utciwy) (3); uczyściony, uniesiony, wierny, właśnie (2), wybawion, zagładzony, zagubiony, zanorzon, zatłoczony, zawarty, zganiony, zginęły, zły (2), zmorzon, znaczny, zniszczony, życzliwy.

Z rzeczownikiem (2): POłpolicie Więc głupki zową Bydłowskiemi/ Lecz nález łtary Bydłowski nie zgodzi łie z nimi/ Bo nie do końca proftak/ lecz łynowcy iego/ Ledwie że łie nie zeydą do tytułu tego *PaprPan* L2v; *WerKaz* 288.

b. Dobrze, należycie (29) :

Z czasownikiem (19): Wielką dobrotliwością racyzł łie obchodzić z łlugami łwemi nález miły pánie/ á ták prołłę áby y mnie do końca náuczyl połłuffeńłtwá łwego *RejPs* 180, 183; *RejKup* aa2v; *KromRozm II* o2; *BielKron* 445v; *GórnDworz* X2v [2 r.]; *KuczbKat* 360 marg; *RejZwierc* 106v; Tegoć do końca nie pámiętam czym tego dowodzili/ iż to Ezáiałł mowil o żenie Acháłowej *CzechRozm* 135v, A2v, 12v, 83; *CzechEp* 7, 9, 357; *Calep* 776a, 777a; *WujNT* 354.

W charakterystycznych połączeniach: do końca nauczyć (wyuczać) (3), (o)baczyć (2), odpowiadać, pamiętać, poznawać, rozumieć (4), sprostac, umieć (2), wiedzieć, (wy)wiedzieć (się) (2), znać.

Z przymiotnikiem i imiesłowem (10): Bo ácz łami nie do końca w ięzyk Polłki byli wprawnemi/ włzákże łię im na tym dołyc zdáło/ iż łłow á mow zwyczáynych Zydowskił/ Greckich/ y Łacińłkich/ mocy y włafnołci tym podawáli/ kthorzy w ięzyku łwym przyrodzonym pierwłze mieyłce miedzy nimi trzymali *BibRadz* *5, *5; *BielKron* 336v, 436; *GórnDworz* N4; *WujJud* A7v [2 r.]; A ták/ ábyłh ábo łam/ nie będac ielzłce dołtátecłnie wyuczony/ iáko niedołzłły lekarz/ drugiego błędem iákim łzkodliwym/ [...] nie zaráził: ábo łłucháiąc też łam ładá kogo/ ielzłce też iáko y ia nie do końca vgruntowánego/ tákże zaráżony nie był: [...] łiebie teraz pilno prołłę ábyłł prace łwey y czáfu nie żáłował/ odpowiadać mnie ná moje pytanie. *CzechRozm* 1v, 223; *CzechEp* 163.

W charakterystycznych połączeniach: do końca biegły, ćwiczony, (nie)świadom(y) (3), uczony, ugruntowany (3), wprawny.

c. Nadal, w dalszym ciągu; znowu [z czasownikiem] (5) : *BibRadz Gen* 18/21; Co też piłzefł ábyłł łtobą potwierdził przymierze/ to nie z práwego czyniłł łercá/ iedno aby mię włowił chytrołłciámi w łieciáłh łwoich/ z ktorzych ia zá twego oycá y łiebie nieraz iuż wychodził zá Bożą pomocą/ y vydeł do końca *BielKron* 254v, 417; *BudNT przedm* a6v; zeby były do konca nasze consilia miały

miejsce, nigdy nostrae genti dotey zelzywosci nieprzyszło by było, która widzę ze ich barzo grizie. *ActReg* 183.

»**na koniec**« (1020) :

a. *W funkcji wskaźnika nawiązania lub wzmacniającej wskaźnik nawiązania; wprowadza fragment wypowiedzi zawierający nowy element treściowy pewnej całości tematycznej (zwykle ostatni w kolejności); poza tym, ponadto, też; demum, denique (ad finem) Mącz, Calep; ad extremum, ad postremum, deinceps, extremo, in summa, postremo, quod superest, tandem, ultimum Mącz; finite Calep (1014) : Nakoniecz taka vrina mleczna zburzona/ albo zagąłzczona. Znamionuie bolenie w tyle głowy vciążliwe *FalZioł* V 4, V 4v, 6, 26v, 80; *LibLeg* 10/153v, 11/[32³]v, 159; *KromRozm I* [H3]v; *KromRozm II* e2v, e4; *KromRozm III* D, E6v, G2; *GliczKsiąż* N5v; *KrowObr* 63; *RejWiz* 3v; Ná koniec fą tak odmienni/ iż y w nowinách fwoich/ dziś inną/ á iutro inną mowią/ vczą/ y dzierzą. *OrzList* d4v, e3; *OrzRozm* D4v, F2, G2v, L2v, M4v (8); *GrzegRóżn* Dv; *KochSat* A3v, B3; Ná kóniec/ Połpolitarzecz niema obrony/ Ták wielé Nieprzyiaćiół máiąc z káždéy ftrony. *KochZg* B; *Mącz* 3b, 80d, 81c, d, 112c [2 r.] (15); *OrzQuin* G3, K, L3v, N3v, O3 (8); *RejAp* 136v; *GórnDworz* Hv, H3, Lv, M2v, O5v (17); *RejPos* 35v, 64, 160, 240; Ná koniec/ iefliżeby thák nie było/ thedy Páweł fwięty [...] grzełzył przeciwko Bogu *RejPosWiecz*³ 96; *HistLan* A4v; *KuczbKat* 50; *RejZwierc* 129; *CzechRozm* 234; *ModrzBaz* 22, 105, 144v; Ná koniec ono bárzo iáfne pímo o zleceniu owiec Chryftułowych Piotrowi/ ktore ich nabárziewy bodzie/ chćieliby fwym martwym wykłádem záglufzyć *SkarJedn* 77, 149, 216, 308, 340, 367; *SkarŻyw* 121, 141, 153, 178, [236], 271; *KochTr* 24; *NiemObr* 178; *KochFr* 75, 102; *KochSz* A3v, C3; *ReszPrz* 90; *Paprup* H; *Calep* 305a, b, 420b; Nákoniec/ widziłz/ żeć/ iáko ono połpolicie mowią/ ná fchyłku teraz włzytko *LatHar* +6, +11, 4, 6, 30, 77 (27); *WujNT przedm* 4, 26, 31, s. 16, 115 (19); *SarnStat* *4, 189, 205, 1042; Nákoniec o zmartwychwftaniu iáko plotą/ dotknáłem wyżłzey. *PowodPr* 35, 20; *SkarKaz* 82b, 241b, 387a, 485b, 517b, 519a; *VotSzl* B3v, Ev; *SkarKazSej* 662a, 670b, 675b, 687b, 690b.*

Połączenia: »a na koniec« (67): bowiem drzeń thego ziela iefth zagrzewaiący w czwartym flopniu á tak iefł moci przenikaiący/ zarumieniaiący Yteż bębele cziniący á na koniec iefł rzecz iadowita *FalZioł I* 111c; *RejPs* 218; *KromRozm II* h2v, m4; *GroicPorz* hh4v; *KrowObr* 1v, 19, 59v, 60, 124v (9); *RejAp* 120v; *GórnDworz* Z3v; A ták iákości iuż o nim [o *Betlejem*] bárzo ftychác. A ná koniec y ci pogáni/ ktorzy tu przyfzli/ bárzo o nim powiedáią *RejPos* 36, A6, 2, 14, 130v, 150v (22); *RejZwierc* 5, 37, 53v, 111, 128v (8); *CzechRozm* 69v, 142v, 161v, 166v, 234v; *KochWr* 19, 30; *LatHar* 40, 158, 507, 665; *WujNT 1.Cor* 16 arg, s. 802 marg; *PowodPr* 26, 39, 74; *SkarKaz* 40b, 116b, 157a, 383a, 455a.

»a(l)bo na koniec« (7): *GrzegRóżn* C2v; *CzechRozm* 131; Niechby był ieden który z fąfiad vććiwych wyftawiony/ któryby to fprawiedliwie rzecz mógł/ [...] żełmy zdrádzili y vkrzywdzili? ábo żełmy nákoniec tákich między łobą ćierpieli/ ktorzyby nielpokoynymi byli *CzechEp* 12, 177; *LatHar* +2v, 131, 577.

»ale na koniec« (3): Ale nakoniecz o zwolenftwie tego miafta/ wiédz iżci iefł włzytkim przefłrono *ForCnR* A4; *CzechRozm* 222v, 252v.

»ani na koniec« (2): że nic tey rzeczy [słowa Izajaszowe] [...] nie służą: ani się ná koniec do Mefyszá Iezulá sýná Bożego sćiągáią *CzechEp* 341, 164.

»na koniec i, i na koniec« = *et Vulg* (20 : 2): wlfyfy maćie dáwác wielkú chwałę iemu ná koniec y gory y wlfytki drzewá ták niłkie iáko wyfokie nánich sćoiące/ vinny wam tego pomagác. *RejPs* 218; *DiarDop* 99; *KrowObr* 193; *Leop* 1.*Mach* 8/10; *KochSat* C3; *GórnDworz* S2v, Ce4v; *RejPos* 81, 218v, 262v, 338; *Strum* K2v; *CzechRozm* 127v; *SkarJedn* A3; Y ná koniec áby się pohámowali od pijańtwa/ tedy Duch sćwiety przez tegoż Páwłá sćwiętego/ ná pijánice ták dekrét wydał *WerGość* 268; *LatHar* 14, 75, 277, 394, 576; *WujNT* 11, 579.

»naprzod ... na koniec« (2): Bo naprzod wiściłes się w wierze sćwemv Krolowi [...]: Dałes znác káżdemu dobremu á vczonemu/ iákoś potężny w rozumie/ náuce/ y w wymowie. Ná koniec/ popiśaleá się przed naywyższym Sędzią *ModrzBazBud* ¶6; *LatHar* 257.

»naprzod ... (a) ktemu ... (a) na koniec« (3): Naprzod/ áby ich sćpołeczność namniey wierze y nabożeńtwa náłzemu niešzkodziłá. [...] Ktemu áby się z dobrego náłzego záchowania budowáli/ y do wiary Kotholickiey [!] wstęp mieli. [...] Ná koniec ábyłmy gwoli przyiázní ich žádney rzeczy nabożeńtwa y wierze sćłużącey nie czynili. *SkarŻyw* 59; *WujNT* 872; *SkarKaz* 116b.

»naprzod ... potym ... na koniec« (1): TRzy rzeczy o nich krotko się tu przypomniá. Naprzod iž siedm ich póspolícíe liczą: [...] Potym iž nieumieiętnie człowiek póspolity sćmiertelnymi ie názywa. [...] Nákoniec iž te wšytkie grzechy mogą się sćnádnie do dzieięćiorgá przykazánia sćiągác *LatHar* 130.

»oto na koniec« (1): Oto nákoniec S. Anyołowie/ weśelá się z pokuty grzeźzníká pokutuiącego. *LatHar* 326.

»teraz ... zasię ... na koniec« (1): Gdy tedy teraz w krześciáńtwa wielkiey części/ á tym więcey w Polfzce/ náyduie się nowych sćekt wielka rozliczność [...]: Gdy zásię drudzy/ półńánce Boże káplány kátolickie prześláduiá/ vćiśkáiá/ wyganiáiá/ y niekiedy morduiá: Gdy nákoniec przekłéta sćektá Nowokrzeźeńśkich Aryanow/ ná łámego sýná Bożego dziedźictwo y Máieśtat się tárgnęłá: iákož P. Bog tey pożyczáney (iáko Páweł sć. prześtrzega) látorośli wykorzeńić nie ma *PowodPr* 30.

»też na koniec« (2): Ma też nákoniec y mieśce Kálwáryiśkie/ gdzie ludzi sćtráconych głowy y inśze kości się waláły/ lekkoś y hánbę sćwoię. *LatHar* 319, 328.

Wprowadza człon zdania pojedynczego (67): *KromRozm II* e2; o kthorú krzywdę mam ia z Biśkupem práwo/ mam Arcybiśkupá/ mam Papieźá/ mam też Concilium/ ná koniec mam KRolá Páná sćwego zwierzchnego/ náprzeciwko gwałtu y nieśpráwiedliwości Biśkupiey *OrzList* f3; *OrzRozm* Fv; *OrzQuin* B3, M3, M4v, Ov, R3v, Y3; *RejPos* 35v; *CzechRozm* 241 v; Rozdział pirwízy. [...] 3. O przyczynách vrzędow/ á ktore rzeczy wóbie mieć powinni. 4. Ná koniec/ o powinności sćędziow. *ModrzBaz* 137v, 110v; *ModrzBazBud* ¶6; *SkarJedn* 154; *LatHar* 34, 69, 208, 258, 324, 667; *WujNT* 576, 661.

Połączenia: »a na koniec« (19): *KromRozm I* K2v; Ale woliśz sćluchác o Fránciśku/ Dominiku/ Benedyktu Mniśśkach/ Stániśłáwie/ á nákoniec/ o Dijable/ Swiećie/ y rośkoźzách iego. *KrowObr* 66v, 16v, 159; *RejPos* 163, 219; *RejZwierc* 147v; *WujJudConf* 215; *CzechRozm* 238; Choroby náłze łá grzechy náłze/ pokuśy náłze/ á nákoniec sćráfunki náłze. *LatHar* 201, +12v, ++2, 324, 378, 428, 476, 477; *PowodPr* 63; *SkarKazSej* 698b.

»a(l)bo na koniec« (6): *KromRozm I* Lv; *KromRozm III* Q3v; Gdyż tám cierpliwe/ cíche [...] zaleca: á nie ty coby wnet/ wet zá wet oddawali: coby nie vcierpieć niechcieli: ále by fie iáko nieme mrowki/ dotknieni będąc/ od kogo lámi fie zaráz vkaźlenim kordowym/ ábo ná koniec fłowkami zemścili. *CzechRozm* 234v; *KochFrag* 28; *LatHar* 514, 649.

»ale też na koniec« (1): tedy nam y to ielzće trzebá tu będzie ludziom przed oczy wytáwić/ nie z lámege tylko fłowá Božego ktore się w tym/ áni myli áni mieni/ ále też nákoniec y z niektórych ftárfzych/ pobożnieyfzych y báčnieyfzych Rzymkíey Kátoliki filarow *CzechEp* 27.

»na koniec ani« (1): y żadna go rzecz niezátrzyma/ nie przymiérze/ nie wiára/ nie nabożeńftwo/ nie práwo/ nakoniec áni obyczáie narodów infzych *OrzJan* 89.

»i na koniec, na koniec i« (8 : 7):*RejPs* 218; *KromRozm III* M5; Grześlzył też y Kryftus y nákoniec wfyfcy Apoftołowie iego/ ktorzy ná fálfzywe Proroki írodze/ y vftáwítnie woáli? *KrowObr* 70, 19; *OrzList* c; *OrzRozm* N2v; Omnia aut scripta esse a tuis arbitror, aut etiam munciis aut rumore perlata, Mam zá to żeś wfiłtko częścią z líftów przyyaciół twoych/ częścią z posłów y ná koniec z poľpolitey sławy wyrozumiał. *Mqcz* 123d; *OrzQuin* O2v, T; *GórnDworz* Q5v; *RejPos* 195v; *CzechEp* 270; *KochWr* 21; *ActReg* 136, 147.

»naprzod ... więc ... na koniec« (1): Pożytku tego Sákrámentu troiákiego dotknął tenże Apoftól. Naprzod zdrowia vžyczenia álbo przywrocenia [...]. Więc vlzenia tych ofobliwie trzech rzeczy [...]: fłábości duřzney/ ímutku y ftruchláłości [...]. Nákoniec odpufzczenia grzechow *LatHar* 649.

»potym ... na koniec« (1): A iż też ciálem y krwią páná Kryftuřowá názwaná bywa/ potym teřtámentem/ ná koniec ípoľcznym zláčeniem ciála y krwie Pánłkiej / toć fie przyrodzonym obyczáiem nie dzyeie *RejPosWiecz*³ 96v.

α. Z odcieniem oceniającym dany fakt jako nie oczekiwany, nietypowy; często w ostatnim członie stopniowania: a co więcej, a nawet, a przynajmniej; *deinde* *Modrz* (358) : Kto go słuca łam fie záwodzi/ Nákoniec ku ftráćie przychodzi *BierEz* Lv; *LudWieř* B5v; Tu na Swjecie niemały czas Wiele czierpiał dlá grzeřnychnas A chcącž nąm więczey przílporžićž Dał fie na koniecž vmoržićž *RejKup* ł4v; *KromRozm I* M4v, O4; *KromRozm III* B; *KrowObr* 40v, 74, 79, 83v, 95v, 166v, 218v; *RejWiz* 50; Mřzą tę ktorey vžywa wfyřtko Krzeřciáńftwo/ báłwochwáľftwem mieni być. Ná koniec/ Ciáło Pánłkie chlebem prořtym zowie *OrzList* d4, d2v, h4v; *OrzRozm* Cv, Gv, I3, Kv; *GrzegRóżn* E3, K2v; *OrzQuin* Cv, C2v, P4v, Q4v, Z3; Ale iesli fie wam zda płoche ich ćwiczenie/ Ná koniec mowić będzie to nieme kámienie. *Prot* A2; *SarnUzn* G8, H3v, H5; *RejAp* 16v, 166, 198v; y pocźnie láiac/ pocźnie oicá y mátkę przeklináć/ ná koniec fwiętytm/ y pánnie Máriej nie przepuřcił. *GórnDworz* T2, M5v, N4v, Aa4v, Aa5v; *RejPos* 76, 102, 139, 173v, 195v (9); *SkarJedn* 253; *SkarŽyw* 63, 259, 349, 355, 357 (9); *CzechEp* 35; *NiemObr* 4; *KochFr* 40, 115; *KochPam* 86; BYř ty mnie řnac ná koniec požyczył řwéy głowy/ Tedy ia nie zrozumieřm pewnie twoiey mowy. *PudłFr* 26, 72; *ArtKanc* E13v; *LatHar* 237, 242, 254, 490, 645; *WujNT* 68; *SarnStat* 1051; *SkarKaz* 204b; *CiekPotr* 15; *CzahTr* Bv.

Poľczenia: »a na koniec« (70): *BierEz* F3; *RejPs* 160, 214v; niechcial ly Krol yego M panem yakim řwim albo dworzanytm řwim thedi chocia yego. C. M. bibil myesczanytm albo chlopa yakiego przilal do mnie a nakoniec bi y na chartha lyřth wviazal a przilal nawiedzayacz mie *LibLeg* 10/152, 11/160; *KromRozm I* D3v; *KromRozm II* y2; *KromRozm III* Bv, M4; *GliczKsiąž* N8v; *KrowObr* 43v,

53v, 64, 79v, 193, 199v, 216v; *Leop Ps* 145 arg; *RejAp* 77v, 114, 146v, 189v; *GórnDworz* G4, S3, Hh8v; Iákim zálie zozumem [!]/ iáką ípráwá Pan go ozdobić raczył/ á dopuścił tym wízytkim ízáfowác iemu/ vzywác thego wedle myfli swoiey. A ná koniec/ dawízy mn záfnác na čás iáko iákim ímácíznym ínem/ íam ízedł gothowác dziwnych á dziwnych roíkoízy znowu iemu *RejPos* 222, 30, 103, 120v, 175v, 179 (18); *GrzegŚm* 24, 57; *RejZwierc* 60, 80, 130v [2 r.], 166, 192 (9); *CzechRozm* 6v, 52v, 96, 135, 172v (8); *SkarJedn* 100; *LatHar* 254, 331, 420, 581, 675; *SkarKaz* 123a; *CiekPotr* 18.

»a(l)bo na koniec« (2): *RejAp* 16; Bo y dlatego lámego we Włofzech y w Hízfpaniey ípalá/ gdyby kto bibliá czytał/ nie máiac od Papiezá pozwolenia/ ábo nákoniec y modlitwy iákie z íłowá Bożego íwym íęzykiem czytał. *CzechEp* 235.

»ale, aliż na koniec« (5 : 1): *OrzRozm* D2; *RejPos* 187, 319; *SkarŻyw* 477; Gdyż też potym porządkiem íwym íeízcze dáley [...]/ gdzie íedno o tym íeít zmiánká weyżrzemy/ tedy też nie tylko to wízytko vyżrzemy/ ále íię y ná koniec tegoż wízytkiego rękómá práwie domácamy. *CzechEp* 311; *ReszPrz* 45.

»na koniec ani, ani na koniec« (3 : 3): *OrzQuin* B2v; przeto tákiey íubtylney filozofiey vzywác muízá (iákiey nigdy przed tym Papieícy Skotyítowie nie vzywáli/ á nákoniec áni o niey pomyíláli *CzechRozm* 52v, 125, 172v, 187; *CzechEp* 51.

»na koniec i, i na koniec« (44 : 16): *KromRozm III* B; *KrowObr* C2v, 18, 64; *Leop* *A3v; *OrzQuin* B4; Ktho chce niechay íobie czcie żywothy thych oycow íwiétych/ iáko íie dawili/ iáko íie truli/ iáko íie topili/ iáko nákoniec y niewiáíty ná tych ítolcoch bywály *RejAp* 165v, 16, 55v; Lecż gdzieby dzííeíyízego íłowá nie było ná tę rzecż kthoráby dworzánin opííác chciał/ nie telko íie/ nie obrázi íthárożytné íłowó/ ále íe wolę níż cudzoziemkie: nákoniec/ j Pruíkiem Káízübíkíem íłowem/ s ktorých íie wíęc ímieiey chczę/ áby íie Dworzánin nie hydził *GórnDworz* F5v, X, X7, Y; *RejPos* 30, 81, 123v, 171, 222v (13); *GrzegŚm* 24; *RejZwierc* 60, 156, 156v, 257v; *CzechRozm* 6v, 96, 135, 142v, 212, 215; *SkarJedn* 3, 149; *SkarŻyw* 58, 202; *CzechEp* *3v, 56, 61, 235, 311, 329; *KochFr* 107; *ReszPrz* 45; *ReszHoz* 135; *PudlFr* 6, 26, 43, 51; *LatHar* 57, 254, 381; *SiebRozmyśl* A2v; *CiekPotr* 18, 42.

»też na koniec, na koniec też« (4 : 1): Bych íie też ná koniec chciał przed tobá íkryć w natáiemnieyííe íiemnoíci ínádnie bych obaczył íz to moie prozne ítárání *RejPs* 206v; *GrzegRóżn* E3v; *CzechRozm* 6v, 182; *CzechEp* 88.

Wprowadza człon zdania pojedynczego (155): Sylam tu powiedal przikroíczy Dofyc thés nieczirplywoíczy Swárú íłow nákoniec ímrodu Naczyrpialem íyę y glodu *RejKup* n5v; aby to IchM przedíewzięcie mimo wszytkie prawa, nákoniec mimo rozum najprostszego człowieka nie przywiodło ku ostatecznemu upadkowi Korony tej sławnej za panowania WKM. *Diar* 46; *RejWiz* 50; *OrzQuin* D4v, Sv, Zv; *SarnUzn* Hv; *GórnDworz* Bb4v; *RejZwierc* 156v; *CzechRozm* 103v, 105v; *Abráhám*/ *Moiżefz*/ *Ezáiaísz*/ *Piotr*/ *Ian*/ *lákub*/ *Páweł*/ one obráne naczynie/ ná koniec Syn Boży vmárl/ á my íię gniewamy gdy kto z íiáíá wychodzi? *SkarŻyw* 196; *KochFr* 73; *KochTarn* 79; *PudlFr* 18, 72; *PaprUp* L; y próízá/ ábyície tym przymiérzem tureckim y przyiáíniá íego krzeíciánííwo wízyítko/ íiebie nákoniec íámých/ do mizernéy y nieíczęínéy niewoli nie wdawáli. *OrzJan* 65; *LatHar* 351; *SiebRozmyśl* E3; *PowodPr* 25; *CiekPotr* 54.

Połączenia: »a na koniec« (74): A przetoby też y łam Páweł álbo Pyotr S. á ná konyec Anyoł z nyebá [...] / powyedał nam co mimo to/v cołmy w tym álbo od tego kołcyoła przyyeli/ nyechay będye ánáthemá *KromRozm II* t2, c3, q; *KromRozm III* H6, L7v; *Diar* 48; *GliczKsiqz* C4; *KrowObr* B3v, B4, 34v, 49v, 55 (15); *BibRadz II* 120d marg; *SienLek* 1v; *RejAp* 14v, 17, 57, 61, 149v; Też dla tego Pan rofkazał im był iść do onych łthanow duchownych [...] / áby łie przypátrowáli łwiętey możności iego/ gdyż on niechce zginienia żadnego/ á ná koniec y łprzełwnego łobie. *RejPos* 214v, 13, 123v, 157, 173v, 175v (15); *RejZwierc* 8v, 50v, 87v, 143, 163v, 258v, 261v; Zakon zá grzełznego poczytał/ ktoby łie vmárłego/ trędowátého/ nieczyłtego/ ábo częgokolwiek/ y kogokolwiek łplugáwionęgo á nákoniec łzátý ięgo dotknął *CzechRozm* 96, 65v, 74, 114, 226, 227, 229; *ModrzBaz* 51v; *NiemObr* 150; *ActReg* 161; *LatHar* 253, 287, 290, 396, 476 [2 r.] (10); *WujNT* 392, 520; *PowodPr* 60.

»abo na koniec, na koniec abo« (6 : 1): á łnadźby iuż zárázem máło nie łepiey w iáką kápice álbo w Kárthuzy włęć/ á nákoniec ábo łie obieć á rázem odćirpieć/ niźli ták nędzneęgo á zákwasniáleęgo żywotá dłuęo vżywác. *RejZwierc* 87v; *CzechRozm* 183v, 212, 236v, 252; *SkarŻyw* 558; *LatHar* 214.

»ale na koniec« (1): YVżeś tu łłyłzał dziwną łpráwę tego ták możneęgo Páná/ iź on chcząc okázác dziwną możność Bołtwá łwego po przyłciu łwoim/ nie tyłkko [!] ná ziemi ná morzu álbo ná powietrzu/ ále iuż ná koniec ná onym krolu á ná onym kłiąęęciu łwiátá tego/ [...] iź go ten Pan vmiał łkárác *RejPos* 77v.

»ani na koniec, na koniec ani« (8 : 3): *DiarDop* 104 [2 r.]; Prožno tełż Doktorem Lutrem małz dowodzić iedney ołoby/ ábowiem my nie Doktorá Lutrá/ áni żadneęgo ná łwiećie tźłowieká/ áni na koniec żadneęgo Anioła łluchamy *KrowObr* 207; *OrzQuin* T4v [2 r.]; *RejPos* 123v; *RejZwierc* 143; *CzechRozm* 194v, 214; *CzechEp* 206, 273.

»na koniec i, i na koniec« (45 : 20): *RejPs* 129; *KromRozm III* H6, L7v; prze to zbytki wielkie urosły miedzy stanem tym nam ku złemu przykłádu i na koniec ku wielkiemu upadowi dusznemu i cielesnemu. *DiarDop* 107, 113; *KrowObr* 49, 55; O iákółz thedy tho żywothne a prawdziwe piłmo łwięthę ięłt/ kthore nam thák z łobą wiele dobrego/ ná koniec y żywot wieczny przynośi? *Leop* *A3v; *OrzRozm* B3v, B4, C2, N3, O3v; *GrzegRóżn* C4v; *OrzQuin* B4v, Z; *RejAp* 17, 61; *GórnDworz* Q3v, Gg6, Kk7v; *RejPos* 13, 77v, 157, 187v, 214v (8); *BielSat* D4v; *RejZwierc* 50v, 86v, 143v, 261v; *CzechRozm* 25, 64v, 114, 183v, 226 (10); *SkarŻyw* 81, 98, 111, 301, 487, 546; *CzechEp* 11, 53, 104, 137, 174, 226, 334; *BielRozm* 31; *ActReg* 161; *Phil* P; *LatHar* 30, 253, 287; *WujNT* 392; *PowodPr* 59.

»naprzod ... potym ... a na koniec« (1): A ták w tym nabożeńłtwie záráz wyrázilź y odpráwilź duchownie/ troiákę one Żydowłkie ofiáry: to ięłt naprzod zá grzechy oddáne/ potym łpokoyne/ álbo zá łzczęśłiwe rzęczy potocznych powody vczynione/ á nákoniec zupęłnie y cáło ná cześć y chwałę Bogá włszęchmogáęęgo/ palone. *LatHar* 507.

»pirwej ... potym ... aż na koniec« (1): pirwey vřáęanięm/ potym łaianim/ aż na konietz siłá a gwałtem powłłtál przećiw P. Przigodźie *ForCnR* E.

»też na koniec, na koniec teź« (2 : 2): tedy sjęmy bywác muszą, bo bez sejmu nie się sprawowác stareęo ani nie stanowić noweęo nie może, bo od wszytkich sądow koronnych, na koniec teź i od sameęo osoby KJM w niekterych causach jest na sjęm apelacyja. *DiarDop* 113; *CzechRozm* 25, 252; *LatHar* 214.

β. Z odcieniem czasowym; *novissime Vuql* (269) :

αα. *Dotyczy zwykłego następstwa w czasie: następnie, potem* (67) : Iedno ty przed lię niekriy przedemną świętego oblicza twego/ á łnadz by też nieprzyłtało bywłły mi wielekroć nápomocy abyś mię miał nákoniec opułćić *RejPs* 39v; *LibMal* 1554/188, 190v; *GroicPorz* Cv; *Leop Gen* 42 arg, 2.*Mach* 5 arg, *Ioann* 1/22; *OrzRozm* I4, R3v; *KochSat* Bv; *OrzQuin* A3; *GórnDworz* S7v, Ii3; Dwoie ná dzień ludziom kazánie czynił [...]. Po kazániu próšby kázdego łłuchał/ á co mógl pomagał. Ná koniec łwary y niezgody/ y práwne niełnałki łspráwiedliwymy wynaláłki kończył. *SkarŻyw* 31, 167, 187, 200 [2 r.], 259, 385; *KochMuza* 27; *KochWr* 34; *LatHar* 80, 283, 320; *WujNT* 300.

Połączenia: »a na koniec« (9): *FalZioł* V 39; *KrowObr* 28v, 101; *Krol* Moábłki Bálák/ po dwa kroć Báláámá przyzywa/ áby złorzeczył ludu Iłráelłkiemu/ ále mu tego Pan Bog bronil/ á ná koniec Angioł go zgromil Ollicá przemowilá. *Leop Num* 22 arg; *KochZuz* A3v; *GórnDworz* S5; *CzechRozm* 235v; *KochProp* 12; *WujNT* 615.

»ale na koniec« (2): Nie słuchay nigdy pochlebce: Acz łci cudnie rzecz prowadzi/ Ale łcię nákoniec zdrádzi. *BierEz* K3; *Leop Eccli* 27/26.

»na koniec ani« (1): Ci tedi iednego czáfu w Wilnie/ gdi był owies nie pomáłu drogi/ á nákoniec áni go dołtác možono: vbráli dwu páchołkow/ nieznáiomych/ y wyuczywłszy ich włzytkiego: pofyláli imieniem I.M. páná Wierzyłá Kálzthellaná Wileńłkiego/ od iednego do drugiego dworzániná *GórnDworz* S5.

»i na koniec, na koniec i« (1 : 1):ktery ácz był łákomym/ y złodzyeyem y ná konyec łtal łye zdraycá Páná y miłtrzá łwego/ yednáł przedłye był ápołtołem *KromRozm* III D3v; *Leop Gen* 1 arg.

»naprzod ... nazajutrz ... potym na koniec« (1): A włzakofz niłzi łie czo pocłnie/ thedy naprzod ma być purgacija wzięta/ tym obyczaiem. Wezmi diłaffiniconis poł vncijey [...]. Nazaiutrz wziác kołaczkow Diłarodon abbatis, za poł grołza razem po ranu we dwie godzinie przed obiadem. Potym małz na koniecz wylłzey napilfanych lekarłstw požywać. *FalZioł* V 83v.

»naprzod ... potym ... (więc ...) a na koniec« (4): Naprzod takowemu dziecięciu ley ciepłá wodę z wylłka na głowę z poł podziny [!]/ potym omoczywłzi palecz w przełnym miedzie/ omaży ięzyk dziecięczy, á nakoniecz lekko palcem porułz ięzyka *FalZioł* V 39; *GórnDworz* Ii4; *KochProp* 12; *WujNT* 615.

»(potym ... a) potym ... na koniec« (3): Wezmi Babki łilcia/ vtłucz iá w moždzerzu/ potym wlož do garncza polewanego/ y wley wody nie wiele á potym przywarzyc na ogniu/ na koniecz wycilni mocnie on łok z tey to Babki/ á daway człowiekowi opuchłemu po ranu trzy łyżki ciepłó pic *FalZioł* V 84, V 81v; *KochPam* 83.

»wprzod ... potym ... a na koniec« (1): ále wprzod gáłęzi okrzełze/ potym łkorę obije/ á nákoniec pod łznur łztáchuie/ y łiefze: á ocioławłszy heblem ołtátek gładzi. *CzechRozm* 235v.

Wprowadza składnik zdania pojedynczego (23): Niechay łye Wiar różnych łudzie kłániáią/ y zálécáią/ y miłóściwáią łobie iáko chcá/ przedłię tám ielłi nie iáwnie/ tedy táiemnie/ Káyem Ablá/ Chám Noégo/ Iłmáel Izááká/ Ezau Iákobá/ Abłolón Dawidá/ ná kóniec/ Iudałz przełláduie Kryłtułá *OrzQuin* K4v; *Strum* L2v; *CzechEp* 190.

Połączenia: »a na koniec« (7): *FalZioł* V 79; *OrzQuin* V4; *OrzRozm* 235v; Iż łámemu przyrodzeniu człowieczemu niepodobna po ták długim y wielkim przez vbicżowanie krwie wylaniu/ krzyżá dźwigác [...] á nákoniec po wżytkich onych mękách ná krzyżu głólem wielkim wołác *CzechEp* 184; *LatHar* 317; *SarnStat* 1167; *SkarKaz* 39a.

»naprzod ... (więc...) potym ... (po trzecie ... po czwarte ... więc ...po nim ... zasię ... tuż ... a) na koniec« (7): *OrzQuin* A2, H3, T, V4; *CzechRozm* 235v; dziewięćioráka lekkość y boleść Páná potkáłá. Naprzod wżytkiey roty/ ná więtlże násmiewińko [...]. Potym łromotne wtore Páńłkie obnażenie. Potrzenie w páwłokę z nátrząłaniem [...] obleczenie. Poczwarte bezmiernie bolełne y okrutne cierniowey korony [...] wciśnienie [...]. Więć trzciny w rękę podanie/ pośmiewińká pełne. Po nim zdrádlive y z wzgárdá złączone klękánie. Zálież policżkowanie iuż w licżbie trzecie. Tuż dopiero wtore ná twarz Páńłką plwánie. Nákoniec trzciná głowy świętey iego/ y łromotne/ y bolełne bićie. *LatHar* 318, 316.

»na przodku ... potym ... potym ... potym ... na koniec« (1): Ná przodku łżeść tyło łokiet wyłoki był [*słup*]/ potym dwánaście/ potym dwádzieściá/ potym trzydzieści łżeść/ ná koniec czterdzieści. *SkarŻyw* 30.

»pi(e)rwej ... potym ... (a) na koniec« (5): Swyęty Máthulfz [...] napirwey nápiłáł żydom ich yęzykyem Ewányeliá ktorá im zá vpominek zołtáwił. Ponim S. Márek w Rzymie krotko zebrał to co od S. Pyotrá wełpołek z inemi łyłłáł. Potym S. Lukálfz wedle podánýa/ nye łámego páná Kryłtułá/ ále vcznyow yego/ yáko łam łwyádlly. Ná konyec Yan S. przynamnyey we czterdzyełci/ álbo według drugich/ włłełcidzyełýat lecyech po Bożym włtápyenyu *KromRozm II* c2; *OrzRozm* Fv, L2; *OrzQuin* B2; *SkarKaz* 39a.

»(a) potym ... (a) na koniec (potym)« (3): Tedy ma niewiałtę onę wznak głowá nadoł á nogami ku gorze z łtołka nawrociwłzy: połóžiť A potym wetkawłzi w żywoth dziecię/ ma rułżac niewiałtá [...]. Na koniecz potym kazać oney Paniey na łtolczu łiedzieć á z nowotku fortuny w rodzeniu pokułić. *FalZioł* V 22c, V 79; *SkarŻyw* 76.

»przodkiem ... na koniec« (1): Ciefżac potym dułżę człowieczá nędznicę/ częłto tę powtarzał wdźięczná obietnicę/ przez Proroki łwięte przodkiem Abrámovi/ nákoniec y łłużce łwemu Dawidowi. *ArtKanc* B19v.

ββ. *Dotyczy faktu, który nastąpił po dłuższym okresie poprzedzającym, zwykle traktowanego jako ostateczny, zamykający dany ciąg sytuacyjny lub rozpoczynający nowy; wreszcie, ostatecznie, w końcu; porro, tandem Mącz (202) : GlabGad* M3; y wi przyacziel nas o thakowe krziwdi wasche kyelka ras przifilaly polli wasche, abi bily poddany czy waschi [...] wolnie wi pvłczyeny A tak nam czo sye moglo stacz y ktorich naliezyono thich wipvłczono, y rzecz tha na koniecz łprawiona yełt *LibLeg* 10/92, 11/21, 108; *RejPs* 141; *ComCrac* 16; *RejRozpr* Ev, E2v; *RejKup* b3v; *MurzHist* T2v; Przełtań zwodzic bárzo prołżę/ Widziłz co iá na cię nołżę/ Twoy káráker przed tym chramie/ Nákoniec łie o cię złamie *BielKom* D3; *KrowObr* 37v, 38; *Leop* *B2; *BibRadz Iob* 20/7; *OrzRozm* C2v, C3, G, K4; *BielKron* 231 v; *GrzegRóżn* E2, Fv; Cum saepius replicasset tandem persuasit, [...] Gdy częłtokroć odmowę czinił/ Ná koniec przewiódlł. *Mącz* 305c, 439c; *Prot* C2v; *SarnUzn* H6v; *RejAp* AA3; y owłzem niewiem zá iákim niełzczęłciem połpolicie łie trefia/ że dwá/ żywac bárzo dułgi czás w

ferdeczney/ á wnierozdzielney miłości s łobą/ nákoniecz ieden drugiego zá ledá przyczyn á przez nogę przerzuci. *GórnDworz* Mv, D6v, D7, I7v, K, N6v (23); *HistRzym* 84; *RejPos* 73v, 135, 196v, 279v; *RejZwierc* 125; *HistHel* B; *CzechRozm* 169; ETeoklus Policinus chociaż brácia byli / Nigdy dobrej przyiázní s łobą nie vzyli. Nákoniec áz drugiego ieden gárdlá zbáwił *PaprPan* Y3, Gg4 [2 r.], Hh5v; *SkarJedn* 155, 169, 209, 229, 243 (9); *KochPs* 4, 55, 73, 83, 143, 159, 190; *SkarŻyw* 47, 68, 165, 180, 188 (28); *CzechEp* 168; *KochFr* 68, 75; *KochSz* A2v, B2, C3v; *WerGośc* 249; *KochPam* 86; *KochTarn* 78; *GórnRozm* N2v; *KochFrag* 14, 16; *OrzJan* 103; *LatHar* 276, 650, 695; A by też dobrze komu obiáwiono było/ że iest z liczby wybránych/ á iz nákoniec ma vmrzeć w łáńce Bożey y ma być zbáwiony: iednákby on był powinien/ iáko Piotr S. vczy/ przez dobre vczynki czynić pewne wezwánie *WujNT* 505, 184, 393 *marg*, 512, 514, 560; *SarnStat* 1019; *PowodPr* 52; Niebieskim fię [kościól] zowie/ iz w niebie ma wietfzã część y lepszą miefzczan swoich/ y więcey rynkow/ vlic y obywatelów swoich. iz ftámtąd ma práwá/ náuki/ żywność/ y doftátki swoie. á iz tám fię nákoniec wfzyfscy fkupić/ y wiecznego miefzkánia fpólnie záżyć máiq. *SkarKaz* 634a, 520a.

Połączenia: »a na koniec« (21): *MiechGlab* 45; *RejPs* 160v; *Leop* *B2; *GrzegRóżn* H2v; *SarnUzn* C2v; *RejAp* 77, 189, 195; To co tám z nimi zá rofpráwę miał/ fzyroko o tym tenże Máttheufz s. Ewányeliáfá nápiáfá. A nákoniec po inych rofpráwach tedy ich pytał *RejPos* 250v, 5, 200, 297v, 349; *RejZwierc* 125, 155v; *SkarŻyw* 273, 373; *WujNT Matth* 26/60, *Ioann* 20 *arg*; *SkarKaz* 242a, 348b.

»albo na koniec« (1): Iac álbo zdrowia w tym fráfunku zbęde/ Albo ná koniec twoią zóną będe. *KochFrag* 25.

»ale na koniec« (4): *GórnDworz* Ff4; Ale nákoniec iuz po wfzytkich dziwiech swoich á po wfzytkich frogich plagách onych/ ktoremi narod on Egipfki kárác raczył/ [...] opowiedzieć raczył onemu ludowi fwemu *RejPos* 158; *KochPs* 161; *LatHar* 644.

»aż na koniec« (11): Ták iáko y Páweł o tym do nas piíze/ Iz rozlicznie á rozlicznemi kftáfty raczył z námi mowić Pan / áz iuz nákoniec oftátecznieyfze pofelftwo raczył do nas poftác przez człowieczeńftwo Syná fwego miłego. *RejAp* 4, 113; *GórnDworz* S7v, Z4v, Ff; *SkarJedn* 141; *SkarŻyw* 184, 455, 527, 558; *WerGośc* 250.

»i na koniec, na koniec i« (11 : 5): *LibLeg* 10/91; Wkrotcze fię tak potem ftalo Iz było fwarow niemało. Bo pylnie ftrzegła fwich rzeczy Iam też fwe miała na pieczy. Inakoniecz nato przyfło [...] Do grały fię flobą grzechu *RejKup* d6; *OrzQuin* L3v; *GórnDworz* F2; *RejPos* 81; *SkarJedn* 220; *SkarŻyw* 147, 414, 429, 444; *ReszHoz* 127; Lecz ia niewiém przéc ná tę fmierc ták nárzékamy/ Gdyż iednák nic ná ziemi wieczného nie znamy: Bo ná kóniec y Pánftwá fzerókié vftaią *KochTarn* 77, 74; *LatHar* 644; *WujNT* 864; *CiekPotr* 2.

»owa na koniec« (2): Owa nákoniec pan Krifki powiedział. *GórnDworz* L18, O7v.

»też na koniec« (1): A przeto co zá wielka rzecz iest/ iz białagłowá [...] widzącz niepomierną miłość onę/ że też nákoniec fercze fwe kniemu przychyli? *GórnDworz* Bb5v.

Szereg: »na koniec albo koniecznie« (1): Misit porro orare ut venirem serio, Dálá mie ná koniec profić álbo koniecznie ábych przyfzedł. *Mącz* 386c.

Wprowadza składnik zdania pojedynczego (14): bo pomázuiąc Papież Krolá Oleiem Swięthym/ Koronę ná iego głowę kładąc/ Miecz/ y Sceptrum iemu dáiąc/ ná koniec/ ná Stolec Krolewfki

onego ładowiać/ niemowił mu tak *OrzRozm* F3v; *GórnDworz* H6v; *SkarJedn* 277, 324; *SkarŻyw* 14, 56, 462; *CzechEp* 6; *LatHar* 680.

Połączenia: »aż na koniec« (1): Ządziwuię fię rzeczy oney Zoilus/ y długo fię z tego wymawiał: ałz ná koniec gdy go Pan długo tym tresktał/ przyzwoliwłszy: iáchał z Pánem łwym do Hieruzálem *SkarŻyw* 98.

»i na koniec, na koniec i« (2 : 2): To zebranie álbo ten kościoł Smirneńki był wielekroc od nieprzyacioł frogich ná koniec y od Rzymian złupion/ znędzon y vdręczon *RejAp* 21 v; *SkarJedn* 359; *CzechEp* 142; *KochFr* 68.

[*Granica między tym znaczeniem aznacz. αα. bardzo płynna.*]

γ. *Z odcieniem czasowo-rezultatywnym* (36) : Też mleko ciepłe często pite, vńmierza każdemu człowiekowi łczkawkę. A temu łie nie przeciw iżby zwrociło dziecię, tedi załię richło po zrzuczeniu daway pić często/ zadzierzy na koniec. *FalZioł* V 42v; *LudWieś* B3; *KromRozm III* N4v; *KrowObr* 28; *RejWiz* 80; *OrzList* c3; ku czemu wy też nas/ Ewángelią łye chełpiąc/ wiedźcie: ábyłmy z Ewángelią połpołu Krolełtwo vtráćili/ y byli ná koniec w Polłzce bez Krolá/ ták rołprołzeni iáko owce bez páłterzá. *OrzRozm* B, C3, E3v, Hv, I3v, N3; *BielKron* 148v; *GrzegRóżn* B2v, L2v; *SarnUzn* H5v; *SkarJedn* 264; *SkarŻyw* 570; Owa ták długo łpięwał muzyk ón vbogi/ Ze musiał mieć ná kóniec po łwéy myłli bogi *KochTarn* 76; *KochWr* 28.

Połączenia: »a na koniec« (6): To mowi áby fię czuli/ á nákoniec łwoię proźną chwałę odrzucili gdy to łobie przyczyta w czym oni winni byli. *BibRadz* II 93b marg; *GrzegRóżn* H3v; *SarnUzn* F5v; *GórnDworz* M5; *SarnStat* 975; *PowodPr* 69.

»aż na koniec« (3): *RejPos* 342v; Tedy Symon długo chodząc okołu trupá/ nic vczynic nie mogł/ ałz nákoniec vćiec chćiał. *SkarŻyw* 436; *KochFrag* 28.

»na koniec i, i na koniec« (4 : 1): *LibLeg* 11/42; y trzebá łye tego bać/ ábyłmy nie bácznie Exekwuiąc/ włzytkiey Exekucyey nie łkázili/ á połpołu z Exekucyą y Polłki ná koniec nie łtráćili *OrzRozm* A3v, Lv; *KochSat* B4; *KochFr* 66.

»naprzod ... a na koniec« (1): któryby Komornik był w tym náležion/ ten łzkodę naprzód dwoiáką nágródzić/ á ktemu dwie Niedzieli w więzieniu łiedzić ma. A ná koniec ná táką połługę połyłan bydź nie ma/ álbo będzie z reiełtru Komorniczęgo wymázan. *SarnStat* 975.

»też na koniec« (2): O iákołz was ten Antykryłt Rzymłki łkiełznął y zmamił/ iż thełz nákoniec Swinię łmrodliwą tzynicie/ y vtzyćie/ być lekárłthwem zbáwiennym rodzái u ludzkiego? *KrowObr* 98v, 115.

b. *W funkcji partykuły wyrażającej zniecierpliwienie* (6) : Ktore [łwiece] zowiećie połtáwnicámi/ kiownicámi Roratnicámi/ bráckimi/ Apołtołłkimi/ Grobownicámi/ Wiliownicámi/ Ołtarzownicámi/ Grołzownicámi/ Pułgrołzownicámi/ Szelágownicámi/ Kwartnicámi/ pieniężnicámi. A kto ie może ná koniec wlyłthki wylitycz y wypifáć. *KrowObr* 90; W czymże wđdy ná konyec tá yednoć kołcyoła zależy? *KromRozm III* F6v; *RejWiz* 119; *OrzRozm* T4v; *GórnDworz* Cc3v; *CiekPotr* 46.

»nie z końcem« = *w zakresie stopnia: niezupełnie, nie całkiem [z przysłówkiem]* (1) : Ale ielźcze nie włáłnie á nie s końcem práwie/ Vmiał mi wypowiedzyeć o tey dziwney łpráwie. *RejWiz* 109v.

»**na końcu**« = w funkcji wskaźnika naiwiązania wprowadza fragment wypowiedzi zawierający nowy element pewnej całości tematycznej (5) :

α. Z odcieniem oceniającym dany fakt jako nie oczekiwany: a co więcej, a nawet (1) : On ci ieft który fwym czarnoksięstwem/ przywioldl oyttza twégo ku gniewu/ ij zabil twych dwu bratu/ na końtzu to wczynil iże ij twégo oyttza vmorzyl. *OpecŻyw* 121 v.

β. Z odcieniem czasowym: po tym wszystkim (4) :

Połączenie: »a na końcu« (4): A nas więc przed fię karzećie Choć íami báráná drzećie Powiedáiąc iż imienie Przekaza dułfne zbáwienie/ [...] A nákońcu záwołáią Dáwaycie wíłák wam też dáią *RejRozpr* B4v; *RejZwierc* 28v; *SkarŻyw* 305; A potym był widżian od Iákubá/ potym od wízytkich Apołtołow. A ná końcu [*novissime*] po wízytkich był widżian y ode mnie *WujNT* 1.*Cor* 15/8.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (25) : Finis. Endt. Koniec. *Mymer*¹ 3; Effectus, Dokonanie/ Spełnienie/ Koniec/ Moc/ álbo Przemóžność. *Mącz* 115b, 56c, 127d, 419b, 442c, 450b, 495b; *Calag* 157a; *Calep* 205a, 233b, 420a, 1051a.

koniec czego (2): Meta, Kres koniec wízelákich rzeczy. *Mącz* 219a. Cf »koniec świata«.

W przeciwstawieniu: »koniec ... przodek« (1): Posterius priori non convenit. Nie zgadza fie koniec s przodkiem. *Mącz* 481d.

Wyrażenia: »końca nie mający« (1) : Infinibilis – Konca niemaiaici. *Calep* 533b.

»koniec świata« (1): Ende der Welt. Koniec światá. Finis mundi, terrarum. *Calag* 157b.

Szereg: »od początku aż do końca« = *a capite ad calcem, a carceribus (usque ad) metam* *Mącz* (3): *A capite ad calcem.* Od głowy do pięty/ to yeft od początku aż do końca. *Mącz* 32c, 38a, 219b.

Wyrażenia przyimkowe: »(aż) do końca« (6): *Decursum est ad calcem, Aż do końca fie zbieżało.* *Mącz* 74b, 96c; *Calep* 777b. Cf *Szereg*.

»krom końca« (1): *Nullo fine, Króm kónćá.* *Mącz* 253a.

»od końca« (1):

~ *Szereg:* »od początku albo od końca« (1): *Alte et a capite repetere, Odpocątku álbo od kónćá począć.* *Mącz* 296a. ~

Synonimy: **1.A.b.α.** *stark, szpica; β.* *członek, korzeń, łono, przyrodzenie; B.a.* *rog; b.* *bok, borta, brzeg, dzielenie, granica, kraj, krawędź, linija; 2.* *kres, ostatek; a.α.* *czas; β.* *śmierć, zeście; δ.* *postanowienie, wyrok; ε.* *skutek, wypełnienie; αα.* *pełność; 3.b.γ.* *konkluzja; 4.* *cel, intencja, kres, przedsięwzięcie, umysł, zamiar, zamysł.*

Cf **KOŃCZYNA**